

ПОВІСТКИ
(НАРОДНІ ОПОВІДАННЯ)

МАРКА ВОВЧКА.

ПОВІСТКИ
(НАРОДНІ ОПОВІДАННЯ)

МА́РКА ВОВЧКА́.

ДРУГИМЪ ВИДАННЕМЪ.

КОШТОМЪ

Н. ТИБЛЕНА.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ

1861.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ ценсурный
Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. Санктпетербургъ,
13 Января 1861 года.

Цензоръ *Ст. Лебедевъ.*

СЕТРА.

СЕСТРА.

I.

Мати вмёрла — я ще малесенькою була, добре й не запам'ятаю. Тільки мині наче снітця, що хита́въ менé хтось у коли́сці и співавъ надо мною тихесенько.

Якъ поховали пані-ма́тку, ба́тько не хотівъ у-дру́ге ожени́тись. »Не бу́де вже надъ мою пер́шу ми́лу«, бу́ло ка́же. »Коли́ Господь її приня́въ, нехай́ ужé диточкі́ господарю́ють!«

Ба́тько нашъ бувъ дуже до́брий; жа́лувавъ насъ обо́хъ рівно, и бра́та й менé. Жили́ ми при достáтку, всéго бу́ло дово́лі, й що́ брало́ собі задума́ю, те й зроблю́: все мині вільно бу́ло. Що́ якé-то моé дівовáння бу́ло роскішне и весéле, то й згада́ть любо́! Нехай́ мій ба́тенько царству́е!

Погуля́ла дівчи́ною ро́ківъ зо́ три; свáтають менé. Я все не хóчу, а ба́тько не си́луе, хоть тамъ які бу́ли й бага́ті и пішні женихи́. Ажъ ось посла́въ и мині Го́сподь до па́ри й до любб́ви. Мій жени́хъ бувъ хоро́ший такий, Го́споди! Чорня́вий, ставни́й.... Такъ-то вже я ёго сподобáла! Тільки й на думці́, що Павло́; якъ би то ху́тче побáчитись! А вінъ не зъ на́шого се-

ла́ бувъ, геть изъ чужо́го. Побáчу — й веселѣнка, а не побáчу, то такий ужé сумъ менé вѣзьме, такий жалъ обійме, що ~~ж~~ свѣтъ мині не мѣлий! Спізнитця вінъ на гуля́ннячко, я й очи ви́плачу. »Мóже«, дýмаю, »въ ёго дру́га е дівчи́на.« Ко́ли такъ по Сѣмені, дру́гого дня, и не сподіва́лась, и не снілося мині, та й посвáтався вінъ. Бáтько поблагослові́въ. Дарма́, що чужесторо́нній, та господа́рь бувъ до́брый, хазáйствова́въ, то й на сторо́ні ёго вся́ке зна́ло. *

Приві́з менé чолові́къ на своé господа́рство. Бóже мій мѣлий! якъ-то жили́ ми любѣ́нко! Та не давъ ё́му Госпо́дь до́вгого ві́ку... Тѣльки всѣ́го два ро́ки бу́ла я за нимъ. Такий вінъ бувъ любя́чий до мене́! Въ ха́ту, то й загля́нуть вѣсело: якъ у вінóчку. Сидимó, рóбимо, чи такъ говóримо, усé собі́ вкúпці.

Ко́ли тутъ—лі́хо мині́ тѣжке—рознеду́жався Пáвло мій. Кі́далась я й до знахорі́въ и до лі́карівъ — ніхто́ нічо́го не вра́дивъ! *Смерти*, ка́жуть, *не 'дѣрти*... по-ме́рь Пáвло....

При́хавъ за мно́ю ба́тько, та й узя́въ до се́бе. Чолові́кову ха́ту прѣдали́ и худóбу вѣ́р.

»Живі́ въ мене́, до́чко! Чо́го ти ма́єшь у чужо́му селі́ одино́ка сиді́ти! Хиба́ ти сиротá, неха́й Богъ мѣ́луе!«

II.

А брaть мій тимі́ часáми ожени́вся, узя́въ та́кі зъ на́шого селá дівчину; мото́рна та́ка, чепурна́, що й годі́! И дити́нка въ і́хъ бу́ла, дівчинка, якъ я́сочка, свѣ́жа й пóвна, якъ гурóчокъ. *

Не поплакала я ще й півроку за своїмъ Павломъ, а тутъ и батька ми поховали. Кажуть лóде: *Якь одна бідá йде, то й другу за собою веде*; то не дурно й кажуть! До якого часу ми добре жили; далі зъубóживъ мій братъ: то хлїбъ ёму не вродивъ, то худоба вигинула; а п'ятеро дітокъ Богъ давъ: дві дівчині й три хлопці. Жўритця такъ братъ, ажъ вьїне. Невістка смутна́я хóдить, и діткі навіть посумили. Такé вже настало, що й хлїба ні за що купіти. * *

»Сестро!« ка́же братъ, »колі тво́я ласка, позичъ міні грóшей! Якъ б́уду живъ, зароблю́ — оддамъ, а вмру, то Богъ то́бі віддасть!«

Я й позичила ёму́ ті грóши, що за хату́ й за худóбу взяла, та ніби вь насъ и вь хаті повеселішало: и братъ заговóрить, и братовá всміхнётця, й дитвóра бубоніть, регóчетця. Я радію: »Сла́ва Господеві, що и вь насъ, якъ и вь людéй, благодáтно!« Купивъ мій братъ худóбу, ставъ потрóху розживáтьця.

Ми зъ б́ратомъ щіро любілися зъ-рóду, зъ-мáлку. Щобъ посварітисъ, абó скривдіти одно́ одного, крий Бóже! Вже якъ тамъ не погодимóсь на чому́, то пода-р́ємось.

И небож́ята менé д́уже жалували, ажъ за мене бу́ло змагаютьця міжъ со́бою: »Се мо́я тітка!« а той собі тáгне: »Мо́я!« Та якъ учéплятця ціловáти, то бу́ло й робóту зъ рукъ в́ихоплять и х́устка зъ гóлові спадé...

Ті́лько братовá багáцько гордовáла. Вжé жъ я й годі́ла, якъ малій диті́ні, та ні, не вгоді́ла! »Братовá, сёрце!« бу́ло рáжу і́, »зробімо такъ да оттáкъ, то дóбре б́уде.« Тамъ чи купіти щó, чи продáти, — зъ-рóду-віку не посл́ухае; хотъ шкóда сь то́го виді́ма

бўде, вона свого докаже. Передь нею затіхну, поплачу нішкомъ, та й годі. Не хотіла брата турбовати; зновъ до неї з ласкавою мовою підійду.

Якось росаду зъ нею садимо въ городі. Я говорю до неї; вона, мовъ не чує, одійшла собі геть. Важко міні на серці — заспівала собі; співаю, а слези такъ зъ очей и льютця... Коли чую: »Бóже помагай, и день вамъ добрий!« Дивлюсь — се наша сусіда. Перехилилась черезъ тинь, вітає насъ.

Я хутенько втерла слези. »Добрі-день«, кажу, »сестрице!«

»А я отсе до васъ иду.«

»Та милости жъ вашої прóсимо!«

»Чи не продали бъ ви міні росади трóшечки?«

»То вже для чужóго продати, а для сусіди й такъ трéба дати.«

»Колі ваша ласка, серце!« и простягає міні глечичка.

Я набрала скілько тамъ у глечичокъ, та й дала їй. Подяковала та жінка, та й пійшла собі.

Братова на мене й накінула: »Се«, каже, »якъ усі господарюватимуть, то й господарство моє рознесуть чісто! Такі й золоту гóру розимчять!«

Якъ почала, якъ почала... Мати Бóжа милостива! Я тільки слізьми вмиваюсь...

»Братова!« кажу, »не жалувала я для васъ нічого, поки що мала! Грїхъ вамъ бўде, що ви мене хлїба кускомъ теперъ дорікаєте!« Покинула робити й вийшла зъ горóда.

Тяжко й важко міні. Узяла собі такú думку: »Покіну їхъ, підú служити!« Збрала своє добрò: що въ

клубочокъ склала, а що поклікала братавихъ дівчатокъ та їх обділила. У мене було всіякої одѣжини й не злічити, а все добра, нова. Скільки полотна було, хустокъ, плахотъ, юпокъ! Діти радіють; зразу дівчатка и почали вбіратись. »А чи мині гарно, титусю?« — »А мині?« — »Якъ віддамся, то завяжу отсю червону хустку«, говорить, а сама ще така, якъ ўзлигъ. Джергбчуть коло мене, а мині вже такъ жалко, що й словечка не скажу; за слізюньками світу Божого не бачу! И діти помітили — жалують мене: »Тіточко любочко! чого ви журитесь? Може, хто васъ налаяв? Може, ви нездужаєте?« Обсіли мене, якъ дрібні пташенята. »Не плачте«, вмовляють та мині рученятами очи затуляють.

III.

Чую, такъ надъ вечерь, братъ иде. Я оступилась, та й сіла въ кутку. Вінъ, веселий, увійшовъ: »Здорові, діточкі, и ти, сестро!« За нимъ и братова въ хату. Посідали вечеряти вони й діти.

»А ти чому не йдешъ, сестро?«

»Спасібі, братіку, не хочу.«

Вінъ подививсь на мене пильно, и жінці въ вічи, похитавъ головою. »О, жінко!« каже, »се вже, бачу, твої примхи! Не обіжай сестри: гріхъ тобі буде!«

»Отсе мині лиха година та нещаслива! Хибá жъ я въ тебе наймичка, що мині не вільно й слова сказати! Ганю я твою сестру, чи що? Я тільки правду сказала!«

Покінула вечéрати и съ хáти пійшла.

А старшенька дівчинка до бáтька: »Чогó се, тáту, тítка все плаче? Такъ плаче, що Гóсподи! Щó мáти їй сказáла?«

Братъ змóвчавъ, тільки по голóвці дівчинку погláдивъ.

По вечéрі, зблїжився до мéне, сівъ пóручъ зо мною, та »Сéстро моáя«, кáже, »не журісь, голубко! Дóсі жили съ тобою любéнько, трéба бъ такъ и звикóвати. Насъ тільки дво́йкó въ світі... Подаруй мо́й жінці якé тамъ незвичáйне слóво, зроби́ ми́ні такóу велику лáску, сéстро моá ріднéнька!«

»Брáтіку мій, голубчику! Нехáй же менé Госпóдь милосéрдний борóнить, щобъ я съ тобою въ свáрку за-хóдила«, кáжy. »Що тво́я жінка менé обідила, я їй те дарую, тілько вáжко ми́ні на сéрці, брáтіку мій! не-хáй поплачу — полéгшає.«

»Не плачъ, сéстронько, гóді!«

»Я, брáте, хóчу васъ покінyти.«

Вінъ такъ и стрепену́всь: »А де жъ ти бóдешъ?«

»Підy служити!«

»Щó се въ тебе за дýмки такі, сéстро! Зглянься на Бóга!« Почáвъ менé вговорáти та вмовлáти, и жінку привівъ—и вонá прóсить: »Не кїдай насъ!«

Почу́ли діти. Бóже! якъ кінyтця до мéне та въ плачъ! »Тіточка нáша любéнька! хóче насъ кїдати! не кїдай, ми тобї бóдемъ годїти, ми тебе шановáтимемъ!«

Що противъ кóго, а противъ дїтéй я й не зговорю́. Пригорну́ла малїхъ до сéрця та тільки плачу.

А братъ дýмає, що то вже я роздýмалась, дякує! »Спасїбї, сéстро, що ти моїхъ дїтóкъ жалуєшь! та

воні безъ тебе посиротіли бѣ, якъ безъ рідної матері.»

А я такі маю думку йти въ службу.

Полягали спати. Я й очей не звелá: обняли мене думки та гáдки, та журба пекуча. Трудно було й здумати, що десь наймичкою ма́ятимусь! Мала й худобу, и господарство своє, зросла въ роскоші, а доводитця служити за хлѣба шматокъ, та годити, може, и лихому, и ледáчому кому! Треба й правду, й неправду терпіти, треба привикати! Зазнаю чужбі стороні, яка вона е! Перебуду всякого горя й лиха! Ніхто мене не пожалує; ніхто не сáде, не зажуритця коло мене, а ні словця любого та щірого не промовить! Звісно, чужі люде, хоть и добрі, та не знатимуть, яка я; а я зновъ їх не знатиму.

IV.

Ранісінько-ранісінько схопилась. Усі сплять; ищє й на зóрю не займаєтця, — имла. Въ-остáнне глянула на дітокъ, на брата. И братовбі жалко стало. Взяла свій клуночокъ та тихєнько й вийшла съ хати.

Идú, идú и не оглядуюсь; отъ и велика могила, що геть за околицею зеленіє. Зійшла на могилу, та й глянула тогді на своє село; а сонечко саме сáдить... Село якъ на долоні, такъ мині въ бчяхъ и замигтіли білі хати, колѣдязне цямріння, розквітлі садки й горѣди. Побáчила й батківське подвір'я, и ту вербу кучерáву, гильясту, що малюю ще дівчинкою підъ нею грáлась. Стою и зъ місця не ворухну́ся, — задивілась. Що ми́ні тамъ кожна стéжечка, ко́жний кúщикъ знаёмісінькі;

дивлюсь туді та дїтство й дївовання своє роскішне, и замїжья щасливе, и вдївство гїркє — все мовь по пісаному вичїтую.

Кудї минї йти? Нікого й нічого не знаю, и сумь, и неспокїй менє обїймає. Чўла колись ищє одь батька покїйничка, що вь Демїянівцї живуть якїсь рїдичи наші: матусина небїга була оддана тудї за ковалї Лящя. »Пїду собі до їх«, дўмаю: »все минї бўде охїтнїше служїти, де мїй рїдь ведєтця.«

Идў шляхомь, — боюся такь, що Мати Бїжа! Радєнька вже, якь хто навстрїчь минї берєтця. А шляхь не спить: то той стрїнетця, то їнший, то вїзомь їде, то їде. Вже скїлько сїль минула, и козачихь, и панськихь, не забарююсь и не дўже вь рєчи захожу: роспитанюсь дорогї вь Демїянівку, подїкую за хлїбь-сїль, та й дїлі.

Другого дня притомїлась я дўже, та й сїла спочїти вь холодкў підь вербїю. Округї менє то жїто полове, а вь жїтї кўпка лєну гїлубо цвїтє; то ячмїнь колосїтця, оддалекї гаєкь синїє, пїсочаний шляхь угору закручуєтця, якь золота нїтка; дєнь Богь давь жаркий, и вїтерєць не дмухнє — тїхо; тїлько якась птїшка самї собі щєбєчє, начє мої душї бїдолїшна, та гудуть бджїли по-надь пахўчою грєчкою.

Колї дивлюсь — идуть якїсь лїудє гурбїю, и старї, й молодї, и дїтвїра; збїжились до мєне й на добрїдєнь дали. »Добрї-дєнь!« кажў й собі. »Сядовїтця та одпочїнємь трїхи.« Бачу, що дўже вони потїмленї.

»Звїдки вась Господь несє?« питаню чорнобрїву, хорїшу молодїцю, що дитїнку на рукахь тїшила.

»На прощю ходіли, у Києві були«, каже. »А васъ куді Мати Бѣжа та добра доля веде?«

»У Дем'янівку, коли знаєте.«

»Отсе бъ то не знати, коли самі зъ Дем'янівки! Се намъ оди́нь шляшо́къ изъ ва́ми; то разо́мъ и підемо!«

»А чи не знаєте тамъ коваля Ляща?«

»Ляща? Який же коваль Ляць? Ні, се́рце, не знаю й не чу́ла. Є въ насъ Лящі, такъ то не ковалі, а такъ собі хлібороби, якъ и ми.«

»Спитай мене, молодичко«, озвалась стара бабúся, обділяючи діто́къ, що обсіли її, хлібомъ и поглядáючи на мене ласка́во. »Я зазнала ще того коваля Ляща и жінку ёго знала,—нехай надъ обомá земля перо́мъ! Добра́чі були лю́де покійнички!«

»А давно́ жъ вони́ померли, бабúсю?«

»Давне́нько, моє се́рце. Вже ро́ківъ изъ девятна́дцять бу́де. На одному́ тижні й померли; якъ щіро любілися, такъ одно́ безъ одного́ й не жилó. Пер́ще вінъ перестáвився, а за імъ и вона́; вкúпні по́ручъ и поховáли їхъ. Ха́та спустіла, бо не було́ въ їхъ ні рóду, ні плóду. Се, ма́буть, чи не до їхъ ишла́? Мóже, рóдичка? бо вона́ була́ здале́ка взята.«

»До їхъ бабúсю, та лиха́ моя́ доля!«

»Нехай Господь мiлуе! Щó жъ тобі за пригóда така́, се́рце?«

»Идú слúжби шука́ти, то думала, що рóдичи, то́ службу мині нараю́ть, а тепе́реньки, голóвка моя́ бідная! не знаю, щó й робітиму!«

»Шкода́ журитись, молодичко! *Журбо́ю по́ля не пере́деши!* Ось я тобі слúжбу нараю́. Иди́ до на́шого отця́ Ива́на служіти. Я въ ёго й христiлася, и вінча́-

лась, и йдосі живу́, та, мабу́ть, и вму вь ёго. Що́ то за добря́чі лю́де, старосві́тні, прб́сті! Ихъ тільки двойко́, оббе старе́нькі вельми. Була́ дочка́, оддали́ заміжъ, та не довго й погосподарюва́ла—вме́рла. Дівчинка зоста́лась; то старі при собі держя́ть унучечку. Сла́вне таке́ дитя́тко, що го́ді! Оте́ць Ива́нъ уже́ дуже́ старий и те́мний ро́ківъ изъ де́вять, а служби́ Бо́жої не кїдае. Дозна́вся бувъ вла́дика, що слі́пий ста́рець чинить у Бо́жому до́му одпра́ву, и заборони́въ. Таке́ лю́де виходили усенькою грома́дою просіти за ёго, щобъ оста́влено. »Лю́де до́бри«, рече́ імъ вла́дика, »ко́лі вінъ »такий вамъ лю́бий, то я не бороню́ ёму́ сто́яти при »престо́лові Бо́жому й до кончині́ ёго́ віку́; тре́ба тілько́ ми́ні ві́вірити на свої́ о́чи, що те́мний слі́пець благопо́добно службу́ Бо́жу одправля́е.« Наі́хавъ вла́дика и хвалу́ Бо́гові одда́въ, що таке́ твёрдо й непомі́лешно те́мний пра́вить службу́ Бо́жу, и хресто́мъ ёго́ благослови́въ.... Иди́ до їхъ, молоді́чко. Робі́ти бу́де небага́цько. Зду́жатиму, то й я помо́жу.»

»Спасі́бі вамъ, бабу́сю мо́я ласка́вая! неха́й же Госпо́дь да́е вамъ усё до́бре!«

»Ну, тепе́реньки полудну́ймо, та й побери́мось да́лі. Сёго́дня й до́ма заночу́ємо, ко́лі Богъ дасть.»

V.

Демя́нівка та вь до́лінці, мовъ у зеле́ному гніздечку ле́жить. Село́ вели́ке й бага́те. Дві це́ркви, одна́ му́рована висо́ка, дру́га дерева́на й да́вня си́льне, ажъ у зе́млю вросла́ й похили́лась. Оте́ць Ива́нъ живъ за

мурованою недалечко; мавъ собі домочокъ и садокъ, и городъ, — невеличке, та хорóше хазяйствечко.

Надъ вѣчоръ увійшли ми въ село и розбрились прочане úлицями. Кóжне до своєї госпóди поспішаєтця, а я за старою бабúсею йдú. Такъ мині чо́гось сúмно й бóязно, ажъ моє сёрце мре. Якъ пёрше було, коли йду кудí, то вѣсело й залюбки, а тутъ и очей не смію пúдвести. Увійшла, та й стою сама не при собі. Чýю, що старá за мѣне одповіщає.

»Увійди та одпочи́нь, дитино́«, промóвивъ хтось тíхо й пова́жно.

Звелá очи, ажъ проти мѣне, на лiповiй лáвцi, старий, старий дiдь. Очi ёмú незрiчi, и така вь тихь бочяхь тiша та дóбрiсть, що я нiколи й не бáчила. Борода́ бiла нiжче пóяса кучерáвитця; сидiть вiнь у тiнку, тiлько вѣчiрнiй промiнь сóняшний нáче зóлотомъ червóнимъ ёго обси́пає.

Якъ почúла я такi слова ласкáви, ажъ за сёрце менѣ вхопiло. Слѣзи рiнули минi зь очей, а вiнь простiгъ рúку, та й поблагословiвъ менѣ. Бáчу, й вона́ увiйшла: старѣсенька, малѣсенька, лѣдвi одъ землi вiдно, а ще чуйнѣнька, говiрка́.

»Оставайся вь насъ изъ Бóгомъ, молодiчко́«, кáже »Ти молодѣнька, то й хáту нáшу звеселишь, и внúчечку мою втiшишь. Бiжи лишѣнь сюди, Марусечко, до насъ! ходi, не сорóмся!... Такá вже вь насъ соромля́жа, мовъ засвáтана.«

Взяла́ за рúчку невеличку дiвчинку, гарнѣньку, чорнiвеньку, що все зь-за дверей блискотiла оченятами, та й увелá вь хáту. »Пожалуй же, Марусенько, молодiцю, вклонiся й пошануй.«

Отъ вонó и вклонилось и привітало мене чепурненько. А я думаю собі: »Якъ-то тепереньки небожята мої кохані? Чи згадують мене?«

Остáлася. Живу вь їх місяць, живу й другий; добре міні, такъ що годі! такъ мене жалують, якъ свою дитину. Отó було впо́раюсь у хаті, пообідаємо, та й посідаємо усі вь садку підь черешнею. Пан'отець тихенько собі сидить та думає, абó молитви шепче, атó псалми співає — такъ хóроше, Гóсподи! Старенька и пані-мáтка гомоня́ть, то те, то інше; я коло їх тулюся та слухаю. И внучечка качаетця по садку білимь клубочкомь, и до насъ прискóчить, и зновь у гущóвині зелéній зникне. Тихенько й любенько день мине, що такъ, здаетця бь, и вікъ свій звиковавь. Отъ же все міні туга невсипуща! Вони й розважають, и розговóрюють. »Не сумуй«, кажутъ: »то гріхъ великий. То дитина плаче, бо нічого не розуміє; а дорóсла, то повинна собі раду дати. Нехай помислить, що, може, трапитця й дóбре ще вь світі; а здоровья втра тишь — якé вже бóде житте! Гóді, сэрце, послухай насъ, старіхъ! Онъ поглянь, який Гóсподь вéчиръ давь!«

А сонечко заходить. Річка течé, якъ щіре зóлото, міжь зелéними берегами; кучеряві вэрби купають у воді віги; цвітуть-процвітають макі горóдні и високовэрхі коноплі зеленіють; де, коло білої хатки, черво́ніе рясне вишенне, чи високий кущъ калини стріху підпірає, закриваючи всю білу стіну; а хатина жь у розсвітлому горóді, якъ у вінóчку ховаетця. И зéлено й черво́но, и гóлубо й біло, й синё и рожево коло ті хатки... Тіхо й тéпло, и скрізь черво́но, и на нéбі, и на згір'яхъ, и на воді. Гóсподи!...

»Сей світъ, якъ маківъ цвітъ; якъ-то на тімъ буде!« каже було старá, похитуючи головою.

»Бóже мій, Бóже!« промóвить пані-мáтка стíха.

А пан'отéць підведе тёмні óчи вгóру: »Слáва Господéві!« рече.

VI.

Одногó дня ранéнько йдú зъ водою, коли навстрíчъ минí чоловікъ. Глiнула, — та се жъ Трохiмъ Рибéць, изъ нашого села! Бóже мiй! мáло корóмiсла не впустила, и слóва не промóвлю — зрадила. А вiнъ: »Такъ се справди ви тутъ? Ми чúли, та вiри не няли. Братъ вашъ дúже за вáми жúритця: »Идешъ у Демiнiвку (а я, бáчте, за колéсами), мóже, сестру побáчишъ«, каже минí, »то скажи, що засмутила вонi мене силъне, и »прошú я ií мiлою прозьбою, щобъ до насъ вернулася.«

»Та чи здоровi жъ вонi тамъ?« питаю плачучи. »А дiточкi якъ? Мáбiть, забули мене?«

»Де вже забули! Идóси плачуть, що ви iхъ покинули. Що жъ мáю вáшому брáтовi казáти?«

»Кажiть ёму, що дúже минi жалко й ёгó и дiтокъ, и сёрце моé вiйне... а вже до ёгó не вернúсь! Шкода мене вмовлáти, а силовати—тожъ не знáю, хто мене присилюе.«

»А тутъ же вамъ дóбре?«

»Такъ-то дóбре, що й сказáти не мóжна!« та й розповiдаю ёму, де я служу.

»Зайдiть лишéнь«, кажú, »то я небожiтамъ якого гостiнца дамъ. Скажете: тiтка прислала.«

Отъ тамъ узяла кілька грошенятъ, то те купила, то те, — шлю імъ. Провожу того чоловіка за село та плачу-плачу!

»Скажіть, що я їхъ до саміи смерті кохатиму, а згадую що-години, що-хвилини. Куді гляну, що заговорю, то все їхъ згадаю!«

»Та добре жъ, добре. Чому не сказати? скажү! Прощавайте! Нехай вамъ Господь помагає изъ вашими господарями! Які то люде добрячі! Привітали мене зажджого, якъ сім'янина. Отъ люде!«

»Такъ-то вже імъ Богъ давъ, що всі імъ любі й милі«, кажү єму.

»То вже правда, що Божі люде!« одказує чоловікъ радіючи.

Провела єго за село, того чоловіка, поплакала... Минуло зъ тиждень. У суботу білю хату, коли біжить моя Марусенька: »До васъ гості наїхали!«

»Які?« питаю, а саму якъ огнемъ обхопило.

»Та тамъ якийсь чоловікъ такий чорнявий, високій, и молодіця гарна, и діточкі зъ німи. Питаютця васъ:«

Я й не схаменуєсь—стою. Коли бачу—братъ у хату зъ жінкою и зъ дітьми. Бóже мій! світе мій! такъ я й зомліла: одно, що радість велика—побачила, а друге—згадала своє горе й ліхо.

Почали мене усі прохати: »Ідь та ідь изъ нами. Не послухаєшъ насъ изъ жінкою (и вона просить, тільки сама невесела), то дітòбъ нашихъ послухай: вони за тобою що-дня плачуть.«

А дітки якъ очепілись за шію міні, то й не вступаютьця, цілують та просять: »Ідте зъ нами, тіточко наша кохана, ідте!«

»Ні, не поїду.«

Вони й заплакали, мої голуб'ята; такъ слізочкі зъ очей и капот'ять.

Якъ прип'али вони, то не можна й одхиліти одъ себе. Одмовлялась я, одмовлялась, та й мўсила послўхатись.

Пішла, попрош'алась изъ господар'ями, под'яковала їмъ за мїлость и за ласку. Вони радіють, хоть и жалко, що одхожу відъ їхъ, та за мене радіють, що Богъ мині давъ—изновъ до брата їду,—у свою хату. Проводили мене хлїбомъ-сїльлю, поблагословїли, а Марусечка, то й плакала за мною, що покидаю її саму.

Увійшла я зновъ у ту хату, що вь їй и росла й дївовала. Здаєтця, що к'ажний куточокъ веселенько мині всміхаєтця, и я наче одмолоділа: зъ дїтворою кручўсь по дворищу та бігаю; то на ўлицю вигляну, то вь садокъ кїнусь: се жъ бо я й дома!... Та не довго раділа.

Почала братов'а мене зновъ доп'икати. Вже теперъ и ступіти мині не дасть; уже нема мині й промїтої води: та те не добре, та се не гараздъ! та на свою гóлову прикликали собі бїду! Якъ почне—Бóже, Твоя воля! що я й об'їла їхъ и обпил'а; та якось и про грóши мої згадала, що я їмъ позичила: «Ти дўмаешъ, ми тобі грóши винні? Ищє сь тебе трєба бь уз'яти: ти вже бїльшь хлїба вь насъ иззіла, нїжъ тихъ грóшей булò!»

А я оддал'а братові всі до копїечки, що взяла за худóбу,—а вь мене булі й волі хорóші не одн'а п'ара, й корові, и овечокъ от'ара велася, й хату продал'а; то усі, всі їму оддал'а.

»Ну», кажў, »коли вже ззіла я' свої грóши, то Богъ

изъ віми! На що жъ ви менé вмовляли вернѹтись? тамъ мині було добре, якъ у рідного бáтька!»

Вона затіхла; бáчить, що вже дѹже менé скривдила, та, мабѹть, побоїлася, щобъ братъ не сварився.

VI.

Я такі того жъ дня й пійшла одъ нихъ, не прощаючись. Брата й дома тогді не було. »Вже якъ тамъ тяжко не бѹде«, дѹмаю, »а вдрѹге не вернусь! пидѹ світь за очи, щобъ менé й не знайшли, и не просіли!« Бо такé въ мене сѣрце хибкé, що й не встою, якъ зновъ просітимуть та молітимуть. И надѹмалась итї въ Київъ.

Захóдила въ Демінівку. Хоть и не въ-завороті мині була, та дѹже бажала я побáчити своїхъ першихъ господарівъ. Поплакала тамъ, и вони зо мною посумовали.

»Пидѹ до Кіева«, кажѹ їмъ. »Якъ далéко бѹду, то про мене забѹдуть, та чи не забѹду й я свого ліха.«

»Нехай Госпóдь помагáе! иди зъ Бóгомъ: а коли схóчешъ до насъ вернѹтись, вертáйся! Ми rádi тобї бѹдемо, приймемо тебé, абї живї булі.«

Війшла я одъ їхъ веселіша, тóплимъ рáнкомъ. Пішла собі дорóгою.

Перехóжий, проїзжáчий—щó їхъ тамъ на шляхѹ ни кїдалося въ вічи, ніхтó мене не занівъ, спасібі Бóгу! И Москáль прїйде—минé и крaмáрськїй вїзъ простугонїть, и панъ четвернїю пробїжїть—тїлько тебé кѹрявою

обнес, та й зновъ съ поля вітрєць повіне и зазелєніють тобі гаї й степі: дє-коли озеро заблиціть, чи річка разливаєтця. А що вálка чумаківъ не одна навертáлась на́ очи, то втішно міні було́ добре́ слово́ почувіти: »Мага́йбі!« або́ дорóги роспитáтьця; то́ жъ усє зъ на́шихъ, съ прóстихъ людєй, що́ гóря зазна́ло и дóма, и въ дорóзі,, то́ й душí живóі не цура́етця.

За тїждєнь прийшла въ Кїївъ. Красний, Бóже, який! А що́ вже святі́ церкві, то́ й не сказа́ти! А людєй, людєй! безъ́ ліку, та́ все мовъ́ чужі́ — мина́ють и не гля́нуть на́ тебе. Спочі́ла коло́ свято́ї Лáври, та́ й пішла́ собі́ служб́и пита́ти. Хожу́, хожу́, тілько́ у́лиці́ й зау́лки перехрє́щую. Увійшла́ въ базáръ, сей́ такі́ точо́къ Подóльскій,—стоїть́ кўпочо́къ молоді́ць и дівчáть. »Боже́ помага́й!« кажú.

»Спасі́бі!« А самі́ огляда́ють мене́́ якá—й звітки.

»Чи́ не зна́єте«, кажú, »де́ бь́ тутъ́ помі́стья́ мóжно знайт́і?«

»Эгє́! ми́ й самі́́ ждемó,́ молоді́чко!«

А се́ вони́, бачъ́, вийшли́, чи́ не на́йме́ хто: такъ́ вже́ тутъ́ завє́дено.

»Колі́́ вáша́ лáска«, кажú́ »то́́ й я́ собі́́ коло́́ вáсь стáну.«

»Станові́тця, ми́ не́ борóнимо.«

Стою́́ я́ та́ дивлю́сь; людъ́́ якъ́́ та́ комаши́ня́ копо́шетця́, одно́́ на одно́го́́ наступáє, зі́ходятьця́, розі́ходятьця́, гомоні́ть, кричáть,—и́ люде́́ й пані́́ и мі́щáне; стукоті́ть, грукоті́ть. Той́́ своє́́ продає́́, той́́ приці́няєтця́ до́ чужо́го. Дві́́ молоді́чки́ гарне́нько́ цокотáть у́дві́зї́, а тутъ́́ дїтвóра́ змага́етця́ — чо́гось́ не́ поді́лили. Пе́рекупка́, якъ́́ жаръ́́ червоно́лиця́, стáла́ проті́́ со́нця,

бряжчить коралами та вигукує; »Э, э! коралі добрі! дивітця жь бо, молодічко! Ось купи, моя любочко, купи, примірай до лиця! ну жь бо, ну, не соромся!« звиваєтця вона коло повновідої, гърної молодіци у білій сорочці и въ зелєній хустці. Молодіця не хоче, а вона такі зачепила їй за шію намисто та кричить: »Дивітця, дивітця, добрі люде, що въ мене молодіця якъ калина, якъ яблучко, якъ дівочка, якъ паняночка!«

»Та пустіть мене, Богъ изъ ва́ми!« одбиваєтця молодіця. »Я й ва́ше намисто порву! Отсе справді! чо́го тсе на ви мене напались?« А сама засоромилась; почервонила якъ ягідка, и доса́дно їй, очіци блищать, и смієтця.

Москаль, що якесь старе залізо продававъ, задивився, стоїть и всмихаєтця, и не чує, що жвавий міщанинъ у чемерці штовха єго: »Москв́а, Москв́а! чи продаєшь залізо?«

Постояли ми тамъ родину, а може й більшъ. Якась пристарковата пані до насъ идє.

»А чи нема тутъ такої молодіци, щобъ місячно згодилась?«

»Чому нема?« ка́жуть усі. »Можна й на місяць изгодитись.«

Та й почали договорятись. Ка́же та пані: »роби́ мині й те, и те, и дру́ге й трєте, и все, и білі й варі и ший и мий. Дамъ тобі на місяць карб́ованця!«

»Шукáйте собі де інде« ка́жуть їй, одступаючи одъ неї. А вона до мене: чи не згожуся я?

»Добре, пані!«

Та й пішла за нею. »Все«, думаю, »що-небудь запрацію собі. Роботи не боюсь: трєба жити, то трєба

й робіти, щобъ не було одъ Бога гріха, а одъ людѣй соромá. Немá нїгдѣ хлїба лежáчого.»

VIII.

Привелá менé пáні до своєї господи. Невеличкий будїночокъ; кїмнáтки низéнькі, похїлі, а про-тé стїльчиги всякі, коло стїни рядóчкомъ, и зáвиси на вікóнцяхъ, и дзёркальце висить,—хочъ тамъ такé, що якъ подивїтись у ёго, то й себе не пїзнáешъ: такъ тобї перекрївить обліччя... Стрїла насъ пáнночка, вже до-рóсла й огряднёнъка собї, нї-врóку.

»Щó, мамїнько«, питае, »наняли?«

»Ось идé за мною. Якáсь селючка нагодїлась.»

»Отсé, мáмо! щó зрóbите, то все не до-ладу! Нá що вамъ селючка здалась? Вона нїчóго не вмїе, а нї плáтьтя вїгладить, а нї вслужїти догодне. Хибá б́удемо на неї дивїтись, якъ на малéвану!«

Ст́укнула дверїма, ажъ стїлчиги всї скакн́ули, якъ живї, и вїйшла.

Бáчу, що минї недóбре тутъ б́уде! Де жъ такї хто чувáвъ, щóбъ дитїна такъ незвичáйно съ питїмою своєю мáтїнкою повóдилась?

А старá й слóва дочцї не промóвила.

»Варї«, кáже, »обїдати, молодїце!« Росказáла минї всї тамъ поря́дки и навчїла, щó й якъ, та й покїнула менé сам́у в́ь хáтї.

На обїдъ прийшовъ и чоловїкъ її съ крамнїць,—такїй висóкий, чорнявий, у сїній чемерцї, бчи ёму веселї й бїстрї. Поклонївъсь минї, та й кáже: »Глядї жъ, молодїчко, шан́уйся, то б́удемо сватáми и братáми!«

Спасібі ёму, розваживъ менé грóхи тiмъ слóвомъ добримъ. Тяжко робила я,—Бóже, якъ тяжко! цiлiсiнський день у роботi; однó ще не скiнчу, вже друге менé дождiає. Старá й самá годiнки не посидить дурно; а дочка була вже така вигадчиця, що нехай Господь боронить! Схóдить сонечко—вона вередує, и зiйде—вередує. И тe не добре, й тe не доладу, и не такъ говоришь, и не такъ ходишь... та коли бъ же на мене однó, атó й на свою рiдну матiр гримає: »Чому«, каже, »в насъ не такъ, якъ в Иваненковськихъ панiвъ, що в iхъ усé по-панськiй, лóбе й мiле? а в насъ усé по-мужiцькому. Я«, каже, »такъ жити не можó!« Та й сiде плакати. Мати вговорює, ажъ падає коло неi: »Не плачь, дочко, не плачь! Богъ дасть, и в насъ по-панськiй бóде!«

А батко такi прóсто булó каже: »Ой, дочко! не дурiй! що се ти химеруєшь, якiсь панськi розкóши усé вертiаця в тебе на думцi. Гляди, щобъ сь тебе добри люде не смiялись!«

Вона розгнiваетця й вибiжить.

»А щó?« каже булó до жiнки, »Богъ насъ покарає, що ми такъ дитину роспустили! Не бóде iй добра у свiтi, коли такою вередницею зостанетця. Не потурай iй, жiнко, бо кiятись будешъ! Чому ти iй на розумъ не навчишь? ти жъ мати, ти перша порадница. Вона в тебе увесь день Бóжий сидить та гави лóвить, и за холóдну вóду не вiзьметця. Ти все за багатшими пнесся; придивись лишень, тó й побачишь, що нi за чимъ гнiається. Такъ повелось теперъ, що абi на переднихъ колесахъ добре, а на заднихъ и не-вiдьщо... Коли жi-

луешъ дитину, то навчай гробзою, коли не можна прбзою.»

А дочка не дуже-то й слухає матері: загне голову, якъ муштровий кінъ, та й вийде зъ кімнати.

Пославъ Богъ імъ лихо: захорувавъ господарь та хутко и вмеръ. Якъ уміравъ, покликавъ дочку, та й каже: »Доню моя мила, доню моя люба! багачко ти мене журила, та нехай тобі Господь подарує! послухайся мене хоч теперъ, не пніся въ пані, не гордуй своїмъ родомъ. Твій рідъ хорощий и величний: не плодивъ ні злодивъ, ні душогубцівъ, якъ інші багаті роді. Живи, доню, якъ Богъ тобі давъ, шануй стару неньку. Нехай би ти коло неї впадала, а не вона на старости літяхъ коло вередливого дівчати! послухайся, доню!«

Вона тільки плаче та въ руку ёго цілує. Поблагословивъ її та зновъ питає: »А щб, Доню, памятатимешъ мій завітъ тобі?«

»Памятагиму, татоньку милий!«

Поховали ёго на Скавиці. Нарбду зійшлося, міщанъ що нігде було й орішку впастя. И не чула, щобъ хто лихимъ словомъ обнісъ нашого покійника; всі царства Божого ёму жадують: такий добрячий бувъ чоловік!

ІХ.

Отъ, дівчина й схаменулась-була трбхи: и матері поможе въ чому, и до мене по-людській заговорить. А тамъ, якъ почали вчащати якісь приятелькі, верхоглядки та верхоумки, то й звелі її ні на що, и дома не сидітця, и робіти вже годі: все бь у гостину, та щобъ убранья все нове та хороще на її було. Якъ

дóма, то до півдня буде вбіратись, та начепляє на себе всього, що треба, а чого й зовсім не треба, якъ на кілòкъ у комóрі. Аби трóхи въ мáтері забряжчало въ калиточці, заразъ и почне вимагати; а мáти така, що послухае и оддасть, та потімъ нікому такъ гірко, якъ мині, бо старá хоче те у хазійстві навернути, що дочка витратила, — та й тхнути мині не дає: роби, та й роби, та й роби!

Давъ Богъ весну, віе теплòмъ, изъ стріхъ вода капле, сòнечко веселенько світить, тáne снігъ, задзюрчали по úлицяхъ струмочки, садки зазеленіли... Стáли на прòщу люде схòдитись. Звідки вже не тягнутця у той Київъ що вєсну! Прийшли и зъ нáшого селá; якòсь у базáрі вглєділи менє й пізнали.

»Якъ же Господь милує?« питають. »А твій братъ дуже на тебе гніваецця. Издивъ за тобòю у Демянівку, та тамъ дознавсь, що ти ажъ у Києві. «Коли вона така«, каже, »що менє кїдає, якъ лихòго пáна, що їй не жалко, то й я одцураюсь її!«

»А якъ вони живуть?« питаю. »Чи здорові, чи живі усі дїточкі? Чи гарáздъ у їхъ у господі?«

»Дє тамъ! такі стáли гóлі, якъ Турецькі святі. Чогòсь не ведєтця імъ. Господь їхъ святий знає, що то такє! мòже, то вáші слєзи імъ відливаютьця. Зьубóжили такъ, що часомъ и хлїба позичають.«

»Землякі мої любі«, кажú імъ, »якъ би то мині васъ ищє побáчити? Чи не зáйдете до мєне? Я маю дє-що брáтові переслáти, то бúдьте ласкáві, візьміть.«

»Дòбре«, кáжуть, »на рáнокъ наготúй, то візьмемо.«

Я вже пáть карбòванцівъ грошима загорювала та ще скриньку: то хúстку купила, то сорочòкъ справила

кільки. Отъ, узяла я ті гроши въ каліточку, чотірі карбованці братові послала, за п'ятого купила то намістечка дівчаткамъ, то серéжечки, то хрестики хлопцямъ, то персники, и стрічокъ, и спідничку старшенькій небóзи, — нехай менé згадують, кохані діточкі!»

Провела земляківъ, та й зъ думки міні не йде братова бідá. »Бóже мій милий! мóже, справді се ёму мої слéзи одливаютьця. Нехай же Мати Бóжа прощае менé грішну, що я свойму рідному братіку лихо наплáкала! Та й плакати міні не гóже: е й нещаслівші одъ мене, и убóгі й недúжі, та живúть, а я й здúжаю, дяковать Господéві, и зароблю собі хлѣба шматокъ и сорóчку. Сé менé й Господь не поми́луе, коли впадé хотъ слізка зъ моїхъ очéй за сéбе самúю. Коли вже плакати, то за брата, що въ ёго й жінка, й дітки дрібненькі.»

Надúмалась я та ніби міні й працёвати веселіше стало. Якъ вже гордувала, якъ орудовала мною пánночка, я перетерплю. »Мóже, ласкавостю своєю та покірливостю втихомірю іі«, бу́ло дúмаю; та не така-то вона вдалася! Бáчить, що корюся, та ще гіршъ менé зневажае, аделі й бѣти вже порвалась.

»Богъ изъ вами«, кажú, »нехай хто інший вамъ слúжить, а я не хóчу. Менé зъ-рóду ніхто ще не бивъ, та Богъ міні дасть, що й не бóде бѣти ніхтó, пóки віку могó!«

»А ми тобі грóшей не дамó! Добúдь місяця. Не дослуживши, не сміешъ кідати: ми грóшей не дамó!«

»Та ви зъ моїхъ грóшей не забагáтите; а я бідна не бóду. Не тдастé, то міні Богъ оддасть.«

Старá почала вмовляти: зостáнься та зостáнься; бо жа́ловала менé, що я ій щіро робила, не лїновалась и

слухняна була, — отъ якъ той товкáčъ: що мині загадають, те й зроблю.

Х.

Коли ми тутъ свáримось и мíримось, у ворóта хтось вóзомъ уїжджає. Глянула, та й очáмъ своїмъ віроньки не йму. Се жъ мій братічокъ ріднєсенський!

Вибігла до ёго: »Братіку мій, соко́ле! А мині казали, що ти дуже вгнівівсь на мене!«

»Ні, сестро моя рідна!« гóворить. »Такъ уже я звівся, що а ні гніватись, а ні жалковáти ні на ко́го не маю! Нужда мене зстáрила и звялила.«

Бáчу я съ пёршого по́гляду, що вінъ зовсімъ изъ лиця спавъ, ажъ почорнівъ. А який же то пáробкомъ бувъ! И веселий, и повновíдий, якъ місяць... Такъ мене й облили слéзи.

»Чого тебе Господь принісъ, брате?«

»Здúмавъ собі, та й поїхавъ. Дуже вже сумъ великий мене напáвъ. Хотівъ тебе побáчити и світу Божого повідáти.«

Сіли ми въ брáмі, та й гóворимо собі, жúримось, и часъ намъ не змигнётся. Вінъ мині оповідає, якé въ ёго убо́жество настáло, и якъ жінка, хоть и любить, та неспо́кійна дуже, и якъ дiтoчки́ ростуть и мене згáдують. Почули одъ людéй, де я и щó, якъ проживáю, то радíли тáкъ, що Гóсподи!

Я й кажú ёмú: »Братіку мій кохáний! Ти въ мене єдинъ у світі: ти въ мене й бáтько, и дитíна, и родíна. Пóки здúжаю працёвáти, працёвáтиму для тебе та для твоїхъ дiтoкъ. Немá въ мене теперъ нічого,

тільки два карбобанці заробила въ панівъ, та не знаю чи оддадуть, а хочу я згодитьця на рікъ. Вони менé вмовляють остáтись, то нехай дадуть мині напередъ грóши... Отъ, візьмешъ, та й справишъ собі, щó тамъ найхúтче тобі трéба.»

»Спасібі, сéстро!« А самъ ажъ рúки злáмує.

Я пішла до панівъ. Тільки на порігъ, а старá й питає: »Чи остáнеся? Щó те ліхо згáдувати!« каже. »Моя дочкá нíколи тебе обіжáти не бúде: се вона такъ щось изъ нездорóвья.«

»Та коли ти обіжаєся«, промóвила дочкá, »то я й не доторкнúсь до тебе.«

»А якъ же мині, пáннóчко, не обіжáтись? Хибá се ви менé пожа́лували, чи щó, щобъ я вамъ дя́ковала?«

»Та вже гóді«, перебивáє старá. »Годíсь нá рікъ. Щó схóчешъ?«

»А я хóчу двáдцять карбобанцівъ«, кажú. »Дастé, то зостáнусь, а нí, то підú де у дрúге місце служíти. И грóши хóчу всі напередъ.«

Вони почали торгуватись: и дúже дóрого, и грóши не мóжна рáзомъ. А я, якъ сказа́ла, то й не одступáюся свогó слóва.

»Ну«, кажуть, »нíчого съ тобою робíти! Дамó двáдцять рублívъ, тíлько не всі рáзомъ. Дай свою бумáгу, а тобі осьь пятна́дцять карбобанцівъ.«

»Візьмú«, дúмаю собі, »хоть пятна́дцять: ёмú тепéреньки дúже потрібно.« Оддалá ту бумáгу, що пан' отець мині давъ, узялá грóши, подя́кувала, та й до брата.

»Нá«, кажú, »братíку мій! нехай тобі на дóбре поживáння бúдуть!«

Побувъ вінъ зо мною два дні. Вѣсело було й прокі-
нутись, що побачу ёго, поговорю. Що то рідне та своє!

Служу такі въ тихъ самихъ панівъ. Ищѣ два міся-
ці мині до року зосталося. Вѣжко, Бѣже, якъ—ледачо-
му годіти! та вже наняласъ, якъ продаласъ,—трѣба
служіти! А добуду року, то, мѣже, дасть мині Господь,
що добре місце натраплю собі. Або схотівъ, то знай-
дешъ на свої рѣки мѣки!

КОЗАЧКА.

КОЗАЧКА.

I.

Живъ въ насъ у селі козакъ Хмара; багатіръ бувъ! Що було въ ёго поля, худоби, що всякого добра! Не давъ ёму Господь діточокъ кўпочка, уроділась дівчинка одна-однімъ, якъ сонечко въ небі. Випестили її, вікохали хорóшу й чепурну, и на рóзумъ добрий навчили. Ужé шісна́дцятий годокъ минáе Олесі, вже й сваті почали въ хáту наvertsáтись. Старі дякують за лáску, частують, а дочкі не змовляють: »Ще нехай погуляе, то буде чимъ дівовáння згадáти. Ще не часъ голівку молодёнку на господарстві клопотáти; нехай погуляе дівчиною.«

А що вже женихівъ було, Бóже мій милий! Де вона прійде, то якъ рій гуде! Та й дівчина жъ була! Велична, хорóша, до всякого привітна й ласкава, и заговóрить, и засмієтця, и пожартуе; а де вже помітила що незвичáйне, то такъ гляне, náче холодною водою зилье, и одійде собі геть.

Жилá въ бáтька-мáтері, не знаючи гóря, а ні лиха. Сказано, якъ молодé, то й гáдокъ не мáе; тилько й думки, якъ би погулять вёсело. Да вже якъ тамъ хóроше й роскішно ни жилóся, трéба було й їй свого лиха одбўти. Занедўжала пёрше мáти: такі вже ста-

рєнька була; похірила неділь зó дві, та й переставилась. За нєнькою й бáтько помєрь зь нудгї та жалю за вірнимъ подружьямъ, що зь нею молодїй вікъ извіковáвъ.

Остáлась Олєся сиротою. Плакала-плакала, та трєба було привикáти. Дóбрі люде її не забувáli: то старá тїтка прїйде, розвáжить, то дівчáта прибіжáть, нащєбєчуть; а коли, то й за собóю вїтягнуть. Дождали осєні. Сватї й не переводятця вь Олєсинїй хáтї: одни за двєрі, другї на порїгъ. А вонá всє дáкує та одмовлáетця то тїмъ, то сїмъ.

»Чому не йдєшь зáмїж Олєсю?« питає старá тїтка.
 »Женихїв у тєбе, хвалїть Бóга, якъ цвїту вь горóді; хочь грєблю гатї. Чогó бь то тобі гордувáти? Паробкї жь у насъ, якъ орлїята: жвáві, молодї. И старєче сєрце рáдіє, поглядáючи на їхъ, а щóбь-то молодє дївчє нїмїло й до жáдного не хибнўло, — я вже й не знáю, який се тепєрєньки свїть настáвъ!«

»Тїтко сєрдечко! нехáй я ще погулáю.«

»Порá, порá, моя дитїно! Послўхай старєчої сувóри. Самїй тобі веселєнько, а вь-двохъ изъ лўбимъ чоловїкомъ ищє веселїше бўде. А що хазáйствечкомъ бўдєшь клопотáтись, тогó не бїйся: робїтимєшь не для кóго, якъ для сєбе; лўбо бўде й поклопотáтись. Ти, дáковати Господєві, не крєпáчка; твоя прáця не загїне дўрно.«

»Не крєпáчка! Нїби-то вже, якъ крєпáчка, той свїть завьязаний! Живўть же люде!«

»Живўть, Олєсю, та такє їхъ и життá!«

»Якъ панї дóбрі, то й людямъ дóбре.«

»Та щó сь тóго, що панї дóбрі? Які ще панєнáта

бúдуть! Та й добримъ треба годіти, и въ добрихъ загорюєшь для себе хибá три ступні землі на домовину, а въ лихихъ... то нехай Господь не доводить и чúти!... Гóді й згадувати такé!... Послúхайся, Олэсю, та й на весільні погуляємъ! А що вже мині втішно та мило бúде, якъ пощастить тебе Господь семьею, що коло тебе диточки, якъ бджілочки коло повного цвиту, загудуть!»

»Я ще погуляю дівчиною, тіточко!« та й гóді.

II.

Ажъ ось шле сваті Іванъ Золотаренко. Олэся пошановала любихъ гостей и рушніки подавала.

А сей Іванъ Золотаренко та бувъ крепакъ. Такий-то виходився хорóший, мотóрний, и не пізнати ёго, що въ гиркóму крепацтві зрісь.

Догадались тогді вже всі, когó Олэся дожидала, та такъ и забурчало по селу, мовъ у джерелі: »Якъ то можна! та де се видано! та хтó такé чувъ, щобъ вільна козачка за крепакá віддавалась!«

Почула старá тітка та и вдарилась въ по́ли рука́ми: »Бодай же я була не дождала такé чúти! Дитино мо́я, Олэсю! скаменісь! Та якъ б́и живъ бувъ тв́ий ба́тько, або ма́ти, краще б́ь вони тебе въ глибóкій крини́ці затопіли! Та їх и кісточкі струснутця въ землі зъ великого жа́ху та жалю́! Щó се ти задумала? Та се тобі якісь чáри давано!«

Та́къ-то вже вмовляе старá Олэсю, и прóсить, и плаче.

»Ні вже, тіточко мо́я люба«, гóвóрить Олэся, »нічо́го не помóжетця: б́уду за Іваномъ!«

Старá до Петра́ Шостозуба. Немá, по́хавъ у я́рма-рокъ. »Ліхо!« А той Петро́ Шостозубъ та бувъ пер-

вий чоловік у громаді,—вже старезний такий, Боже! якъ молоко, білий.

До Андрія Гбнти — нема. До Михайла Дідича — нема: усі вь ярмарку.

»Ой лиха моя година та нещаслива! Кінусь хоть до Опанаса Бобрика!«

Сей дома бувъ. Лежить у садку підъ грушею, люлька пихкае. Побачивши Олесину тітку, »Здорові«, каже, »булі и Бóгу милі! Чи не на погоріджу біжітє?«

»Нехай вамъ Богъ помагає, пане Опанасе! прийшла до васъ за радою. Порáдьте мене: несподіване ліхо спобігло! Зберіть раду!«

»Отсє! щобъ то для жінокъ раду скликати! Вже бь то й громада була, якъ синіця, безъ глүзду! Зберітця самі, та яка всіхъ перекричить, ті й правда буде.«

»Ой пане Опанасе! се не жіночі примхи: велике нещастя намъ сталося!«

Та й оповістила єму все чисто. На що вже веселий, нежурбливий, та й вінъ заклопотався тією подією.

»Эгє!« каже, »що-то дурне дівчя, сказано вже! Коли й вимага якого лиха, то не дрүгому кому, тільки собі власне.«

»Ходіть, пане Опанасе; може, вона васъ послухае. А не послухае, то звелимо послухати! Ось и шапка, рушаймо!«

Йдуть, а на всіхъ улицяхъ люде такъ и снують, аж не потовплятця, и все до Олесиної хати, — и старі, й молоді, и малі навіть собі біжіть. Всі вмовляють та просять: »Не йди за крепакá, не йди! Якъ такого хóду, то лүчче зь мóсту та вь вóду!«

А паробкі оступіли хату: »Не дамó дівчини«, гу-

кають, »не дамó! Нехай вільна козачка не закріпощається, лю́дямъ на сміхъ, а сво́ему селу́ на со́ромъ!»

Та щó не вмовля́ли Олеси́, нічо́го не допомогло́сь. Тільки гірше́ дівчину засму́тили. Слу́хаючи їхъ щіро́ї й розсúдливо́ї ра́ди, хоть и одмовля́ла імъ, що не впова́є а ні на худóбу, бо ма́є й сама́, а ні на вільно́сть: «Що́», ка́же, »по то́му, що бу́де вільний, коли́ не бу́де любий?» а про-те́ слэ́зи такъ зъ очей и рíнуть.

»Тебе́, дівчи́но, якъ я ба́чу, и за рікъ не перегово́ришь, а за два не переслу́хаешъ», ка́же Опана́сь Бобрикъ. »Ска́зано: жіно́цький рóзумъ на щó до́бре зда́тний? Отъ любий, любий, та й го́ді! А любо́го того́ які обсі́ли, на се не вважа́ешть! Та щó я маю́ слова́ дурно́ трати́ть? Вона́ и не слу́хає! Бува́йте жъ здоро́ві, та не спита́вши брóду, не сýньтесь у во́ду, бо вто́питесь!»

Се зговорі́вши, потя́гъ старий до сво́єї госпо́ди, підъ гру́шу.

Да́лі й лю́де поча́ли розхо́дитись. Оста́лась въ Олеси́ній ха́ті тільки стара́ тітка плачу́ща.

III.

Вже й нічъ зéмлю обійма́є; зійшо́въ місяць и вдáривъ яснимъ промі́ннямъ по білихъ ха́тахъ. Олесья, смутна́ й неспо́кійна, одчиня́є вікóнце, дивитця: паробки́ обсі́ли кружа́ломъ і́ ха́ту; інші́ гомоня́ть, а де́котрі пону́рі сидя́ть и голі́въ не зводя́ть. Подиви́лась Олесья, подумала́, зачина́ла вікóнце, и вийшла́, а тітка за не́ю.

Ста́ла Олесья на висо́кому порóзі, та слова́ми промо-

вліє до козаківъ: »Панове молодці« каже, »зъ-малечку зазнаю, що ви були у всякому длі звичайні и обачні; не сподівалась я відъ васъ, козаківъ, такú собі наругу мати! Що ви менé, якъ ворогі, стережете, въ неслáву сиротú ввóдите! Коли бъ изъ рівнимъ змагáлись, атó зъ безпомóшнимъ дівчя́мъ!... Не заживетé собі на сёмú слáви, панове!«

»Не сподівались и ми, Олексáндро«, озвáвсь, виступáючи, огрядній, висóкий пáробо́къ, »не сподівались, щобъ старóго Хмáри дочкá та съ крепакóмъ поняла́ся!«

»Колі на́ші паробкі то́бі не до-любóви, бу́ло сказа́ти«, почáвъ дрúгий козáкъ, гáрний, якъ йскра: »ми бъ то́бі знайшли самі; усю Вкраїну ви́їздили, та знайшли бъ!«

»Шкодá шука́ти, колі ми́ні Богъ ужé послáвъ тако́го, що й до-спóдоби, й до-пáри. Якá ми́ні дóля суди́лась, такá й бу́де, не жалковáтиму ні на кóго. Хочъ рíкъ стерегтíмете менé, я на дрúгий віддámся такі не за кóго йншого, якъ за Йвáна Золотарéнка. Росхóдьтесь, панове козáченьки, прошú я васъ прóсьбою, не засмутіть гíрше менé молодóі! Послúхайте моéі тítки, іі старéчоі та розсúдливоі вмо́ви!«

»Росхóдьтесь, соколí моі яснí!« промовлáє старá, плачучи: »вже на́шому ли́ху нічóго, мабу́ть, не вдієшь! Пóпусть Бóжий, дítи!«

Паробкі погoмоніли-погoмоніли, та й розійшлись.

А Золотарéнкови старості́ собі розгнівались: »Сéго не чутнó й зъ-роду въ дóбрихъ людéй«, ка́жуть; »подавали рушникі, змóвились, — чи годі́тця жъ розрáювати? Козакі́, а звичáю не знаéте! Ми хотъ и крепакі́, та за сéбе устúпимось!«

»Хто жъ и порáдить сиротú«, одкáзують старі козáч-

ки, «якъ не ми? Се бѣ намъ одѣ Бѣга грѣхъ бувъ великий, коли бѣ її не відмовляли одѣ сѣго лиха. Не послухала—Господь изъ нею! Бѣде гѣрко каятись нерозумна дѣвчина; тогдѣ згадае насъ!»

IV.

Уранці йде Олѣся дружокѣ збирати; кудѣ вступитъ, усюди одмовляють, инші ажѣ плачуть. Которихъ дѣвчатѣ то матерѣ й не пустили въ дружки, которѣ й самѣ не пѣйшли, а якѣ и йдуть, то все зѣтхаючи та жалючи Олѣсі: «Не весѣлий дѣвѣчѣ—вѣчорѣ у нашої молодѣ!»

Отъ и повѣнчались; хѣдять по селу та на весѣльлѣ запрошують. А тутъ проти їхъ саме идуть люде, — зѣ ярмарку вертаютьця. И Петрѣ Шостозубѣ, и Андрѣй Гѣнта, и Михайло Дѣдичѣ, и щѣ скѣлько людѣй. Петрѣ зѣ сѣвою паровѣцею рушае попѣреду. Се бувъ дѣдѣ дѣже старѣй, бѣлий, а про-тѣ чуйнѣй, висѣкий и прѣмѣй, якѣ яворѣ; бѣчи ѣму блискучѣ, якѣ зѣбрѣ; идѣ собѣ поквѣломъ та й питае стрѣчного чоловика: «А щѣ се за весѣльлѣ въ насъ скѣбѣлось?»

«А се», каже той, «покойного Хмѣри дочка звѣнчаласѣ изъ Иваномъ Золотарѣнкомъ.»

«Изъ Золотарѣнкомъ? та якѣй же то Золотарѣнко?»

«Крепакѣ, пане Пѣтре; ѣтъ, Сухомлинського пана пѣдданий.»

Засмутѣвся старѣй Шостозубѣ, дѣже засмутѣвся, и не сказаѣвъ ничѣго, а другѣ такѣ и покрѣкнули зѣ жалѣ та зѣ досѣди.

Тутъ молодѣй порѣвнялись; трѣба булѣ вже пѣрше всѣго

привітати їхъ, якъ Богъ велівъ. Вони поклонілись, на весілля прѣсють.

Петро піднявъ високу шапку. »Бóже вамъ помага́й!« рече. »Нехай Господь щастить долею, щастямъ и здорóвьямъ!«

Молоді дякують. »Прóсимо жъ, добродію шанóвний, на весілля!«

»Ні, молодá княгіне, не підú до тебе на весілля: не подобá-рiчъ минi, старóму, по весілляхъ гуляти. Дякую за ласку!«

А Гóнта Андрій, чоловікъ добрячий, тiхий бувъ, и каже молодóму: »Ой Иване, Иване Золотарénку! щó ти зробивъ, мiй дрúже! Хибá вь тебе рóзумъ дiвóчий, щó вповáвъ на тепéрешнi часи, а щó новпóслi буде, не подúмавъ еси, та й запропастивъ и дiвчину, и усе ii плiмья-нащáдокъ! Тiмъ-то, кáжуть, сиротá: вiльно и втопiтись.«

Та й похитáвъ сiвою головою.

»А чомú жъ на весіллi не погуляти!« озвáвъ Опанáсъ Бóбрикъ, узáвшись у бóки. »Жаль, та не вёрнетця! Хочь погуляймо!«

»Старá необáчна гóлово!« каже Петро, »схаменись! ти бь приступивъ гуляти й тамъ, де дóбрi люде сумúють и плачуть вельми!«

»Та щó жъ, пáне брáте! Плачешь-плачешь, та й чхнешь!«

»Не звичáйно жартóвати, пáне Опанáсе«, гукnúли всi рáзомъ, »коли такé дiетця! Ти свою сiву гóлову пошанúй, коли не шанúешь козáцтва!«

»А нúте лишь, гóди вамъ! Отъ справдi розгрiмались, якъ на дурнóго! Не йти, то й не йти, и не підú; а

дочка козача, трéба бѣ и тáнцівъ козáчихъ; та зъ váми не зговóришь—шкoдá!»

Молоді стоáть и очéй не зведúть.

»Нехáй же Госпóдь даé дóлю дóбру и талáнь. Щoбъ булі здорóві, якъ водá, а багáті, якъ землá! и вiкъ вамъ дóвгий, и рóзумъ дóбрий, крáсні молодáта!»

Поклонiлись старi, та й рúшили собi до домiвокъ; а молодi своéю дорóгою пiшли.

Засмутiлись голубúята. Изглáнулись мiжъ собóю: вiнь поблiдъ на лицi, въ неi очiци отяжáли слiзьми,—и пригорнúлись однó до однóго.

«Кохáння моé!» озвáвся вiнь стiха, »такá въ мéне дúмка, щo я тобi свiтъ завъязáвъ!»

»Мiлий мiй, моé подружъя дорoгé!» одповiдае Олéся, »щó намъ Богъ дасть, тé й бúде! абi въ пáри съ тобóю вiкъ извiковáти!»

V.

Дрúтого дня пiшли панáмъ поклонiтись. Не почúла Олéся нi привiту, нi совiту, а нi лóбoгo та весéлого пóгляду не побáчила. Панi такi якiсь серди́ти; а гóрдi—ажъ надимáютця. »Будь покiрна«, нава́жують, »та до рoбóти пáнськoй щiра!» И чúдно, и сúмно булó Олéсi такé слúхати! Аделi й стрáшно стáло. Се справдéшня невiльниця вoнá бúде!... И мáрно ií лiтá молодi пeрéйдуть! мáрно пiшная красá зoвьáне въ щодéнний тяжкiй рoбóтi—у невóли!...

Идúть до госпóди úлицeю,—якъ же глúхо, та сúмно по селú, Бóже мiлий! Спiмъянúла Олéся: булó вoнá въ

своєму селі йде: той привітає, другий на здоров'я спитає, де-котрий пожартує, инший стане та свій смуток-жаль повістить; и старі гомонять, и молоді, й дівора бубонить. Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й брякь, и дзвякь по селу, рухь, стукь — живий людь! А туть, хто и стрінетця — понурій, неговіркий, печаловітий.

Свекруха рада Олєсі, якъ рідній дитині, не знає, де її посадити, якъ пожаловати; та все не розвеселить вона Олєсиного серденька. Була старá вже, до того жь змучена тяжкою працею та недостатками; то й веселої мови одь неї не почула молодá невістка. То розкаже яку пригóду людськú, то на своє безщастя плачетця, тільки й добрить, що той світь, ніби вже въ сему пишному, красному світові нема ні добра, ні краси, а ні правди.

Коли бь хоть съ чоловікомъ словечко перемовити, такъ не ввирвє й годінки вільної! то тє вінь рóбить, то тє, то йде, то іде, якъ гість додому наvertsє.

Та що далі, то все гірше. Почавъ пань хату відмагати; десь прикупивъ семью людєй, то треба було хати. »Ти«, каже Золотарєнкові, »иди въ двірь; у тебе невелика семья, а схочешь, то й самь собі збудуєшь: ти багату взявъ.«

Перетягли їхъ у двірь, а туть Богъ давъ дитинку, хлопчикъ народився. Пригорнула Олєся синятко до сєрця, облили її дрібніи слєзи. »Сину мій! дитя моє коханє! погулявъ би ти въ світі, полюбовавъ красу и пишність світову, дознавъ би втїхи й роскоши сєго-світнєї, та гіркáя твоя невбля бóде! Ще въ сповиточ-

ку заґрімають тебе, змáлечку застúкають, — не розівъєс-ся, дорогий мій квіте, изовъянешъ у зелепóчку!»

VI.

Живé Олеса рікъ и дрúгий, и трéтій и четвэ́ртий. Благословівъ Господь дiточкáми: три сині, якъ три соколі. А щó попомúчилась вона, щó слізъ повиливáла надъ нiми, — Мáти Бóжа! Скáзано, у дитiни заболiть пúчка, а въ мáтерi сэрце. Идe на пánщину, мýсить iхъ кiдать, а дiтки — одiн не гóвóрить, дрúге не хóдить, а трéте не вмiе сидiти, — дрiбнэ́нькi, доглéдити нiкому, бо старú свекрúху тогó жъ такi року, якъ Олеса вiддалась, поховáли. Пересумýе день у робóтi, у-вечерi бiжiть — щó тамъ моi дiточки, якъ? А сэрце мре... непéвна вона, чи дiтóкъ застáне живiхъ и здорóвихъ. Хибá такé не бувáло, щó въ однi жiнки рáзомъ два синi втопiлось, грáючись коло стáву на бéрезi?

Пiдрослi дiти, збулась сéго клóпоту, такъ дрúге лiхо приспiло: то панъ Семéнка, то паничi Йвáся шпiрúють — не догодiвъ, то пáни грiмас на Тишкá — бiгъ коло неi, не вклонiвся. Що-днiя Бóжого дiточки ii, якъ бúбонъ, збiтi. А хочъ коли й минé день безъ кáрности, все неспоkiйно, все сэрце смутiтця, все гóря та лiха сподiвáетця.

Тiлько-що дiти лiгъ стáли дохóдити, щó вже мáтерi и втiха, и пóмiчъ, позабiрáли iхъ до покóбiвъ. Сь тогó чáсу не булó весéлоi хвилiни, а нi споkiйного спáньнiя Олеси: и въ-день и въ-ночi передъ очiма чорнiвi хлопченiята, потóмленi, поблiдлi, привiджуютьця: самi

въ покою сидять мовчки, безъ гѣку, безъ гомону, безъ забавокъ, тихѣнко; абѣ поворухились, абѣ словѣчко мѣжъ собою зговорили, заразь панѣ й гримнуть: »Що тамъ за гоминь! Ось я навчѣ васъ тихо сидѣти!« Спо-лохнѣтця голубьяточка, та й стѣхнуть.

Що-днѣ Божого умиваетця Олѣся дрѣбними слѣзами: »Дѣточки моѣ! квіти моѣ! повьяли ви въ зеленѣчку!«

Якѣ було добрѣ, продали, а грѣши розкотѣлись. Чи мало жъ на такѣ сѣмью трѣба? а панѣ не даѣ ничѣго, та ще й гнѣваетця. »Ти«, каже, »повинна своѣ маѣти: ти багатого батька, ѣ всѣго доволѣ! Коли тобѣ жалко дѣтѣй, то зодягаѣ самѣ, а въ мѣне й безъ васъ багато росхѣду.«

Чоловѣкъ зъ нудгѣи зовсѣмъ занепавъ здоровьямъ, ступивъ якосъ, ничѣго ѣмѣ не страшно, не бѣязко, не бѣлезно стѣло; а пѣрво зъ великого жалю такъ було й обмираѣе. Не одѣнъ разъ Олѣся благѣе ѣго було слѣзьми зглѣянутись на дѣтокъ, не губѣти їхъ, якъ вінъ у великому горѣ, не памьятаючи себѣ, стрѣмголовъ було кѣдаецця съ хѣти, блѣдий, ѣчи блищѣть, такѣй, що й подивѣтись на ѣго страшно,—та любими словѣми, лѣскою и вгамѣе ѣго, що було обѣйме ѣи й дѣтокъ, до себѣ пригорне, та й розилѣтця слѣзьми.

VII.

Якосъ горювали вкѣпѣ, коли зъ-ненѣзнимка лихо на-ринулось, та що найтяжче: ставъ панъ у дорѣгу лѣдитись, ажъ за Москву, и Йвана Золотарѣнка зъ собою бравъ. И не прохѣлись, бо такѣй невѣрний бувъ, немилосѣрдний, що дѣрно й гѣлову було клонѣти.

»Діти мої!« прощаєтця Іванъ, »прощайте, соколі мої ясні! Шануйте магірѣ, любітця изъ собою, нікого не кривдять.... прощайте, діточкі мої любіи! Жінко моя кохана! не поминай ліхомъ менѣ безщасного, що втопивъ тебе въ безодню, та й покидаю. Відольлютця міні твої слѣзи!«

Олѣся й не плаче, стоить біла, якъ хўстка, не зведе очей зъ Івана, не выпускає ёго изъ своїхъ рукъ. А тутъ панъ кричитьъ: »Хўтко, хўтко!« Пригорнувъ Іванъ до сёрця Олѣсю въ-останне, та й побігъ. Тогді Олѣся мовъ до пам'яті прийшла, схопилась — вже нема, далеко; тільки пилъ слідомъ клубочетця, а коло неї діти плачуть. »Діти мої!« скрікнула, »діти мої! теперъ нема въ васъ жадного заступника, нема помагача, самі-самісінькі zostалися у світі.«

И справді; було хотъ гляне въ люб і очи, щіре слово почує, пригорнетця до ёго, посумують укўпі, все було лѣгше, якъ мала коло себе прїхильну дўшу, вірне сёрце; атó zostалась, якъ та билина въ полі! Въ селі хотъ и не безъ добрихъ людѣй, та кожний изъ своєю напастю змагаєтця, своєю бідю оплакує. Звісно вже, панському не те, то дрўте, а допечє; то ніколи чужимъ ліхомъ бідкатись. Хибá стáра тítка прибіжитьъ. Вже старá така, змóрщена, якъ сухє яблучко, а все тўпає та гомонить,—то хибá вона приплетётця та поплаче зъ Олѣсею, поблагословить її діточокъ.

Такъ-то проживає Олѣся, працюючи безъ спочінку, безъ відгáлю; такъ и рікъ цілий минувъ, якъ одна година. Все на панщині, въ роботі. Пані така, що й відпочити не дасть: роби та й роби! Де вони на роботі, то й вона гуді вийде, и стбличокъ за нею вінесуть; сáде

та все кáртами роскидає: се вже вь неї пёрша була забавка; сидить, тилько очима обводить, та вигукує: »Робить діло! робить! не лінуйтеся!«

Якось-то вірвалася Олесья, пійшла до титки одвідати стару вь недузї; а тогó дня бувъ у селї ярмарокъ. Бачила Олесья своїхъ подружокъ: які жь то молодїці стали! такъ-то убранї гарно, а пишнїятця, якъ пóвні рóжи, и чоловіки коло їхъ, и дїточкі: котóre кóникомъ граєтця, котóre орїшками пересипає, а бильшенькі новими чобітьми рїпають и вєсело кóжному вь вїчи поглядáють. Олесья стоить у старїй свитїні, стоить сама—одна... розлúчено її съ чоловікомъ, дїточкі її стомїли нїжечки, заклопотáли голівоньку, гóдячи пáнському плїмью, якъ лихїй болячї. Немá вь їхъ нї забавокъ, а нї йграшокъ дитячихъ, немá й одєжинки про святїй прáзникъ; и мáти вєрнетця — нїчóго не принесє, щобъ їхъ звеселїти, щобъ утїшити своїхъ дїтокъ! Такї-то думки взялі Олесью; а до неї то Гáнна зїйде, то Мотря, то Ёвдоха, все знакомї, ще дївчатами гуляли; и говорять до неї привїтно, и про дїтокъ роспїтують; тая бúbличка їмъ дає, дрúга маківничка. »Спасїбї, спасїбї!« вимовляє Олесья, обливáючись слїзьми. »Якъ ви мене не забули, то нехáй васъ Богъ не забуде!«

VIII.

Минувъ и дрúгий рїкъ — одъ чоловіка немá вїстокъ, якъ у воду впавъ. Сумовáла Олесья, сумовáла, та надумáла до пáнїї йти, бо їй частєнько листї шлють.

Ввїйшла до покóю; пáнї сидить и гадає на кáртахъ,

не помітила її приходу. Глянула Олесья коло себе: се той самий покой зь дзигарями, де вона була *молодою*, убрана, уквічана, — сама, якь квіточка свіжа, а теперички?... Бóже мій милий! Чи се жь вона? Стоить якась пристарковата, замучена молодіця, печаловита, боязка... Усе пригадалося Олесі: »Пропавъ мій вікъ молоденький!«

Кланяетця: »Пані милостива! бóдте ласкаві, скажіть міні, щó мій чоловікъ на чужині, якь проживає?«

»Бóже мій!« скрикнула пані, »збавила міні усé гадання! Бодай ти добра не дїждала! Чогó вь вічи лізешъ? Чогó тобі треба?«

»Маєте одь пана листі... щó тамъ мій чоловікъ, Іванъ?«

»Яка розумна! Хибá 'тсе панові нічого бильшъ и писати, якь про твогó чоловіка? га? Щó вінъ та якь ві...! Служить — та й годі!«

»Чи привікъ, пані милостива, чи здоровий?«

Ввійшли паничі, слухають та й оскиряютця, а пані ажъ зареготала.

»Та щó ти собі думашъ!« покрикнула на Олесю, »панъ бóде міні писати, чи здоровий твій чоловікъ! Мабуть, ти пьяна, абó зрóду така навїжена. Иді собі геть, иді! Віженіть її!«

Паничі кинулись оббе, та й вїпхнули її за двєрі.

»Вже не побачу Йвана и не почую про ёго«, думает Олесья. »У нещасливу годину позналися й покохалися!«

Коли такъ неділь у дві, абó вь три, прийшовъ листь одь Івана. »Чи живі, чи здорові«, пише, »дїти мої любіи и ти, жінко кохана? А я, то все хворію; вже бъ и помєрь, та зміцняє менє надія васъ побачити и свою рідну Україну. Якь то ви живете-проживаєте?

»Шануйте матір, кохані сині мої, любітеся щиро!
 »Нехай Господь вас усіхъ благословить! Нічого мині
 »вамъ гостінця послати: хоть я й хожу у срібнихъ
 »гудзикахъ, а про-тє нічого не маю. Часомъ пань у
 »гостині сидить, то я голодати мушу, якъ не нагодують
 »добрі люде. Що й казати! *Кому не було добра
 »зъ-малку, не буде й до останку!*»

»Такє й тобі щастя, якъ мині, Іване мій!« каже
 Олєся, плачучи. »Коли бъ же я була письмєнна, я бъ
 до тєбе безконєчникомъ листі писала, що дня посила-
 ла, а тепєрички комусь трєба поклонитись та попрохати.
 Чи напише жъ такъ сумно й щиро, якъ моє сєр-
 денько чє?»

Пішла до дяка просити. »Добре«, каже дякъ, »я
 напишу, а що мині за те буде?»

Глянула вона на єго: червоний такий, пикатий, се-
 сєлий; мабуть, гуляти любить и горілку вживає: нема
 надї, щобъ поцінно взявъ.

»А що ви, добродію, схочете?» питає.

»А що я хочу? Даси два злєтихъ и кварту горілки?»

»Добродію! бѹдте жъ ласкаві...«

»То йди до іншихъ, а насъ не рушь!«

»Пишіть, пишіть ужє, Господь изъ вами! *Винъ* на-
 шого листу дожидає...«

Почала казати, а дякъ пише. Більшь вона слїзъ
 вїлила, якъ словами промѹвила, та такъ-то вже сумѹє
 бїдна, що дякъ тїльки головою трясє, а далї й каже:
 »Чѹєте, молодїце! Дастє мині тїльки двї двадцятки и
 кварту горілки?»

»Ой добродію! та бѹдте жъ милостїві, трєба ще
 писати... ищє не все я проказала.«

»Я напишú, напишú... гóді... а ти не принось двохъ двадцяткохъ, не треба!«

»Якъ же, добродію? Щó жъ ви візьмете?«

»Нічого!« крикнувъ дякъ ніби зъ досади, та заразъ стихъ, и каже: »Скінчú, та ходімъ випьемó по чарци зъ гóря та зъ ліха.«

»Дякую за вáшу лáску, добродію, а пíti не хóчу. Нехáй Мáти Бóжа дає вамъ и талáнъ гáрний и здорóвья! Спасібі вамъ.«

»Та давáй ужé, молодіце, я твїй листъ по пóчті пушú. Дé тобі справля́тись!«

»А щó треба за се дáти?«

»Нічого. Лю́де знако́мі, то й такъ візьму́ть.«

IX.

Послáвъ дякъ до Ива́на листъ, та невідóмо, чи бідола́ха ёго бáчивъ, бо хúтко прийшла́ звістка одъ пáна, що Иванъ умёръ. Та ще писáвъ, щобъ слáли до ёго стáршого паничá и яко́го тамъ хлопця услóговати. А мéншого паничá звелівъ на столи́цю виправля́ти.

Почáвся кло́пнть у дворі, збірають паничівъ у до́рогу. Стали й слугъ імъ вибіра́ти. Якъ разъ напáли на Зо́лотаренченківъ. Казáли Олекса́ндрóу поклі́кати. Тільки тогді й згада́ли про не́ї, атó ніхтó й не спомья́нувъ, яку́ їй Госпо́дь вели́ку ту́гу послáвъ.

Прийшла́ вона; пáні й ка́же: »Зряжа́й синівъ у до́рогу, зъ панича́ми поїду́ть.« А вона́ стоїть, дивитця пáніи въ вічи, náче не розуміє; тільки зблídла, якъ кре́йда. Пáні розсе́рдилась: »Щó ти, глуха́«, кричи́ть, »чи німа́?...«

Упала нещаслива, не зможе й словечка вимовити, тільки руки здіймає, ридючи.

Як розлютується пані, як накинеться на неї! »Та я тобі й те, и те, зроблю!« Так-то вже напустилась, ниніче вона яку велику шкоду вчинила—свою рідну дитину пожалувала, що вже самъ Господь звелів своїх діток жалувати, а її зганили й обидили, и съ покрівь вигнали! Що чуло її серце змучене, ніхто того не знавъ, ніхто й не спитавъ.

Треба синів на чужину зряжати. Чи вернутця вони стару неньку поховати, чи, може, якъ їх батенько, самі тамъ поляжуть, що й голівки ніхто не оплаче! А може, зледащють її діточки, її соколі ясні, що теперъ виражає хоробихъ, добрихъ и щірихъ, а доведеться, може, такихъ побачити, що бодай не дїждати нікому! Хто їх порадить? Хто на розумъ добрий навчить? А тутъ ще недостатки та нужда гіркая, що ні съ чимъ и вірядити: ні сорочечки, ні одѣжинки годящої. Що було, останьне якé добро, продала — дітокъ надїлила, и на смерть собі нічого не зоставила.

Въ-останьне спочїли синї, а вона пильнує, а вона пильнує цілу нічъ надъ ними, тихо та гірко плачучи. Останню нічку ночують! Скільки-то часу мине, поки вона зновъ побачить любихъ хлопцятъ, та чи ще коли побачить!

Отъ уже й сонечко сходить... дзвїякнувъ дзвонокъ... Ведє Олександра дітокъ, обливаючись слезами, та все тільки благословляє їхъ та хрестить....

»Панїчики!« промовила до паничівъ, кланяючись у землю, »бўдте милостїві до моїхъ хлопцїв!«

А паничі й одвернулись.

»Мати Божá!« крикнула Олексáндра, ридáючи, »я тобі своїхъ дитокъ уручаю!... Сини́ мої, сини́ мої!...« та й звали́лась, якъ трава́ на го́стру ко́су.

X.

Коли́ ко́му вікъ нещасли́вий, то й до́вгий, ка́жуть; такъ и Олексáндри: прогорюва́ла ще скі́лько літъ сама́ зъ мали́мъ Ти́шкóмъ. Про ста́ршихъ сини́въ и чу́тки нема́; мо́же, що́ й пи́шуть пани́чі, такъ па́ні не ка́же.

Па́ні, тимъ ча́сомъ, село́ прода́ла та пере́їхала у мі́сто жи́ти. За не́ю й Олексáндра му́сила і́хати, и тамъ ще скі́лько люде́й. Якъ би́ хто знавъ, абó схоті́въ і́ напоу́мить, то вона́ вдово́ю була́ бъ изно́въ на во́лі, не крепа́чка; та що́ вже тепе́рь по тій во́лі!

Олексáндра такъ занепа́ла здорóв'ямъ, що́ й робі́ти незду́жає, а па́ні гнівае́тця: »ду́рно«, ка́же, »хлі́бъ мій ісі́!« А да́лі та́къ у́же розлю́товáлась: »Иди́ собі«, ка́же, »куди́ хо́чъ. Коли́ ти робі́ти незду́жаєшь, то й і́сти не про́си. Иди́ собі́ зъ двора́ и хлі́бця бері́!«

Вийшла́ Олексáндра съ па́нського подві́р'я и Ти́шка за со́бою вивела́. »О«, ка́же, »панське двóрище! бо́дай нічо́го до́брого зъ ро́ду-ві́ку вь те́бе не вступі́ло!«

Пішла́ найма́тьця; та що́сь изъ ти́ждень попи́дъ ти́номъ ночува́ла, по́ки собі́ мі́стце знайшла́ вь яко́гось кова́ля. А сей кова́ль та́кий, що́ хотъ би́ й па́номъ ё́му бу́ти, лихій та сварли́вий, Го́споди милосе́рдний! И жі́нку ла́є, и дочку́; а якъ сп'я́нчи́тця, то всі́ ві́кно́мъ уті́кають: за́разъ бі́тись! Та ще́ й кричи́ть: »А чо́му ми́ні жі́нку не бі́ти, абó ко́го і́ншого? тре́ба всі́хъ бі́ти,

бо й мене біто!« — »Хибá я тому вінна?« плаче жінка.
»А якъ же не вінна? одно за одного мусить одвічати!«
Оттакóго коваля виковали!

Коли бъ хто побáчивъ, несé було на-гóру відра зъ водою старá, убóга жінка, а за нею чорнявий ошáр-панний хлопчикъ скáче; — чи пізнавъ би хто Олѣксандру, богáту козáчку, пiшну дiвчiну?

Не послужила й місяця — занедужала; женé ковалъ сь хáти. Кудí йти? Поплелась у пáнський двiръ; тiльки-що въ браму вступае, а пáни й стрiчае ii лихими словами: »Щó«, каже, »згодувала собі синка злóдiя! Обкравъ твiй Семѣнко панiча! Та подожди лишень, подожди! а ти чо́го прийшла? Нездужаешъ? Женiть ii зъ двора, женiть!...«

Вiвели Олѣксáндру сь подвiр'я, та й кiнули пiдъ тiномъ безъ помочи, саму, изъ малимъ Тишкóмъ. Плаче бiднѣсенний хлопчикъ, плаче!

»Бóже жъ мiй мiлий! мiй Семѣнко злóдiй!... Ой Семѣночку, Семѣночку! дитiно моя добра й щiра! Яковóто минi чути такé за тебе!... Бáтько жъ тобi наказувавъ.... Синку жъ мiй нещасливий! спом'яни свою неньку стару!...«

А Тишкó, не розумiючи, обiйма ii, та все вмовляе: »Не журiтця, мамо, не плачте, Семѣнко вѣрнетця. И Семѣнко, и Йвась, обѣ придуть..« Та вмовляючи неньку, и заснувъ коло неi.

XI.

Благословилося на свiтъ; прокинувся Тишкó, та й пiшовъ просити.... Дiвитця Олѣксáндра, якъ ii дитi-

на рученята простягає до людѣй; якъ хто копійчку дасть, хто бублика, инший чорняву голівку поглядить, а инший одіпхне — все бачить Олександра....

Коли ось підійшовъ якийся мужъ до неї, та й питає, чого тутъ лежить, чия вона. Роспитався про все. »Ходімъ«, каже, »до мене, поки одужаєшъ«, и провівъ її до своєї господи съ Тишкѣмъ.

Вінъ живъ собі зъ ненькою вкупі; удовецъ бувъ, и дитиночку мавъ маленьку, дочку. Вони міські були, міщане, и замѣжні, — всього було до-схочу. А що вже добрячі, то нічого й казати! За тиждень Тишко налився, якъ червоне яблучко, такъ и качаєтця по дворі. Олександр, то не натішитця, — одужала, одмолоділа.

»Наймись у насъ дитини доглядати«, кажуть їй, а вона й душею радіє. Нанялась. Живе въ їхъ тихо й спокійно; усє бѣ добре, та думки про Семєнка її сущять.... »Э, э«, каже хазяїнъ, »чого журитись? Може, ще не така біда, якъ ти думаєшъ. Роспитайся, де вінъ служить. Якъ у паничѣ, то, має-бути, паничъ простивъ.«

У-вечері нішкомъ, щобъ пані не побачила, пішла Олександра й роспитала двірськихъ людей: »Тільки й чули«, кажуть, »що дуже твого Семєнка катовано, а такі зоставивъ паничъ при собі єго.«

»А що?« питає хазяїнъ.

»Та добрі вісти, паночку«, каже Олександра, плачучи; »кращихъ не почую.«

»Годі плакати, небѣго! Паничі не віковатимуть на чужині, прийдуть, и синівъ побачишъ. Та придбай імъ що-небудь, щобъ дяковали матері.«

А вона вже й скриньку купила, пошїла каліточку,

та все складає туди гроши: »Се моїмъ діточкамъ б́уде!« д́умає.

Прійде хазяїнъ съ торгу, то бу́ло й клі́че: »А йди лиш́ень, неб́о́го! ось то́бі нове́нький карбо́ванець, поми́няймось на старбо́го.«

Бі́жить Олекса́ндра, ми́няєтця; дя́кує ё́му, Бо́же, я́къ! та ра́діє, я́къ та ма́ла дити́на. Полюбу́є нове́нькими гроши́ма, що́ такъ ажъ ся́ють, и схова́є зно́вь діточка́мъ. Тре́ба хазя́їну куди́сь да́леко на ху́тірь ви́зді́ти; клі́че й Олекса́ндрю зъ собо́ю. Та я́къ бі́ то па́ні пу́стила!

Иде́ до па́ні, щобъ бума́гу їй да́ла; а па́ні: »Не хо́чу я, не дамъ то́бі бума́ги и і́хати не́ пу́щю́. Ти пові́нна ми́ні плати́ти. Скільки берешъ?«

»Два ру́блі в́ь ми́сяць, па́ні.«

»То й плати́ ми́ні два ру́блі в́ь ми́сяць, такъ пу́щю́.«

»Тре́ба жъ ми́ні зодягну́тись са́мій и хло́пця зодягну́ти.«

»А ми́ні тре́ба ще й би́льшъ відъ те́бе. Ти яку-не́будь свити́ну нахо́пишъ, та й байду́же, а намъ тре́ба жи́ти по-лю́дській. Я́къ не даси́ дво́хъ ру́блівъ, то й не пу́щю́.«

И не пу́стила.

»Дай у́же їй два ру́блі«, ка́же хазя́їнъ, »а ми те́бе не оби́димо.«

Такъ па́ні вже ка́же: »Хо́чу три ру́блі, та, мо́же, й за три ще не пу́щю́.«

У́же й са́мъ хазя́їнъ ходи́въ, про́сивъ. »Не хо́чу, та й не хо́чу!« Са́мъ и по́хавъ на ху́тірь. »Бода́й«, ка́же, »таки́хъ и не зна́ти, й не ба́чити, я́къ тво́я па́ні.«

XII.

Зновъ забрала въ двірѣ Олександру. Тишкѣ узяла до покбівъ; а до матері було й не пустить; хибѣ нїшкомъ прибіжить на годинку.

Вже тяжко нездужала бідна Олександра; лежала сама, и водї нікому подати; лежала й смерті дожидала. Не було нікого коло неї, тільки старий недужий ключарь пánський сидівъ у хаті.

»Братіку мій ласкавий!« промóвила Олеса, »поклічте Тишкѣ, нехай я поблагословлю свою дитину: уже минї Господь смерть посилае...«

»Нема́ вашого Тишкѣ, сестро: я бачивъ, за панією поїхавъ.«

»Нехай же ёго Мати Бóжа поблагословить!« зговорила, плачучи. »Дитя моє кохане!... Діти мої, діти! Є, васъ якъ цвіту, по усёму світу, тільки васъ коло матері нема́ потóмленї віка звести! Вікохала я васъ лихимъ людя́мъ на поталу.... Дё жъ ви, мої голубья́тка! мої соколі я́сні!«

Якось старий ключарь змігся, та люде́й закли́кавъ. Увійшли люде́ в хату. Вона́ глянула: »Підведіть мене, добрі люде!«

Підвелі ї; зняла вона́ зь се́бе каліточку зь шії, та й дала їмъ: »Се моїмъ дітка́мъ... шість карбóванцівъ... оддайте.... Хто ма́е Бóжу ду́шу, навча́йте мого́ Тишкѣ на все добре!... Не обіжа́йте бідного сироту́... (а слізьми такъ и зроша́етця), бу́дте до ёго милостіви!... Смерть мене́ постига́е саму́... Вікохала собі тро́хъ синівъ ми́лихъ, якъ тро́хъ голубівъ си́вихъ... та нема́ й одного́ коло мене́.... Сині мої!... Діти мої!...«

Та якъ жила плачучи, такъ и вмёрла плачучи.

А пані така, що й поховати добре не хотіла, не то помъянути. Двірські люде самі й поховали и помъянули нещасливу.

ЧУМАКЪ.

ЧУМАКЪ.

I.

Якъ помёръ нашъ бѣтъко, нехай ёму земля перомъ! оставивъ намъ дѣвѣять паръ волівъ половихъ, хоробшихъ. Насъ було три брати; я найменший, хлопчикомъ після бѣтъка zostався. Середній одруживсь и покинувъ чумацтво. Мати дуже прохала: »Покинь, сину, чумаковати; я теперъ нещаслива у свѣтѣ, — хоть ти менѣ трѣхи розважатимешъ...« Да такі й плохий винъ бувъ, частенько слабавъ.

Стали ми зъ старшимъ братомъ чумаковати. Грицько бувъ паробокъ високій, чорнявий, каробкій, — паробокъ якъ орель. Отъ, стали чумаковати... Я вже й старій, уже дочка къ осени рушники готуе, а ще й теперъ мині такъ и снитця широкій степъ безкраій... Стѣлетця шляхъ, идуть наші круторогі, риплять вози, а місяць свѣтитъ...

»А щѣ, хлопче, злічивъ зѣри?« гукне Гриць, якъ у дзвинъ ударить; я такъ и схоплюсь.

Якъ итѣ зъ нашого села въ Кримъ, трѣба переходити Кумиці, козаچه село, велике, ажъ на двоухъ горахъ, двѣ цѣрквы мурованѣ, рѣчка, хати все новѣ, коло кажноѣ

красний, прекрасний вишнікъ! Славне село! Туді оддана наша тітка, матеріна сестра, то ми було усє заходимо до їх. Тітка намъ рада, роспитує, частує, розказує. Переночуємъ въ їх, та й у дорóгу, — а далі вже й баритьця ста́ли, днівъ два, абó й три перебу́демо; то братъ знако́мого товари́ша піджида́є, то въ ёго віль засла́бне... Мині, хлопчіні, се й до́бре: чи съ хлопцями заведу́сь, абó на тіні сижу́, якъ півень.

П.

Одні весні вийшли ми рано зъ до́му, пристали въ Куми́цяхъ, якъ и звича́йно, на трéтій день у-вечерні; тє́пло бу́ло и ви́шні цвілі ря́сно. Не до́хавши до тітчино́ї ха́ти, Гри́ць спини́въ во́лі, та й ка́же: »Дивись, Ива́сю, не одхóдь, бра́тіку; я за́разъ верну́сь.«

»А куди се, Гри́цю?«

»Да трéба до знако́мого чоло́віка забігти. Вози́въ не лишай!« та й пішо́въ; а я за нимъ на́зиркомъ: до які́хъ се знако́михъ люде́й вінъ хóдить?

Пере́йшли ўлицю; підкра́лись підъ нову́ ха́ту. Гри́ць сві́снувъ; пережда́въ трóхи, сві́снувъ у-дру́ге... у-трéте... Все нічо́го не чу́ти. А менé ажъ підъ п'я́ти печé, —щó се бу́де? Оби́йшо́въ Гри́ць садо́къ. Якъ разъ підъ старо́ю ви́шнею, що, зда́єтця, найря́сніше цвіла́, сто́яла дівчина, хорóша, якъ зоря́ я́сна; ру́са ко́са́ ни́жче по́яса; сто́яла вона́ проті́ міся́ця-молоди́ка и, підня́вши білу́ ру́ку, промовля́ла:

»Молоди́къ,
Якъ гвозди́къ!

Тобі роги красні,
Мині очи ясні!»

Якъ почала приказувати такъ у-друте, Гриць ти-хесенько свіснувъ. Дівчина стрепенулась, якъ сіва во-зўлька; прислухаётця... Грицько ближче. »Грицю!« ка-же, »се ти, Грицю?«

Я собі послухати посунувсь, та, якъ бувъ дурній, такъ и шўрхнувъ у яму, — увесь видъ крапивою по-жаливъ. Якійсь вражий синъ підъ самісінькимъ ті-номъ яму вікопавъ. Годі вже то'ді слухати! віскочивъ та до возівъ! Мабуть, Гриць подумавъ, чи не зайця сполохнувъ.

Перестояли ми три дні въ Куміцяхъ. Грицько під-жидавъ зновъ знакомихъ людей, — не прийшли вражі сині! а самъ, тимъ часомъ, що вѣчора ходивъ, а сві-томъ вертавсь. Я, водівшись съ хлопцями, допитавсь, чия се нова хата: Даніла Мороза. Козакъ бувъ усатий, здоровий, а ще до-того й дуже сердитий; мавъ дочку Маріну.

III.

Сходили ми въ Кримъ щасливо. Вертаючись, якъ того треба, стали въ Куміцяхъ. Гриць одговоривсь хутенько одъ тітки и побігъ. Тільки жъ сего вѣчора швидко вернувсь, чогось дуже смутній.

Сіли ми вранці снідати; тітка и каже: »Чи ти знавъ, Грицю, Даніла Мороза дочку, Маріну?«

»А що такé?«

»Оддавъ її батько заміжъ, — присіловавъ нещасливу! Якъ вона побивалась бідна! мовъ неживу повезлі до свѣкра.«

Я глянувъ на Гриця: вінъ слухавъ и пильно дивівсь у вікно.

»Війшла заміжъ — якъ за стінку засунулась: змарніла, звяла — моя рібочка. А дівчина була — якъ сонце. До мене було частенько прибіжить — щобече, роспитує...«

»За кбо жъ її оддано?«

»Та за Йвана Бондара, — отъ, у Дзвонаряхъ, недалечко. Тамъ, багатірь!...«

Якъ понуривъ гблову мій Гриць, то до самого дому не звівъ.

IV.

А мати все: »Одружись, Грицю, та й одружись! Чому ні?«

»А тому ні«, каже Гриць, »що любоі пари не знайшовъ; а побратись абі-якъ не гбоже!«

Сидимó було въ хаті, мати й почне журитись, а далі й каже: »Що то за дівчата гярні у насъ на селі! Немá и въ Києві, мабутъ, кращоі, якъ Кáтрыя Барабашівна.« А самá дивитця на Гриця.

»А немá«, каже Гриць.

»Хибá Мóтря Яковénкова? О-о, хорóша дівка, дўже хорóша!«

»Хорóша й Мóтря.«

»А Мелáся?«

»И Мелáся гярна.«

Мáти ажъ було заплаче. Такъ довіку бурлакою й zostáвсь нашъ Гриць.

Маріна — перечўли ми черезъ люде — скóро вмёрла:

кажуть, дуже лихий чоловік бувъ. Вінъ ужé теперъ трéтю жінку взявъ.

V.

Гриць ужé сивий, якъ голу́бъ, бувъ, а все ходивъ у Кримъ. Не хотівъ а ні дружитись, а ні дома жити — чумаковавъ. Дóля ёму щиро служила, — такъ и золотивъ, такъ и золотивъ; да не тишило ёго богатство: ходивъ вінъ більшъ для того, що вже въ чумацтві закохався. Дома такий тихий, не гулає, мало й говорить; а вийде въ степъ — другий чоловік, ниначе свiтъ ёму вгору піднявсь! Ходить поміжъ возами жвавий та смілий, Абó заспiває: *Та доле жж моя, доле! да чомъ ти не такая, якъ доля чужая!* ажъ по степу лунáє...

Дóбре спiвавъ! Якъ бу́ло заспiває *Нечая*, то тобі здастця, що отъ-отъ козакі вийдуть! по плéчяхъ такъ и сипле морозомъ. Справедливий чума́къ бувъ!

Вінъ у нашому селі цёркву новимъ гóнтомъ обшiвъ и хресті позолотивъ. Не одного убогого чоловіка ви́рятовавъ изъ бiди.

Мáтирь шановавъ дуже. Вона ёго пережила; ужé зробилась малá зовсімъ, отъ якъ жовтёнський грибо́чокъ, а пережила чумака́.

Трeтiй рiкъ, якъ вінъ помёръ. Ищe крiпкий чума́къ бувъ. Вми́раючи, казавъ у пущі ви́копати підъ дубомъ два скарбiцi съ грошима, одинъ мáтерi оддати, а на тогó ёго поховати гáрно, висипати висóку могiлу, а хрестъ поставити изъ цiлого дуба. Дакъ ми зрубали дуба підъ кóрeня, обтесали трóхи гiльля, да й упустили въ зeмлю, такъ, якъ хрестá... Ажъ геть-гeтъ изъ степiвъ вiдно!

О Д А Р К А .

ОДАРКА.

I.

Старій нашъ панъ, покійникъ, недобрый бувъ! Не тїмъ би згадувати, да лўччимъ нїзащо.

У насъ черезъ річку хўтірь козачий вільний, то й козаки ёго стереглись, якъ огню, и обходили, бо тяжко їхъ квивдївъ; а що вже ми, крепаки, натерпілись відъ ёго, то нехай Господь боронить всякого хрещеного чоловіка! Було, якъ стрїнешъ ёго, то біжішъ, не розглядаючи, чи горá, чи низъ, абї разминўтись. Найбільшъ ёго боялись дївчáта. Не одїнь вікъ дївоцький весєлий вінъ стрáтивъ. А що ёму вдїешъ?... Идє було по селу хмўрий, сердїтий, то й поглядає тудї-сюдї, якъ той вóронъ хїжий.

Якось сидимó ми въ своїй хáті, гóвóримо собї такі про ёго, недобримъ слóвомъ згадуючи, якъ застукотїть у сїняхъ, заgrimихтїть! самъ панъ у двєрі! Якъ-то кажутъ: *про вóвка помóвка, а вóвкз у хáту.*

Увійшовъ вінъ, та й питає: »А дє твоá дочкá, Одарка«?

А въ могó брата була дївчина, Бóже тїй милий, якá

дівчина! Вона́ було́ ввесь двір̄ь веселить̄ собою́, якъ зорю́. Такé жь то молодé та щасливé! ния́кого́ лѣха не зна́е, не відае; бігае собі та сміётця, мовъ у срібні дзвѣоники дзвѣонить.

Спита́въ вінъ про Ода́рку — ми такъ и поприкипа́ли на мѣстці, а Ода́рка са́ме въ ха́ту. Вінъ якъ угле́дивъ дівчинку, ажъ о́чи ё́му засвіті́лись, та й ка́же: »Ходи́ зо мною́ въ двір̄ь, дівчино!«

Ода́рка до ма́тусі. Ста́ла коло ма́тусі и стои́ть, не дѣше, мо́я рѣбочка.

»Вона́ ище́ й ли́ть не дійшла́, па́не; пята́дцятий годо́къ почина́е«, ка́же ба́тько; а ма́ти пла́че.

»А ну ище́ що́ зговори́ ми́ні, вра́жий си́ну! то я тебе́ поча́стую́!« гримну́въ на ё́го, та зно́ву до Ода́рки: Ху́тко, ху́тко, Ода́рко! хо́димъ!«

Вона́ все стои́ть, не йде́.

»Ху́тко, дівчино!«

Не йде, мовъ омертвіла. Зага́рбавъ вінъ її́ за руку, та й пові́въ.

На́че со́нце на́ше зайшло́! Я́кось у ха́ті́ спусті́ло, обезлю́дніло

II.

Пере́мучили́сь ми до вѣ́чора; у-вѣ́чері́ братова́ побі́гла въ двір̄ь до́відатись, та ху́тко й верну́лась: »До Ода́рки не пу́стїли«, ка́же; »и тда́ликъ не ба́чила, и и голо́сочку́ її́ не чу́ла!« а са́ма пла́че-пла́че!

И довге́нько ми не ба́чили сво́ю дити́ну: не пу́ска́ли ні ба́тька; ні ма́тері, а ні мене́. При́йдешъ бу́ло, посто́бішь, коло па́нськихъ ворі́ть, та й до́дому ве́рнесся,

ажь тобі світъ не мiлий. Роспiтуешъ у двiрокъ, у дiвчiвъ. «Не знаемо, сiрце, не знаемо. Вiшу дитину мовъ а золоту бiраму зачiнено: и въ вiчи ii не побачишъ.

А iпшi, то смiютьця, нинiче Господь iмъ рiзумъ видiбрать. »Що бiде вiшiй Одарци?« кажутъ, »буде те, що й намъ було! Чому нi? Хиба вiша Одарка велика пiнна, и що? А ми жъ не були дiти въ свого бiтька? Мiже, iасъ нiнька не жалувала? И ми колись були дiбри, а ось же довелось зiйти на ледiщо, да такi жъ якось у свiтi живемо и хлiбъ жуемо.»

Ми хiдимо що-дня, чи не побачимо. Вже трiтий тiждень минае. У недiлю въ-вiчерi братовi вернулась, изъ двiру, плачучи. »Не бачила«, каже, »тiльки двiрки, нехай Господь iмъ подаруе, зъ мене насмiялись.»

III.

Сидимо мiвчки, тiхо въ хiтi та сiмно; тiльки чутно, якъ братовi плаче, абi братъ тiжко, тiжко зiтхнiе.

Колi щось зашелестiло; рипнули дiвiри; увiйшла наша Одарка. Ми такъ и зомлили, якъ на неi гляннули: блiдi-блiдi та замiчена! А вона, безталiночка, поклонiлась, та й стiла въ порiга, якъ чужi; стоiть и очiй не зведе.

»Отъ, жiнокi«, каже братъ, »ми й побачили свою дитину. Якi красна стiла!« та й заплакавъ. У-перше зъ рiду я тогдi побачила, якъ мiй братъ плаче. Нехай Мiти Бiжа у-друге не приводить!

Посадили ми своєю Одарку на лавці; братова й каже
 »Доню моя! горенько моє! се вже тебе пустили зь дьру?»

»Я, мамо, нишкомъ прийшла. У двір гості нехали:
 молодій панъ изъ жінкою.»

»Роскажі жъ намъ, Одарочко, усі пригоди свє, люб-
 ко!« кажу їй.

»Та роскажі жъ бо, роскажі! нехай послухають!«
 каже братъ, та й вийшовъ съ хати, мовъ єго огнемъ
 пекло.

Одарка заплакала слізьми, та й почала росказувати
 все: якъ її замикали на нічъ саму у горницю, якъ стра-
 хали й били, якъ до згуби довели....

»Ти бъ, моя доню, до паніі: може бъ вона тебе ви-
 рятовала... нерозумна моя дитино!«

»Мамо, мамо! що паніі поможє! Одъ єго ва вь-роз-
 сипъ, якъ голубі відъ шуліки. Не поможє пані! Пані и
 панночки ищє на мене обижаютця, ниначє и справді
 вінна. Котра не прийде — дорикає та ганить, и словомъ,
 и бкомъ.»

Такъ-то журимось та плачємо, плачємо та жури-
 мось, и не счулись, якъ тємна нічъ наступила.

»Нездужаю я, матінко!« каже Одарка. »Нехай у васъ
 перебуду хоть сю одну нічку. Тепєрь у дворі гості,
 ніколи й оглєдїтьця за мене.»

IV.

Заночувала дома. Чи спала, чи не спала, чи ще й
 очей не звєла, вже паробкі зь двору й прибігли за нею:
 »Иді хутко вь двір!»

Якъ вона просілася, якъ плакала, ищѣ який часъ перебути въ бѣтька, бо тѣжко нездужала! »Ні«, кажутъ, »ми сѣго не сміємо. Не підешъ добрѣхитъ — сілою поведемо: такъ звѣлено. Тебѣ ще зъ вѣчора шукали на щось панночки й пані приїжжа.«

»Якѣсь ищѣ ліхо коітця!« каже братова.

»Богдѣй ніхто тако́го не дождавъ! Лѣчче бѣ вона була малѣнькою згинула!« озвавсь братъ. »Гѣді, Одарко, гѣді плакати! гѣді просітись!... не помілюють... та не їхъ и сіла.«

»Не сіла наша«, кажутъ паробки: вже й імъ стало жалко. »Эгѣ, дядьку! якъ бѣ то сіла!«

Ми самі не при собі: щѣ то бѣде? Не знаємо, чи йти въ двіръ, чи до́ма дожидати свого ліха. Коли такъ, у обідню дѣбу, прийшла Одарка.

»Прощайте, ма́мо, прощайте!«

Ми до неі: »Щѣ такѣ, щѣ такѣ?«

»Оддали менѣ молодімъ панамъ«, каже; »зъ неділі повезуть. И васъ повезуть, тѣтко-сѣрце; казали намъ на неділю зрядитись.«

У мене й сѣрце похолонуло. Звіковала хотъ не въ рѣскоші, то все тажѣ міжъ родомъ, у своїй хаті; атѣ отдають до чужихъ людѣй, у чужу стѣрону, не знаю за щѣ й про щѣ. Гѣрко мині стало; облилі менѣ дрібні слѣзи. А братова дякуе Бѣгу, щѣ іі Одарка не сама на чужину іде.

Нашъ старшій панічъ та одружѣвся зъ Лѣховкою и живѣ собі въ мѣсті, а до бѣтька рѣківъ щѣсь сѣ чотірі не іздивъ: були въ гнѣву. Лютовавъ старій за тѣ, щѣ Лѣховку взявъ; да вже якъ Богъ давъ імъ дѣтѣй, старій їхъ простѣвъ. Почали вони наїжджати у гѣсті

и частенько. Ляховка якось обійшла старого, наче якими чарами, що й слухавсь її, и гроби її дававъ.... а скупий такий бувъ—Бóже!

Якъ вона приїхала, пані наша й панночки намовили її, щобъ випросила собі Одárку, щобъ то бідну дівчинку завезті геть одъ пана. Ляховка, якъ почала просити, якъ почала молити,—вінъ и 'тдавъ. И отто дано намъ до неділі врѣмья зібратись, а самі впередъ повіялись.

V

Дождали неділі; зійшлась родина насъ випроважати; попрощались. Одárка въ-останнє вклонилась матері; а ма́ти схопила її, скропила слеза́ми та тільки промовляє: »Дитино́ мой! дитино́ мой едина́!« да та́къ-то вже побивалась, нещаслива, що й кам'яне бъ се́рце распало́сь. А дівчина наче замерла, и не плаче. Уклонилась ба́тькові; ба́тько благослови́въ її: »Неха́й тебе́, мой доню́, Ма́ти Бóжа заступить!«

Привели насъ у двіръ. Вози́ вже сто́ять запря́жені. Вийшла пані съ панно́чками, на́казує вірно служи́ти молоді́мъ паня́мъ; вийшовъ и вінъ, панъ. «Руша́й!« ка́же возни́ці. »Що́ тутъ говори́ти? Коли́ пані пожа́луютця«, ка́же до насъ, »то зна́тимете въ мене́, якъ коза́мъ ро́ги виправляю́ть! Руша́й!«

Ідемо́ день и дру́гий. Питаю́ въ Одáрки, чи зду́жає.—»Здорóва, тіточко, тільки́ ми́ні на се́рці ва́жко, о, ва́жко!« И все вона́ думає, все сумує: ска́зано, за не́нькою та за ба́тькомъ!

На четвёртий день вѣхали въ панський двір. Всі насъ кругомъ озирають та перемóргуютця; ніхто не заговóрить, а ні привітає. Міські все люде, нещїриі, глумлівиі.

Повелі насъ у покрбі. Вискочила пані. Мабуть, бачили ви не разъ и не два тихъ Ляховокъ? Всі вони прудкі, та веселі, та говіркі. И ся така жъ була. Якъ почала вона говоріти, то й за себе все сказа́ла, и за насъ одповістила. Да такъ-то хутко та шпарко! сама ажъ звиваетця передъ нами. Старенька вже, а на виска́хъ кучері, въ перстня́хъ у блискучихъ, у стрічка́хъ, то ніби й молодо гледітця. Війшовъ панъ. Вінъ бувъ гарний на лиці, ставній такий, и дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все однимъ окомъ, черезъ плечé. Спита́въ, чи нема́ листу одъ ба́тька, и війшовъ. Вибігла й дівора на насъ дивітись. Пані ка́же імъ посво́ему: »Да́йте сімъ хлопкамъ рúчокъ поцілова́ти.« Вони й попростяга́ли рученя́та—цілу́йте!

VI.

Загада́ли ми́ні пря́сти, а Ода́рку посади́ли гаптова́ти. Гапту́е бу́ло панночка́мъ сподни́чки, абó-що, та що-вечора й несé пані́і показувати. Пані́ часомъ и добра, тільки нала́е, якъ що́ тамъ негарно, а часомъ, якъ росхóдитця, то, мовъ во́ду зъ лотокі́въ, нічимъ не впі́нишь. Тогди́ всімъ ліхо! Не злюби́ла вона́ насъ; не такъ мене́, якъ Ода́рку. Бу́ло такъ и ість, якъ иржа́ залізо. Ото́ разъ: »Танцю́й, Ода́рко! танцю́й, та й го́ді!« Звеліла і́ вивести посередъ по́кою, — танцю́й! Пішла́ танцюва́ти,

безпáсна, та нiжки їй пiдитнiлись—упáла; а вони ре-
го́чутця. »Удае́«, кáжуть, »удае́!« Оттакé ли́хо!

Дивлю́сь я—тáне, тáне мой Ода́рка, якъ свiчечка во-
ско́ва. Сидiть бу́ло цiлiсiнький день, и словéчка не про-
мо́вить. Чого́ вже пáні їй не рóбить, я́къ не глiмит-
ця—мовчiть; тiльки чáсомъ тихéсьемько очiцi на неi
зведе́. А паненáта, якъ тi п'явочкi, вчéплютця: »А ти
дурнá! а твiй рiдъ увéсь дурнiй! а ну, йди танцюва́ти!«
Што́вхають iї, дря́пають, щипа́ють. Вона́ тiлько подi-
витця, мо́я голубо́нька! Пáні, ажъ розгнiваетця, та кá-
же: »Се якáсь кам'яна́ дiвчина!«

VII.

Давъ Госпо́дь вéсну; копа́емо ми, то сiемо вь са́ду,
а Ода́рка й за порiгъ не ви́йшла. »Якá зь неi тутъ ро-
бо́та бíде!« кáже пáні, »неха́й лíчче гапту́е.«

Одно́го дня, одробiлись, идемо́ зь са́ду, а пáні й кá-
же: »Пéвно, що Ода́рка не гапту́е: абó спить, абó такъ
куня́е.«

»А пéвно, ма́мо, що не гапту́е«, ви́рвалась ста́рша
па́нночка. »Я до́бре се знаю.«

»Тíхо!« кáже пáні. »Подíвимось, що́ вона́ рóбить.«

Ста́ли вони́ пiдкрада́тись... увiйшли́. Ода́рка лежи́ть,
зложiла рíки пiдъ голiвку, блiда-блiда, тiльки о́чи їй
сiяють; лежи́ть и дiвiтця на насъ пiльно. Ажъ пáні
спинíлась и нiчо́го не сказа́ла. Перенесла́ я iї вь ко-
мо́ру, положи́ла на лавцi; вже вона́ й не пiдняла́сь.

Все бу́ло про́сить: »Тíтко-сéрце! одчинiть ви́кiнце й
двéри: неха́й я свiту Бо́жого побáчу, неха́й подивлю́сь
у свою́ сто́рону!«

Пані порадилися між собою, казали бабу привести. Прийшла старесенька бабуса, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою. »Дитино моя нещаслива!« каже, »нехай тії добра не дїждуть, що тебе, як пахучу квітку, стоптали, а твій вік уже недівний!« Перехристїла дівчинку, заплакала, та й вийшла.

VIII.

Тоді звелїла пані одвезти дівчину в больницю.

»Пустіть мене, пані«, прошусь я в неї, »пригледіть за Одаркою! Я ї робитиму вам щїро, що мині загадаєте, и дівчинки догледжу.«

»Отє«, каже, »дурниця! там краще від тебе пригледють.« Не пустила.

В недїлю якось вїрвалась я, побїгла одвідати. Увійшла, дивлюсь: лежить вона, як разь протї вікна, и вікно одчинене.

»Отє«, каже мині старенька служка, що там за недужими дохожає, »як почала ваша дівчинка просїти та молїти— положіть мене протї вікна, та положіть, то я ї мусила їй догодїти.«

»А що, Одарочко«, питаю, »як?«

Вона подивилась на мене, та й каже: »Тїтко-сєрце! у нас теперь вїшні та черешні цвітуть, а далї ї макъ красоватиметця.... А тато ї мама?... Немá вїстокъ?«

»Ще нема, любко«, кажю. »Я тодї заразь прибіжу до тебе. Чи не бажаєшь ти чого, Одарцю?«

»Ні, тіточко, нічого не бажаю, нехай тільки одъ вікна не женуть.«

IX.

Отó такъ, у неділю, я її одвідала, а въ четвѣрь почули ми, що вмѣрла. Побігла я туді: вона вже на столі. Свічечка горить, а нікого нема. И така жъ вона хорóша лежала, якъ янгелятко Бóже!

Надійшла старенька служка. »О! «каже, »поплакала я надъ вáшою дитиною, сѣрце! Та така жъ тїха та покїрлива вона була! такої лóбої душі зъ рóду-віку ще не бачила! Ввійшла я до неї вчóра, вона спинаѣтця на вікно. »Ой«, кажý, »дівчинко! щó се ти рóбишь?«— »Пустіть менé«, каже, »пустіть, бабúсю, нехай я туді гляну въ остáньне.... Тамъ мій бáтько й мáти живуть....« Та такъ жалісно, якъ пташенятчко, килїче—пустіть! Я й пустїла. Пíддѣржала її трóхи; вона все дівитця пїльно-пїльно въ сїні далекóсти; а слѣзи, мовъ перлó, сїплютця мині на рúки, тѣплі-тѣплі.... Сóнце сáме заходило.... Загледїла — вишня въ садý цвітé: »Принесїть мині, бабúсю, вишневу квїточку... принесїть, бабúсенько!« Я пїйшла, та й принесла. Вона узяла. »О, яка жъ пахúча«, каже, »та свїжа! Спасїбі вамъ, сѣрце бабúсю!« Лягла и квїточку біля сѣбе положїла. »Отъ ужé й сóнечко низенько«, каже, тá й почала тоді згáдувати бáтька й мáтїрь; все їх гукáла, все до їх промовляла: »Тáту мій, тáту! нá що ви менé покїнули? Мáтїночко! возьміть менé!... »Ой покїнули жъ менé, покїнули самý!... Мáмо!... Тáту!... рїдні мої та лóбі!...«

Нехай Господь її прийме, мою голубоньку, на своє над-ро! Такъ-то вже я поплакала на старости-літяхъ!»

Въ п'ятницю її поховали. Якъ спускали домовину въ яму, то все надъ нею білі голуби кружляли. Сонечко градо, мовъ розсіпалось по землі золотимъ проміннямъ. Ранокъ такий-то тихий та ясний придався! ні вітерець не віне, ні хмарка не збіжитьця. Душа праведна переставилась!

СОНЪ.

С О Н Ъ.

I.

Було насъ у бáтька три дочкí, — я найстáрша. А бувъ нашъ бáтько такий-то грізний! Въ рядí-годí пúститъ на úлицю погуляти зъ дівчáтами. »Нікчémний той рідъ жіночий«, кáже: »все бъ імъ гуляти! Гуляють та цокóчуть, якъ ті сорóки.«

»Хибá жъ ти й самъ не гулявъ зъ-рóду, Йвáne?« скáжуть мáти.

»А я зъ-рóду дúрнемъ не бувъ, дýковати Господéві!«

Хоть бувъ тáто грізний, а про-тé дýже насъ жаловавъ. Було, якъ поїде въ Кíївъ, то й навезé намъ гостíнцiвъ хорóшихъ: матúсі очіпокъ, шóвкомъ галтóваний, чи плáхту червóну, або стрічокъ, минí дóброго-намíста, або пóясъ червóний, найкращий, малíмъ сéстрамъ тожъ серéжки, намíстечка.... Отсé було хочъ якъ рáно приїде, а гостíнці роздáсть ажъ дрúтого, абó трéтёго дня. Ми вже въ вiчи ёмú заглядаемо, хóдимо коло ёго—ні! Вінъ собí розсáзуе, якъ тамъ съ перéкупкою посварíвся, абó-що. А якъ ужé повиймáе гостíнці та почне всiхъ даровáти, — зрадiемо такъ, Гóсподи! »Тáтоньку, голубоньку! Ой, тáтоньку нашъ любий!«

»Да ну, ну! годі вже, годі! Чого се розворушілись, якъ бжѳли? И не вгамовать! Мѳже, въ васъ така дѳмка, що я все те покуповать? Эгѳ жѳ, розѳмні голови! Се, якъ випродавъ пшеницю та зосталося щось изъ мірку, то й увязавъ якийсь навѳжений крѳмарь: замѳняй-мось та замѳняй-мось! Я й замѳнявсь, абѳ одчепѳтись.«

Оттѳкъ, було, вѳдумаѳ що-нѳбудь, а вже нѳколи не признаѳетця, що згадавъ про васъ, купѳвъ вамъ гостѳнця—и зъ рѳду-вѳку не скаже! Такий-то бувъ покѳйний, нехай царствѳе!

Хѳта була въ насъ хорѳша, и садѳкъ, и горѳдь великий; въ садкѳ вишнѳ, й черѳшнѳ, и яблука, и волѳські орѳхи, й грушкѳ, й калина; двѳрь ширѳкий, ворѳта новѳ. А въ хѳтѳ мѳло та лѳбо глянути: лавкѳ й столѳ липовѳ, образѳ Кѳянськѳ, хорѳше малѳванѳ, позапѳнянѳ рушникѳми вишѳваними; и на рушникѳхъ квѳткѳ, и кругѳмъ квѳткѳ та зѳля пахѳчі.

II.

Мѳнувъ мѳй рѳкъ шѳснадцѳтий, сѳмнадцѳтий починаю. Одсвятковѳли ми Зелѳну Недѳлю. Однѳ нѳчи при-снѳвъ мѳнѳ сонъ: Стою я въ зелѳному жѳтѳ, вишче пѳяса; навкругѳ менѳ колосѳтця пшениця и макъ червонѳе, а прѳтивъ мѳне два мѳсяцѳ вѳвнѳ. Щѳ одѳнъ ясний, а дрѳгий ще яснѳший; и плѳвѳтъ на мѳне рѳсто. Той же яснѳший мѳсяць та все дрѳгого попереджаѳ, аделѳ такъ и скѳтѳвъ мѳнѳ на рѳки, а дрѳгий за хѳару зайшовъ. Прокѳнулась я, та й розсѳзую, який-то мѳнѳ дѳвний сонъ снѳвся.

»Тó жь бо й дивный!« кажутъ мѣти, а самі всміхнѹлись.

»Чогó-то тїмъ дурнимъ дївчатамъ не приснїтця! «озвав-ся бѣтько. «Бачь, мїсяця рукою вхопїла, якъ волѣ за рóги! Спїтця, то й снїтця.»

» Чомў?« кажутъ мѣти. »Сонъ марѣ, а Боць вїра!«

III.

У недїлю одпрохалась якóсь у бѣтька на погулїння. Вїйшли ми за селó, на могїлу; спїваємо собї, пустѹємо; колї хтось: »Гé-ей! гé-ей!« ажъ луна пїшла поміжъ гóрами. Ми такъ и здрїгнулись. Дївимось, а се чумаки зъ горї йдуть. Волї все сїві-половїї та круторóги, а ярма мерéжанї. Чумаки ставнї, молодїї.

»Отсе, врѣжі бурлѣки!« кажутъ дївчата, »якъ налякали!«

»Слўхайте лишть«, загомонїла Мóтря Чемерївна (такѣ прудкѣ та мотóрна булѣ дївчина, карóбка!) »чривїтѣймо ми чумакивъ!« Та й затыглѣ:

»Ой чумѣче, чумѣче, хрещѣтїй барвїнку!«

Дївчата й собї пїдхопїли; а чумаки йдуть, та тїльки поглядѣють, а далї якъ удѣрятця на насъ! ми вь-рóстичь. Чумаки за нѣми; перенялї, та й оступїли, якъ хмѣра.

»Пустїть насъ, панї чумѣченьки!« прóситця Мóтря, »бўдьте ласкѣви!«

»Эгé жь!« гукнўвъ чумѣкъ, висóвий, якъ дубъ, стóячи нерухóмо; а рўки простёръ, щобъ переймѣти; у зу-

бáхъ длю́лька; »эге! не зна́ешь, мо́я дівчи́но, зви́чайв чума́цькихъ!« Та й замо́вкъ.

А дру́гі взя́ли жартовáти зъ дівча́тами. Я все за Мо́трю хова́юсь. Ко́ли вийшовъ чума́къ, хоро́ший, пре-хоро́ший, чорнявий, óчи якъ у орля́ти,—вийшовъ про-тивъ ме́не, узя́всь підъ бо́ки, та й ка́же: »Дівоньки-голубоньки! якá жь отсе́ поміжъ ва́ми дівчи́на, якъ зоря́ ясна́ сáе? Якъ би́ пла́вала вона́ въ синёму мо́рі рибкою, я бь́ її шовко́вимъ не́водомъ поня́въ; коли бь́ літа́ла пта́шкою, бувъ би́ золоті́мъ прб́сомъ прина́дивъ; а тепе́рь му́шу пита́ти: яко́го се́ ба́тька дочка́?«

А дівча́та усі́ заразо́мъ: »Ива́на Саму́ся! Ива́на Са-му́ся!«

Тогді́ взявъ ви́н менé за ру́ку: »Дівчи́но-чарівни́-ченько! чи звели́шъ ми́ні свати́въ до те́бе сла́ти?«

А ми́ні ажъ у óчяхъ стемні́ло.

IV.

Пізно верну́лись до́дому. Чумаки́ пішли́ своєю́ до-ро́гою.

Не спи́тця ми́ні; въ голо́ві шумі́ть, якъ у млині́, а се́рце такъ и про́мовляе́ ми́ні любі́и чумако́ви ре́чи.

Съ то́го ча́су нина́че сві́тъ ми́ні завя́заний. О́дна думка́, оди́нъ жалъ.... Ужé й ма́ти поча́ли приміча́ти та клопо́тáтись: »До́ню мо́я, до́ню! що́ се то́бі ста́лось? змарні́ла, мо́я дити́но!« А ба́тько хотъ и нічо́го не го-во́рить, та все пи́льно на ме́не погляда́е.

Вийду́ поміжъ дівча́та, та́къ менé и осту́плять: »А чо́го така́ смутна́? А що́ въ те́бе на думці́? Отсе́, якъ

воді въ ротъ набрала! Може, на тебе хто недобримъ окомъ глянувь? Може, тебе такой вітеръ обвіявь? Чого ти така, якъ за нелюба засвѣтана? Скажи намъ усю правдоньку, Домасю-сѣрце!»

А я все не говорю—боюся, хоть часомъ щіре слово якъ не вілетить зъ устъ.

»Бачь, цураєсса насъ!« було гніваюцца дівчата.

Що жъ я вамъ маю казати, сестриці? такъ чогось нездужаю«, було одмовляюся.

»Ну лишъ у хрѣщика, або въ королія!« Счѣплюцца рукамі и менѣ вхоплять, та й понесутця, регбчучись, ажъ земля гудѣ.

»Э-э, дівчата!« каже Мотря, »Домасі и не въ голові наші гулянки. Знаю я добре, яка туга прийшла їй до сѣрця.«

Дівчата такъ и присіпались: »Скажи, Мотре, наша сѣстронько, галонько!«

»Полюбіла наша Домаха чумаченька молодого перехожого.«

»Такъ и есть! се того чорнявого? високого? Се той, що чоботи рипають? О, та й хоробший же вдався! та який жартовливий, говіркий! золотіи уста!«

Менѣ наче жаромъ всіпало. »Сброду не маєшь, Мотре« кажу їй.

»Отсѣ! я щіру правду говорю. Може, ні? А ну, забожись! Бачь, и уста твоі не розмикаютця! Слухай лишень, що я тобі скажу; а ви дайте мині духъ звѣстї,—чого насунулись усї разомъ? Сідайте жъ бо кружка, та й слухайте.«

Ми посідали, та й слухаємо; а въ мене сѣрце бѣтця, якъ не віскочить.

»Я довідалась, звідки ті чумаки рідомъ.»

Я ажъ крикнула: »О?... а звідки вони?«

»Вони усі изъ Мазовіща.»

»А відкіль сю вістку маєшь?«

»Зо дна моря.» (Ся Мотря була справді така, що й зо дна моря достане, що їй треба). «Той, що до Домахи горнўвся, Данило Дончукъ, а той, що мині найлучче сподобавсь, Кирило Савтірь.»

»Та якій же вінъ, той Кирило?« питає Олена Яковенкова; »оттой білявий, веселий?«

»Походивъ! Я й не питала про твогo білявого. Се вже Господь тобі судивъ, сестрице; а дурить намъ не гoже. Мій Кирило зoлото не чумаць! Такі брови високі, чорні. Все люльку куривъ; хмурий, наче думає на Турка йти; а нерухомий, якъ справді зъ зoлота викований! Озвався тільки разъ: не займавъ дівчатъ нікого, да й на мене щось двічі поглянувъ, та й то ніби такъ, не хотівши, невмісне. Ажъ мині ліхо: всі жартуютъ, всі сміютця, а вінъ стоїть, тільки брови піднімає. Такого-то я собі журавля сподобала! Да вже, нічого робить, аби вони зъ Криму повернулись!«

»То щo?« питаю.

»Будуть насъ сватать«, каже, »и висватають, якъ пити дадуть! А нуте, дівчата, звеличаймо Домаху!«
Та й почала:

«Сіла зіронька, сіла:

Съ нимъ ги, Домаю, стояла?

Съ тобою, Данилко, съ тобою,

Підъ зеленою вербою;

Съ тобою, чумаць, Данильцємъ,

Підъ вишиванимъ рукавцемъ.»

»Да скажи жъ, Мотре-сърденько, якъ се ти все те знаєшь? Хто тобі казавъ?«

»Посилала я соробку білоббку, а вона міні принесла дві види підъ правимъ крильцемъ: одну про Даніла, а другу про Кирила.«

Да такъ смішками та жартами и одмовилась, а правди не сказала.

V.

Надходить осінь. Одробились у полі; справили обжинки. По ўлицяхъ почали сваті походити: тільки й чуєшь, якъ дівчата хвалятьця: »А я за свого Михайлика заручена!« — »А менé батько поблагословивъ за Павлуся!«

Смўтно міні та сўмно міні, мовъ я въ чорну хмару ввійшла; тільки й радости, якъ стрінусь изъ Мотрею, наговорюся. Якъ ужé її просила: »Скажи міні, любочко, чи правда тому, що ти говорила, чи то жарти твої? Хто тобі казавъ, що будуть сватати?«

»А хибá я не казала, когó посилала? соробку білоббку....« Та й почне реготатись. »Отъ, сэрце, я тебе поражу хорóшою радою: чогó не треба — не пита́йся. Поміркуймо лишъ, якъ-то ми съ тобою въ чужу сторону віддамо́сь, та поміжъ чужі люде! Яка-то наша доля вда́стця! Колибъ, Господи, щасна! Поприїжджаємо до своїхъ батьківъ, до матерокъ у гóсті. Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще, — сивою паровицею (бо тамъ усé сиві волі въ Мазовіщі), у наміткахъ димовихъ, изъ любимъ чоловікомъ. Нехáй нашимъ ворогамъ тяжко!«

Та було якъ почне, якъ почне вигадувати, я й за-
слухаюсь.

Якось порядкю въ своєму садкю, біжить мѣнша се-
стра: »Домасю! Домасю! сватї йдуть! уже близенько!«

Охъ мині лишечко! Побігла до хати, у сїняхъ спи-
нілась. Чую—зъ батькомъ переговóрюютьця, що *прий-*
шли до вáшої мїлості одъ пана Інната. Вїйшовъ бать-
ко двєрі одчиняти, я ёму въ нóги, клáняюсь та плачу:
»Тáтоньку ріднесенький, не топлїть своєї дитїни!«

»А який вóражий синъ тебє хóче топїти!« каже бать-
ко. »Гóді жь бо, гóді, не плачь!«

»Хибá ми бóдемо тебє сїловати, дóню?« каже мáти:
»чогó плакати?«

Я радесенька, такъ дякую їмъ: »Спасїбї, мáмо, що
ви менє жáлуєте, що за нєлюба не оддаєтє!«

Батько, почастовáвши тихъ сватївъ, подяковали за
лáску. »А дитїна нáша«, змóвивъ, »ще молоденька, не-
хай ми ще самї її покохаємо, та нáвчимо на рóзумъ
дóбрий.«

»Отсє, дóню«, кажуть мáти, якъ уже провелї ста-
ростївъ, »се твїй мїсяць, що за хмáру зайшовъ.«

VII.

Якъ збулась сєгó лиха, мині ненáче й веселїше
трóшки стáло; дождїаю Данила зъ Крїму... якъ-то вїнь
вєрнетця, якъ-то побáчу ёгó! а здумаю, що, може, якá
пригóда ёму въ дорóзї стáлась, то й серце моє похо-
лóне. Вїйду собї, сїду де въ садкю, та якъ задумаюсь,
то думка думку спережає; робїти щó, нїякбї охóти
немá. Такъ и маюсь цїлий день.

Одногó рáнку тáкъ-то мині вáжко булó! коли чую—
клічуть мáти: »Домáсю! иди́ лишь до хáти: Госпóдь
хорóшихъ гостéй наслáвъ.

»Якíхъ, мáмо?« питаю, а самá такъ и трушúся.

»Одъ пáна Корнія Дончукá: свáтае тебе́ за свогó сi-
на, Данiла.«

Бóже жъ мiй мiлий! я й памятаю, якъ мáти ввелi
менé въ хáту, якъ поблагослови́ли! Подавáли рушникi
(я вiнесла що-найкращий, вишневий), та й заручили
нась.

Старi жъ рáдятця зъ сватами, а Данiло схилився до
мене́ близéнько: »Дiвчи́но мо́я!« ка́же, »чи любишь ти
мене́ такъ, якъ я́ тебе́, дúже?«

Я мовчу... а такъ вжé любо́ мині ёго́ слухати! Що-
вечора булó прiйде до мене́ въ садóкъ, та й ни́чъ мині
зъ нимъ не змигнётця.

А мáти ка́жуть: »Отъ то́бi, дóню, и той мiсяць, що
то́бi на рúки скотiвся!«

VII.

И Мóтря заручилась ись Кири́ломъ Савтирёмъ. Одно-
гó дня ми й повiнчались. Тогдi вже призна́лась: »По-
силáла я«, ка́же, »стару́ Бúльбиху до́вiдатись ажъ у
Мазови́ще; то вона́ про все роспита́ла; и само́го Кири́-
ла бáчила, и Данiла, и тi вiстки мині принóсила.«

По весiльлю пита́е мiй бáтько Кири́ла: »якъ се ти, Ки-
ри́ло, ожени́вся? Якъ бi не своїми очiма бáчивъ, зъ-
ро́ду не поня́въ би вiри, щобъ такий бурла́ка та одру-
жився.«

»Одружився, нане Йване«, каже Кирило, »якъ бачите. Сподобавъ иі, якъ пташку співочу. Нехай у мене въ хаті щибече.«

Свекоръ мій такий добрий, жалує мене, якъ батько; и свекруха жартовлива и ласкавая; щасная моя доля вдалася, дяковати Бóгу! Тільки на весні згадала я, якъ-то люде плачуть, якъ почавъ мій Данило въ дорóгу виражатись. Такий-то жаль мене обнявъ, якъ провбдила ёго за селó; стала, дивлюсь,—тільки округъ мене безкраї степі зеленіють....

Свекруха сама плаче, а мене розважає: »Такъ-то намъ уже Господь давъ, дóню мою мила«, каже, »що хто скаже, той и плаче! Отъ я звіковала въ роскоші, заміжъ пішла по любовісти, сині въ мене, якъ соколі... та за те жъ я й поплакала найгірчішими слізми. И я виражала перше свого чоловіка, а теперъ изъ своєю дитиною розлúка; та ще не знаю, чи дождú, чи побачу вже, бо я такий на світі пожилá; мóже, Господь и до Себе прийме. А ти молодёнка, дiждешъ ёго; чо́го тобі журитись? Змарніешъ на личку; тільки ёго впечаталишъ.«

И Мóтря було прибіжить: »А щó се ти, Домáсю? Ажé-жъ и я свого Кири́ла у Кримъ вiпроварила! Та якъ же змарніла, Мáти Бóжа!... Ко́ли твій чоловікъ разсúдливий, вінъ на тебе и не гляне,—такá ти стала! А мій, то мене й приголúбить, и поцлúе, бо я стрину ёго така, якъ макъ пóвний.« Такъ було мене розважає.

На-силу я дожда́ла бсени. Та вже що-години вибiгаю за ворóта, чи не йдуть вони? А въ-ночі, то й очей не зведú: отъ снитця мині, що скриплáть ворóта, абó чоло-

віківъ гóлосъ чутно, такъ я и схоплюсь, вибіжу,—ні, нема нікого: глухо, и ворóта зачінені.

О-Пётрі якось, проти неділі, снітця міні сонъ: зійшовъ надъ нашою хáтою місяць у-пóвні, та червóний-червóний; а въ місяці білий півень трепéчетця крільми, та такъ співае, ажъ по селі лунае.

»Се добрий тобі десь сонъ приснівся«, каже свекрúха: »ось побачишь, коли нашъ Данило хúтко не вернетця. Якъ дівчині місяць снітця, то женихъ, а якъ молодіці—чоловікъ приїде, абó синъ народитця. Треба визирáти Данила. И не оглédимось, якъ притягнуть.«

Вінъ такі справді дрúтого дня ввечері й вернúвся, мій гóлубъ сізий. Отъ ужé ми наговорились! Я й ро-сказую, який-то міні сонъ снівся: місяць у-пóвні.

»А міні«, каже вінъ, пригортаючи мене, »тільки сні-лась зіронька!«

ГОРПИНА.

(ПАНСЬКА ВОЛЯ).

ГОРПИНА.

(ПАНСЬКА ВОЛЯ).

I.

Старій Якiменко оженивъ сiна, та такý-то вже невісточку собі взявъ, що й не сказати! Білолиця, гáрна и весéла, а прудká, якъ зайчикъ; и въ хáтi и надвóрi вьётця, порядкúе, господарúе, и спiвáе, й смiётця, ажъ геть чутно ii голосóкъ дзвенiчий. Аби на свiтъ благословилося, ужé вона й прокинулася, якъ рáньня птáшка, и клопóчетця й бiгае. И свéкру догóдить—вслúжить, и чоловiка пожалуе, и дiло въ нéi не стоiть—зрòблене все. Живúть щасливо, любéнько; старiй, на iхъ глiядчи, тiльки Бóга милосéрдного дякуе.

Одно й журило iхъ, що дiтокъ Госпóдь не дае. Зона́ було, якъ дé попаде чужú дитiнку, то вже й цiлуе, и милуе, а самá зiтхне тiяжко.

Ажъ ось послáвъ iмъ Госпóдь, уродiлась дiвчинка. Такý-то вже кохáе та пестiть Горпина свою пёрвiстку, и зъ рукъ не спускае; аби прокинулось, аби поворохнулось—ужé вона й коло колiски, и хрестить, и цiлуе, и колiше й спiвáе надъ нéю. На пiянщину поженúть,—

дитинку зь собою несé, та вже й мóститця тамъ зь нею, самá рóбить, а óко бiжiть до дитинки.

Отó булó молодiци й жартують: »А щó«, кáжуть, »вáша дочкá, Горпино?«

Вонá й почнé: »Та вже всмiхáетця, сестрици голубоньки, и рученята до мéне простягáе; вже знáе менé; нi до кóго не йде, тiльки до мéне. Свéкоръ бúbликомъ манiвъ—не хóче! И вь долóнечки вже плéще! Вийду я сь хáти та зь-за дверей и дивлюсь, а вонó й вóдить оченятами—шукáе менé!«

»Розумна, розумна зрослá«, кáжуть. »Готуй лишéнь посáгъ та рушникi; хутко й свáтатимуть!«

А дiвчинка, справдi, якъ та квіточка, роспукетця; такé слáвне дитяточко, весéле й здоровéньке, на пречудо!

II.

Тутъ умéръ нашъ панъ; почáвъ молодий господарювати. И старий бувъ недóбрый, а сей такий лихий, що нехáй Господь борóнить! Тáкъ людéй женé, гiршъ, якъ тiхъ волiвъ. Отсе три днi панськi одбúдемъ, а четвэртий за подúшне, пятниця й субóта якiсь толóчнi повидумували. А якá толокá? Не то страви, та й хлiба не дають. День при днi, день при днi рóбимо. Пэрше все сподiвáлись: молодий панъ бúде дóбрый, та й дождáли собi дóброго! Винъ бувъ не дúже багáтий, а жити пiшно, у рóскошi великiй хотiлось, по-панськiй! Щó ёму до тóго, що людé булó на нiвi пáдають? винъ собi то кóней заведé, такiхъ, що якъ змiи, то колясу кúпить новéньку, то у мiсто поiде—тамъ втратитця.

А намъ ище було кажутъ сусідні панкі (воні заходять часто съ чужими людьми въ розмову, а своє, то бьютъ такъ, якъ и великі пані,—абі рука досягла); то й кажутъ було: »Десь у васъ тепереньки панъ добрий дуже! Такъ говорить, що ажъ ліхо! Що мужиків треба и нау́къ учи́ти, и жа́лувати, и не відь-що! Десь ёго мудо́ро дуже навчено!«

А се справді, перше говоривъ, що й хаті нові поставлю у три віконця, а потімъ, то й старі розвалились! Може, ёго й на добре вчено, та, ма́біть, па́ньску 'сто́ту не переробишь!

Все село, якъ за стіну засу́нулось, такі смутні всі, що сумно й глянуть! Тільки Горпіна трóхи веселенька, ти́шитця малою донечкою, то й про громадське ліхо забувае. Та не мину́ла й іі ли́ха година! Занедужала дитинка, кричіть, пла́че. Горпіна й сама́ пла́че надъ нею, та нічо́го не вра́дить. Бігавъ старій свёкоръ до лікарки—нема́ до́ма, та на́віть и зъ молодіць нема́ нікого: всі на па́нщині. Да́лі й за Горпіною прийшли: »Чому́ не йдешъ?«

»Въ мене дитина нездужае«, ка́же вона́, пла́чучи.

»Па́нові треба робо́ти, а про твою́ дитину́ байдуже.«

Му́сила йти. Узяла́ дитину́, обгорну́ла, та й пішла.

А воно́ біднеське кричіть та кричіть. Дойшли́, панъ стрічае́ самъ, та́кий гнівний,—кри́й Ма́ти Бо́жа! Поча́въ слова́ми карта́ти, а дитино́чка на рука́хъ такъ и пруча́етця—кричіть. Панъ ище́ гіршъ розгнівався: »Геть ту дитину́!« гукну́въ, »геть! треба́ міні́ робіти, а не зъ дитино́ю па́нькатись.«

Звелі́въ де́сятнику до́дому однести́.

»Ой па́ночку, голу́бчику!« блага́е ёго́ Горпіна пла-

чўца, »нехай же я хочь однесу сама! Пáночку мій! бўдьте милостіві! се мой дитїнка едина!«

»Несї, несї«, каже на десятника; »а ти робї діло, коли не хочеш карї здобути.«

Понеслі дитїнку подемь. Ище довго Горпина чўла дитячий плачь, жалкій та бóлезний; далї все тихшє, а тамь и зовсімь стїхло.

III.

Якь вжє вона тамь робїла сей день,—у-вечерї при-бїгла додому, ажь духь їй захватїло: »Дитїнка мой! донечко! Чи ви жь доглядали її, бáтеньку? Скажїть же бо, щó ї якь?«

»Та гóді побивáтись, дóчка«, каже старїй свєкорь: »дьяковати Господєві, втїхло трóхи.«

Та не на-довго: вь-ночі прокїнулось изнóвь, та ще гїршє страждає, ажь горїть. Рáдилась Горпина зь ба-бáми,—нїчóго не вráдили, нїчóго не помоглося. А туть день ужє нахоплюєтця, трєба на пánщину йти. Згадала Горпина, щó чўла колїсь, якь дитїна не спить, то на-стóяти ма́гови головкї на молоці, та ї дати вїпити. Такь вона ї зробїла. »Нехай хоть вонó одпочїне—не мўчитця«, дўмає. Якь дала їй, дитина зáразь и втїхла, засина́ти почала, та такь крїпко засну́ла, и не здрїгну́лась, якь крїкнувь десятникь на весь гóлось: »На пánщину!«

Положи́ла Горпина дочку вь колїсци, перехрїсти́ла та ї пїшла, плачучи.

Якь тамь її ла́яли, якь на неї сварїлись—и не

слухає, абі їй до вѣчора дождати! Перемучилась день. Отъ сонечко вже за синю гору запало, отъ ужé й вѣчирь. Біжить вона додому, біжить.... Убігла въ хату: тихо й тѣмно. Вона до коліски, за дитину, — дитина холодна лежить: не ворухнѣтця, не дїше.

IV.

»Тату! «скричала.

»А чого, дочко, менé лякаешь? Я бувъ задрімавъ. Малá спить и-досі.«

Горпина й слова не промовить, обхопіла дочку рука-ми та наче й замёрла. Старій изновъ задрімавъ. »Світла! світла дайте!« крикнула, »тату! світла!«

Старій вікресавъ багáтьтя. »Що се зъ нею подіяло-ся?« думáє, та якъ засвітівъ, глянувъ, такъ и прики-півъ на мiстці. Стоить `середъ хати Горпина, ажъ по-чорніла и страшно дивитця, а на рукахъ у неї мёртва дитина.

»Дочко«, промовивъ старій, »дочко!«

»Ащó«, одмовляе, »бачъ, якъ помоглося! Затїхла моя дитина—не кричить!« А далі якъ заплаче, якъ затужить,—дé ті й слéзи брáлися! такъ и льютця стру-мѣнемъ.

Почúли люде, прибїгли, говорять до неї, вмовляють. Во-на мовъ и не чýє, и не одірвуть одъ дитинки. Чоловiкъ хóдить—самъ-якъ не при собі; свѣкоръ ажъ занедужавъ.

Стáли пóхоронъ лáдити. Отъ ужé й домовiнку при-несли новѣньку, всiпали квіткáми пахúчими, то зильлѣмъ

»Горпино«, кáжуть, »дай дитину.«

Не дала. Самá обміла її й положила. Часъ ужé й нести, а вона стоить—дивитця. Люде до її говорять— не чує, не слухає.

Одвели́ якось, узяли́ й понесли́. Глянула вона тоді въ-перше округі, перехристїлась и собі пішла. Куди люде ступлять, туди и вона слїдкомъ за ними, за тію домовинкою; иде, слова не промовить. И въ церкві достояла мовъ спокійна, та якъ стали ховати, Бóже мій мїлий! такъ и кїнулась за дитямъ у яму. Ледві вхопили її та принесли́ додому, мовъ неживу.

Хорувала вона тїжко тїжнівъ изó три. Якбó Господь помїлувавъ, вернўвъ здоровья, та рóзумъ не вернўсь! Така вона стала якась—не при умі. Цїлісїнький день хóдить мóвчки, та горóдній макъ збирáє; а спитати, на що? »А се«, ка́же, »для моєї дитїнки.«

Въ-зїмку, то все плаче: »Нема́ маківóкь! чїмъ мині дóнечку рятувати!«

Абї почала́ перша ма́ківочка бринїти, вже й углédить, и заразъ вірве й любує нею, не натїшитця. Тó ще дїло рóбити, пораетця, а тїльки зацвітуть маки въ горóдахъ, вона й хату покине и не вїйде съ тїхъ маківъ. Идешъ понадъ горóдами, то й бачишъ: сидїть міжъ пóвними маківками въ бїлій сорóбці, гáрно убрáна, у намїсті, й самá ще молодéнька,—тїльки, якъ росá, бїла; сидїть та перекидаєтця маківочками, и всмїхаєтця, якъ дитїна... А маки процвітають, и бїлимъ, и сївимъ, и червóнимъ квітомъ пóвно.

В И К У П Ъ.

ВИКУПЪ.

I.

Роскаж́у вамъ про Якова Харч́енка, яко́го вінъ смутку набравъсь у Хмелінцяхъ, залицяючись до Коханівни.

Приходимо ми зъ нимъ, у неділю, підъ те село. С́онечко вже низенько. Мій па́робокъ, дивлюсь, ніби почавъ пристава́ти. Примічаю мовчки... приде́ржавъ, знаєте, собі х́оду,—примічаю: зробився мій па́робокъ зовсімъ дру́гий чоловікъ. Всю доро́гу бувъ такий гові́ркий та веселий, бубоні́въ, якъ міській дзвінъ, а тутъ ніби води́ въ ротъ набравъ, и бр́ови здві́нувъ, и го́лову повісивъ.

»Що́ се«, каж́у, »па́не Якове, наду́всь, мовъ кулі́къ на віте́рь?«

»Яко́го тамъ кулі́ка ви відумали дядьку!« пробурча́въ.

»Мо́же, притомі́вся, хло́пче?«

»Ні́«, одрі́завъ, та й зно́въ іде́ мовчки.

»Да що́ жъ се«, каж́у, »па́не Якове? пе́рше гнавъ, не-въ-ро́ку тобі, якъ ві́трівъ ба́тько, а тепе́рь чо́го се почавъ пристава́ти?«.

Тутъ якъ разъ зійшли́ ми на горбо́къ, такъ—неве-

лічкий; да зъ ёго глѣнуть на Хмелінці— селó якъ на долóні.

»Оддїшемо«, кажú.

Сїли. Дївигця мїй Яківъ на селó, ажъ ёмú бчи розбїгаютьця; дивлюсь и я. Все знакомї мїстця—и хатї, и садкї. Слávне селó, якъ-би ви бáчили! Цёрква стоїть висóка. Старїй сóтникъ якїйсь її будовáвъ. Цвїнтаръ зарїсь черешникомъ да зїльлёмъ трóхи не въ по́ясъ; хаточкї поховáлись у вишнєві садкї. Лúбо, щó й казáти!

Сидимó, дївимось. Гомонїли люде на селї, а дáлі одїнь по óдному и розїйшлись. Цокотáли ще двї молодїцї; росхóдились и зновъ схóдились, та все махáли рука́ми, náче горóхъ молотїли. Якъ-бї не вїйшовъ съ хáти чоловікъ, то не розїйшлись би й до свїту. На селї стїхло; хибá де стúкне вікóнце, да проскóчить по-підъ ворїтьми хисткїй пáробо́къ.

»Гóді вже, ходїмъ!« заговорївъ мїй Яківъ, нїби ёго підкїнуло: »вже пізно.« А самъ ажъ побїлівъ.

»Отсé минї лїхо!« кажú я.

»Якé вамъ лїхо, дядьку?«

»Да щó на тебе найшлó, Якове? Вїйшовъ и здорóвнїй, и весéлий, и спївáвъ, и розмовлáвъ, а тутъ разомъ ненáче тебе кипячёмъ обпáрено. Грóшей не погубївъ?«

Вїнь за ша́пку: »Грóши есть«, ка́же.

»И грóши несéшь, и дївчїна дожидáе, а ти якъ у ярмó йдешъ!«

А нї пáри зъ устъ.

»Переночúємо вже«, кажú, »разомъ зо мно́ю у старóго Кóхана.«

»Якъ їхъ лáска«, ка́же.

Закипів же й я тогді. »Да ти«, кажú, »Якове, говори доладу! Щó ти уривáешь по словéчку, якъ попівна на бѣнкеті? Якъ ти мині заразъ не вѣсповідаєся,— я тобі не Явтúхъ Товстодúбъ! и въ старості не кличъ: не підú!«

Отъ вінъ тоді й почáвъ. »Що жъ мині«, каже, »дядечку, по тѣхъ грóшахъ? Чи вѣзволють вони менé?«

»Чогó жъ се, братіку, завівъ такбі жалібної? Чомú не вѣзволють? Аби грóши, то й вікуписся.«

»А якъ пані не схóче?«

»А вона чомú не схóче, твоя пані? нехай іі бáтьку все дóбре! Чи ти де бáчивъ такіхъ панівъ, щóбъ імъ грóши булі не мѣлі? Мині«, кажú, »не траплáлись,— не знáю такіхъ.«

»Э-э, дядечку! вона, мабѣть, чи не ковшémъ їх мѣряє!«

»Дармá«, кажú, »що ковшémъ мѣряє: вони, сїі пані, на грóши такі лáсі, якъ цїганъ на сáло, братіку! Имъ до віку, до сúду бúде мáло! Не журѣсь! я самъ зъ тобóю підú до паніі... И не такіхъ бáчили. Ти поклонѣсь старóму....

»Вінъ ужé казáвъ мині: »За панського дочкі не оддáмъ. Лúчче нехай идé въ черніці.« А якъ Кóханъ сказáвъ, такъ и бúде: се й малé хлопчá знаé.«

»Ну, побáчимо, якъ бúде«, кажú: »недалéко вже. И хáта ёго бнъ бѣліє!«

II.

Идемó úлицею; ищé зъ другóго кінцá побáчили—въ хáті свѣтитця. Підійшли; я постúкавъ. У дворі гáвк-

нуло цуценя; хтось одсунувъ віконецъ; да, мабуть, нічого не побачивъ, бо такі нахмарилось и зовсімъ темно було. Брязнула заціпка, и вибігла Коханівна Марта.

Що-то за дівчина підъ той часъ стала, Бóже мій, світе мій! Да така жъ молодесенька, а красна, якъ мавківочка! Заквітчана, въ червоному намісті, сорóчка ви шівана, въ черевичкахъ, — ну, дівчина!... якъ зірочка!

Вибігла съ каганцёмъ, побачила менé й Яківа. »Ай, дядьку!« каже »що се ви!«

А се, ба́че, не я, а Яківъ... трóхи каганця зъ рукъ не ви́бивъ.

»Марто, ясочко моя!« шéпче.

Ажъ ось и старій Кóханъ ви́глянувъ; а за нимъ стоить Коханіха. Поздорóвкались, привіта́лись.

»Э, дочко«, каже старій, »лю́бихъ гостéй до хати просять, а ти тутъ вьéсся. Иди, мо́я ластівко!« И пропустивъ її въ двéрі.

Увійшли й ми, поклоні́лись, та й посіда́ли. Старій вечéряти про́сить. Ма́ти й дочка́ коло сто́ла, то коло пéчи звива́ютьця, а ми погляда́емо одно́ на одного́ та хóчемъ розмо́ву почáти.

Кóханъ.... Ви, пра́вда, зъ-ро́ду ёго́ не ба́чили. Сёго́ чоло́віка всі поважа́ли зъ-мо́лоду. Якъ паробкува́въ, поведе́ чóрними брова́ми — дівча́та со́хнуть и дурію́ть; а тепéрь, якъ пристáрівся, моргне́ сівимъ ўсомъ — грома́да й приміча́е... Пе́рвий чоло́вікъ у селі́ Кóханъ. Якъ-би́ ви на ёго́ гля́нули! що́ ті пані́ ва́ши міські? ошпа́рені горобці́! Сей, якъ вийде́, кажú вамъ, — висóкий, сівий та усáтний, у чóрній сві́ті, а поя́съ черво́ний, ша́пка сі́ва, виступка́ коза́цька насто́яща, ще да́внихъ коза́ківъ. Хоть тамъ и ворогéшь зъ нимъ, а

шапку не-хотячі знімешъ. Чи мало по селу старіхъ людѣй хѳдить? ну іншому, вклѳнися, а іншого, буває, що й не вглѣдишъ, а сѳго, якъ гетьмана, заразъ ўзришъ. И вінъ підніме шапку, хочъ бї малій дитині, підніме — и далі йде. Ожѳнивсь вінъ изъ Оксаною, — Яковѳнка старѳго дочка, тожъ козацького хорѳшого рѳду. Така повновіда молодіця, чепурна, чорнобрїва, на-стояща козачка!

Посїдили ми тамъ, ищѳ поглѳнули одїнъ на ѳдного.

»Такъ-то вѳно, брѳте«, каже Коханъ.

»Такъ-то, брѳте«, кажў й я ѳму.

Коханїха вечѳрю постановїла, почали частовѳти горѳдкою. »Ищѳ чѳрѳчку, свѳте!« прѳсять. »Дорѳга дѳль-ня«, каже Коханїха, »и холѳдный вїтеръ вїе; мабуть, притѳмїлися«.

»Э, панїмѳтко«, кажў, »до лѳбої небѳи немѳ далѳкої дорѳги«, та й вїпивъ дрўгу.

Далі старїй до пѳробка: якъ? що? чи все гарѳздъ? який зарѳботѳкъ?

Якївъ, бѳчте, вѳ Києві на зарѳботѳкахъ бувъ. У насъ пускають; трѳба тїльки подѳчу давѳти, якў тамъ полѳжѳть. Якївъ тогѳ рѳку такї дѳбре зарѳбївъ. Налѳгѳвъ якѳ мѳга, бо знавъ, зѳ що, то й дїло кипїло.

»Хвалїти Бѳга«, каже Якївъ. Вїнявъ изъ шапки грѳши та й положївъ старѳму пѳредъ ѳчі. Самъ устѳвъ, поклѳнївъсь, та й дївитця.

Старїй тїльки сївимъ ўсомъ моргнувъ. »Грѳши«, каже.

Якївъ зновъ поклѳнївъсь. »Всю надїю клѳвъ на вѳ-шу лѳску та мїлѳсть, бѳтьку!«

Мѳрта, дивлюсь, припинїлася, настѳвила гѳловѳньку,

мовъ та перепілочка, и слухає—не діше. И ма́ти, ба́чу, на насъ ка́римъ о́комъ закидає.

»Зъ Бóгомъ«, кажú »завтра руша́ймо до па́нії, а по́тімъ и до ва́шої мило́сти за рушника́ми.«

»Зъ Бóгомъ«, ка́же старій; »попита́йте до́лі. Одку́писся, Я́кове, зя́темъ бу́дешъ; а ні—во́ля Бóжа! За па́нського дочкі не одда́мъ. Каза́въ пе́рше, съ тимъ и умру́. Вона́ въ ме́не сла́вного коза́цького ро́ду! Чи та́кі жъ ми́ні, да ще зъ сивою голо́вою, че́сний хоро́ший рідъ зневажа́ти! коза́цький рідъ перево́дить, якъ пога́ну жи́дівську віру! Нема́ въ сві́ті надъ коза́ківъ!« А самъ ажъ сте́лю підпірає; ви́проставсь и о́чи сві́тять, и го́лосъ дзвини́ть; ажъ помоло́дшавъ, на́че на Ту́рка йде́!

»А нема́, нема́ надъ коза́ківъ! нема́,—щó й каза́ти!« сті́ха прика́зує жі́нка, хита́ючи голо́вою.

Мій па́робокъ побілі́въ, якъ ху́стка; и дівчина са́ма не своя. Стои́ть, якъ нежива́, и я́снихъ оченя́ть не зведе́.

»Чимъ же вінъ не коза́къ!« кажú я старі́мъ. »Да подиві́тця, лю́де до́бри, чи вінъ же не коза́къ? Неха́й хоть са́ма Ма́рта ска́же!«

Ма́рта нічо́го не сказа́ла, закри́лась ви́шиванимъ рукавце́мъ та й съ ха́ти ви́йшла.

»Такъ я́къ же се бу́де, па́не бра́те?« пита́ю.

»А такъ бу́де, якъ я сказа́въ. Иди́ть до па́нії, пита́йте до́лі.«

»А якъ, вра́же зі́лля, бага́цько схоче?«

»Абі схоті́ла, за гро́ши не стійте: я гро́шей дамъ.«

»Ну, спасі́бі, бра́те!« кажú я. »Щі́рий ти коза́къ, якъ я ба́чу!« Та й торжну́въ сво́го молодого́: приміча́й ніби.

Веселіше, зна́єте, ста́ло. Віпи́ли ще́ по чарці, та й

почали радитись, якъ приступіти. Коханіха за дочкою вийшла. Півно десь присіли въ садку, та й журілись укўпці. Ми того вѣчора вже їхъ и не бачили.

III.

Одвѣвъ насъ старій у коморѣ на добра-нічъ, та й полягали ми спати. Чўю я—не спітця щось мойму павробкові: то сіно перевертає, то зітхає, далі й вийшовъ.

»Чи не піти бъ и мині за нимъ? Може, знадоблюсь для сторожки.« Лежѣ собі, та й дўмаю, а сонъ менѣ такъ и клонить: сіно пахуче, свіже. Чўю—рипъ! »Ну, й добре, що не пішовъ: се Яковъ«... Вінъ! постоявъ тріхи и зновъ шмигнувъ. »Э, ні, постій!« тутъ и я за нимъ. Бачу: підбіраєтця підъ хатне віконеце, та ба! Вінъ и льнувъ до єго, и бівся голубомъ, и стўкавъ тихесенько, ніби травицею,—віконеце не одчинилось. Чи спала молодá козачка, чи батько не спавъ, хто єго знає! А ми пішли, якъ прийшли, ні съ чимъ.

»Не журись«, кажѣ, щобъ єго розважити: »колись и передъ нашими ворітьми сонечко зійде!«

Вінъ тільки рукою махнувъ, та й заривсь у сіно.

»Якове! о Якове!« клічу.

Мовчить, ниначе не чўє, спить.

Тогді я й собі на бікъ, та й справді заснувъ.

Повставали раненько, до сонця. Старій випроважавъ насъ за село (бо Хмелінці село козацьке, а до панського бѣде ще съ півверстві); знявъ шапку: »Боже поможі!« та й попрощались. Идемó собі, коли, де не візьметця, Марта зъ коромісломъ, и хоче щось казати, и соромитця, а самá якъ вишеньга.

»Що се, Мартусю«, кажу́, »чи не насъ вийшла проважати?«

Я вже мусивъ розмову почати, бо мій паробокъ тільки очима світить та по-за мною посуваєтця знай до дівчини.

»Я була«, каже, »въ Галі,—коромісла... Бóже вамъ поможи, дядьку!« Та й стрибнула поміжъ верби.

IV.

Увійшли въ панський двір; сонечко вже підбілось височенько; питаємось—сплять. Посідали коло маліваного рундука, дівимось. Садъ якъ—разъ передь очима. И туді стежки, и сюді стежки, все жóвтимъ піскóмъ повисілувані, и квітóкъ цвітé безъ ліку, все кружкáми, крúжкáми; и лавочкі зелені, чистенько такъ, порядошненько.

»Слáвний садóкъ, Яковe!«

»Слáвний«, каже, »дядьку!«

Довгенько такі ми сиділи та журілись, поки дождáлись. »Пáні встáла«, кажуть. Кликнули насъ до поківъ. Увійшли. Ажъ въ óчяхъ намъ замигтіло: и зеленіе, и червоніе, и біліе, и синіе... чо́го тамъ нема! Мóже, доводилось зазирну́ть у жидівську крамни́цю? всёго багáцько; зъ ráзу й не розберешъ, щó дóбре, а щó, вибачáйте, годітця въ смітьтя викинути, абі люде́й дуріть, абі ба́бо ря́бо! Такъ и тутъ: по куткáхъ блищíть, по стíнахъ сáе. Повибігáли якісь панночки, кúці та бистрі́і, якъ сорóки; повертілись, повертілись передь очима, та й кру́ть за двéрі! Обідне́і вже добі

самá пáні вкоти́ла, якъ на колéсахъ; пұхла такá, нiби на дрiжчáхъ зiйшла; у перстнiхъ, у отлáсахъ. Прийшла прóсто до зéркала, повернұлась двiчи, такъ и зашумiло по покóвi, мовъ сухé лiстъя; плiхнула въ крисло, ажъ ii пiдкiнуло: тодi зиркъ на насъ! »Чогó вамъ трéба?» питае.

»До вáшої мiлости«, кажú; »такъ и такъ!« да низéнько клáняюсь.

Вона i стáла тогдi нiби пильнiше на насъ дивiтись, да i каже, що теперъ усé дорóгше стáло, що въ тогóто да ще въ дрúтого пáна паробкi одкупiлились, то по пiвтiсячи за сéбе положи́ли.

»А въ якóго жъ се пáна, добрóдiйко?« питаю, та зновъ низéнько клáняюсь.

»Тобi нá що, въ якóго пáна?« а самiй мовъ у úci закрути́ло, »нá що тобi?«

»Да що« кажú, »у тогó пáна—нехай ёму Богъ дае здорóвъя—такi люде багáтi!«

»А ти дұмаешъ за скiльки одкупiтись?«

»Та ми бъ то дұмали, вельмóжна пáни, якъ по нáшихъ грóсахъ... Да щó! мабуть, Богъ не судiвъ.«

»За скiлько жъ ти дұмавъ?«

»Да щó вже дарёмно вáшу мiлюсть турбовáти! Бувайте здорóви, добрóдiйко!« А самъ до дверей.

Якiвъ менé хiпъ за рукавъ: »Дiядьку!«

Я ёму моргнувъ — не мiшáйсь!

»Слұхай бо ти«, кричiть пáни: »постiй!« Завернұла; зновъ питае: »За скiльки хочешъ одкупiтись?«

А я такi не кажú. »Щó«, мовлiвъ, »вáшу мiлюсть клопотáти намъ!«

Дáли бáчу, що вона вже червонiе, якъ жаръ найчер-

воніший, — кажú: »Я, милостива пані, думавъ за двісті карбóванцівъ.«

Вона́ мині: »Да ти, мабу́ть, зъ рóду дурний! да ти се, да ти те́!« А я все клáняюсь мóвчки, ніби вона́ й доладу гóвóрить.

Ви́говорилась, устáла: »Коли́ хочешъ одкупі́тись— одкупля́йся скоріше за тріста; бо впóслі й за тїсячу не одкúписся.«

Якíвъ мій зрадівъ та, якъ дурень съ пéчи, въ нóги їй гéпъ! Дя́кує, бачъ, що *єго жз саломз та по єго шкурі!*

»Ну, а грóши жъ принеслі?« Самá якъ у óчи не вскóчить.

»Ні«, кажú, »милостива пані, ма́емо при собі трóхи, да не всі.«

»Мині зáразъ грóши трéба!« крїкнула, »зáразъ такі! Я», ка́же, »поїду въ гóродъ сéгодня, и ви щобъ тамъ булі, та все й скінчú. Идїть, заберіть грóши.«

Самá якъ схóпить дзвіно́къ! по всїхъ покóяхъ—дзїнь-дзїнь! Повбїгáли дівчáта й хлопці. »Каля́ску!« ка́же, »та не барі́тця!« А самá *товчétця, якз Мáрко по пéклу*, то папїрчикъ зъ-за зéркала витягне, то одмига́є, то зачиня́є; за нею и дві дівчинки пострі́бують, якъ ті лóшятка, що жаха́ютця.

V.

По́ки въ панському дворі ла́годились та вбїра́лись, ми хутéнько перебїгли до Хмелї́нцівъ, наробїли тамъ крику, смїхú, радóсти та весéлости, и зновъ вернúлись

до панського двору. Пані казала намъ дати возбчка; сама сіла въ високу каляску, да й поїхали зъ Богомъ.

Городокъ нашъ — такъ собі городокъ, нічого. Мій батько казавъ, що колись по ёму проходили полковники та сотники, — дакъ куді глянуть, славне військо, якъ той макъ червоний; а теперъ засіли жиді, якъ сарана. И пані живуть. У базаръ, то й чоловіка попадешъ, бо въ базаръ людей найбільше.

Заїхала наша пані до старого Мошки жйда. Покі високі й хорощі, тільки такъ перцемъ и душить.

Заразъ послали по якогось писаря Захаревича, а намъ казали коло дверей подождати, поки вінъ прийде. Пришовъ вінъ хутко. Поганенький на личку, рябий якъ решето; штани сині, широкі, якась кұца світочка и на шиї зелена хустка; підъ правицею шапка. Увійшовъ, зігнувъсь, изнітився, наче й не ступає, а чоботи здорові и добре змазані.

Пані ёго до себе заразъ покликала. Вона въ насъ, якъ говорить зъ якимъ чоловікомъ, сидить собі просто, якъ добрий качанъ у горбді, и все роздивляється, які въ тебе брови, який ұсь, яка одежа на тобі. Хибá бъ який генералъ, щобъ вона голівку схитнула на бикъ, абó глянула въ вічи любенько.

Пождали ми ще трохи, поки пані радилась изъ тимъ Захаревичемъ. Війшовъ вінъ одъ неї, моргнувъ на насъ, та й каже. »За мною йдїть!« И пані зъ дверей каже: »Идїть за нимъ.« Ми й пішли.

А веселий чоловікъ бувъ той писаръ Захаревичъ! Ледві ми вийшли, вінъ почавъ сміятись и говорити мáло не танцює. Далі огрівъ Якова зо всі руки по плé-

чяхъ, та й каже: »А щó, схотілось на волю? И дóбре!«

»Тáкъ-то дóбре«, кажú, »щó крáще намъ и не трéба до якóго чáсу!«

»Тó тільки бідá«, каже,« щó дiло-то вáше дýже труднénьке. Не знáю, якъ-то вонó й бúде.»

»А щó жъ тамъ такé?« питаю; а 'Якiвъ такъ и збiлiвъ.

»А тé, щó трéба вáмъ тепérъ *особни примити* писáти; се трúдно! Я бъ то й написавъ iхъ, та щó скáже панъ Бiркачъ? трéба ёмú читáти iхъ.»

»А якъ дóбре напишете, поздорóвъ Бóже васъ, пáне, то пéвно нiчóго не скáже; хибá подáкуе.»

»Хибá ёмú подáрочокъ дастé, а? А я однесú. Се мóжна. Га?«

Якiвъ зáразъ и вiрвався: »Якóго жъ подáрочку трéба? навчiть, пáне!«

»Мóжна й грiшми, хочъ и сто рублiвъ, то вiзьме: вiнъ дóбрый чоловiкъ!« каже писарь, а самъ регóче.

»Нi, пáне, ви намъ кажiть, якъ трéба.« Се вже я ёмú. »Зá щó грóши давáть? Абó ми пáнiю свою спитáемо.»

»Се не кóнче трéба. *Вольному воля, спасёному рай.* Мóжна й безъ грóшей.« Се вже безъ смiху каже.

Сiвъ конéць стóла, а стiль у ёго кривий; да и вся хáтка на-бóцi; по куткáхъ дiркi смiтьтёмъ завáленi. Написáвъ щось, да й каже: »Я не зможú тутъ нiчóго; такъ и пáнiи скажiть. Нiчого писáти!«

»Якъ нiчого? А другiмъ щось пишете, пáне!«

»Пишуть особни примити, мугирю!« каже той Захарé-

вичъ, налаявши насъ; »а въ ёго які приміти? зовсімъ такъ, якъ и всі.«

»Такъ се слава Бóгу, що й ми на людéй похóдимо!« я таки озиваюсь.

Такъ ні да ні! нема особихъ приміть, нічого писати!

Мордувались-мордувались,—такі мусили дати два рублі съ копою! Тогді приміти знайшовъ и хутéнько їхъ начеркавъ у папéрі. И весéлий зновъ ставъ, який и бувъ перше.

Провівъ насъ, та й каже: »Не бійтесь, усé бóде такъ, якъ слідъ ёму бóти: на те голова и приятельство. Намъ абі малéнький подарочокъ; якъ-то говорять: *Зъ мiру по нiтцi*—голому сорóчка.«

»Щобъ не довелось мiровi оголити!« кажú я, »бо, поздорóвъ Бóже васъ, багацько дóже ниточóкъ тiхъ тягнете, да зъ усiхъ бóківъ.«

VI.

Все, якъ побiщавъ Захарéвичъ, скiнчилось дóбре. Поклонiлись ми пánii, та й не гáючи часу, дó Хмелiнцiвъ. Въ Хмелiнцяхъ рушникi були готóви, тiльки насъ и ждáли. Зробiли змóвини, а тамъ и весiльля справили.

Дóбре погуляли и старi й молодi. По всёмú селú пішла чúтка, що въ насъ весiльля: музiки грають, у бóбонь бьють,—весело булó, бúчно!

Правду говорять: *Зъ гáрної дiвки гáрна й молодiця; гáрно завертiття, гáрно й подивiття.* Щó то за молодiця вiйшла зъ нашої Мáрти! Дiвчиною якъ булá, бi-

гає, смієтця, щєбєче; а тепєрь якось нїби розумнїша стáла: двірє перєйде тїхо, велїчно, у вїчи глãне зь повãгою. Очїнокъ червонїй, намітка бїла, дѡвга, — и геть-ману крãцѡї жїнки не трєба, єй-Бѡгу!

Живуть вони й-дѡсї зь бãтькомъ у-кўпї и щїро лѡблãтця. Хлѡпчикъ найшѡвся вь нихъ, такїй чорнявїй, у бãтька вдãвся, и здорѡве, дãковати Господѡвї, — ростє

СВЕРУХА.

СВЕКРЎХА.

I.

Жила колись у нашому селі удова Орліха. Я ще була невелика дівчинка, не дуже-то щό пам'ятаю, а чула се одъ покойної матері — нехай царствує! Вони були су-сіде зъ Орліхою, тинъ объ тинъ. Мигаєтця мині та Орліха, мовъ у тумані, — висόка, у червоному очіпку, все чорні брови здвигає.

Чоловікъ її давнó померъ; старшого сїна въ Туреччині вбито; менший при матері бувъ, хазяїновавъ. Паробокъ на все село: гáрний, хоть зъ лиця воду пїти, жвавий, веселий и роботящий. Матіръ поважавъ, а старá гледіла й пильновала ёго більшъ, ніжъ óка въ лóбі.

Задумала Орліха свого Василя одружити, стала шука́ти люде́й. Де збіжятця дівчата на ўлиці, абб на моги́лі пустують, — Орліха тутъ и вродїлась, прислухаєтця, придивляєтця...

»Не бері«, ка́же, »мій сїну, багáтої: и самі ми не багатирі; шука́й, щобъ була покїрна та дóбра.«

»Дóбре, ма́мо, вишукайте яку́ трéба, я й ожени́сь.«

Поки ма́ти шука́ла, вінъ собі самъ знайшовъ. Бувъ у Вішенькахъ на ярмарку и зъ то́го ча́су ставъ туди уча́цати що-вече́ра. Ма́ти постерегла́ першъ усіхъ и довідалась: ходи́ть Васи́ль до Га́нни Коро́лівни.

»Сі́ну мій, сі́ну«, ка́же, »не бері́ тії бага́чки: бу́де вона́ дуже́ гордува́ти; се ба́тькова дочка́, вимисли́ва й пи́шна, — одцура́йсь іі!«

Васи́ль, ажъ до землі́ припада́е — про́сить.

Нічо́го робі́ти. Посла́ли старості́въ; побра́ли рушні́кі; спра́вили весі́лля. Привезлі́ молоду́ до свекру́хи.

А по́сагу вь іі́ було́! Бо́же мій, сві́те мій! На дев'я́ті воза́хъ везлі́, и вь ко́жному во́зі по чо́тирі во́лі сі́вихъ ишло́. Запаскі́ шовко́ві, поясі́ якъ жаръ, ко́жухі́ шовкомъ пови́шивани...

Молода́ вь зо́лотому́ очі́пку; намі́тка, якъ димъ, то́нєсенька: че́рвоні́ кора́лі ажъ до по́яса. Всі́ задиві́лись на не́ї: якъ по́вна ро́жа! Ті́лько стара́ Орлі́ха, стрі́чаючи хлі́бомъ-сі́льлю, я́кось невесе́ло гля́нула неві́стці вь ві́чи.

II.

Пожи́лі вони́ рікъ. Спершу́ молода́ Орлі́ха на у́лицю виходи́ла; будо́ якъ заговори́ть, або́ засмі́єтця — и старо́му веселі́ше ста́не; а туди́ да́лі й го́ді, и не побачи́шь іі́, все вь ха́ті, у госпо́ді. (Ба́чте, вони́ собі ха́ту збудова́ли на́-двое, у одні́й молоді́, а вь дру́гій ма́ти).

Хто спита́е стару́ Орлі́ху: »А що́ ва́ши ді́тки? Добра́ собі неві́сточку ма́ете!«

»Звісно, якъ батькова дочка«, одкаже, або й нічого не говорять, наче не чує.

Якось моя мати порались у хаті. Увійшла Ганна. Мати бачять — смутная дуже; сіли коло неї, да й кажуть: »Що се тобі, моя Галочко, очіці запали? чого зажурилась?«

Ганна сплеснула руками, а слези покотились, якъ перлове зерно: »Не любить мене свекруха! обмовляє мене, зъ світу Божого женє, дорікає, що я батькова дочка!... Татоньку мій! якъ би ти знавъ, яка моя доля нещаслива буде, ти бь мене бувъ ище въ-сповиточку у глибокій криниці втопивъ!«

Мати роспитують, що, якъ тамъ у їхъ, завіщо сварка ввійшла.

»Вона съ першої години мене не злюбила. Запаскі мої найкращі шовкові попсувала, що возему — вони въ рукахъ тліють: се вона, вона, я добре знаю! Чогось міні въ скриню напорошила... и золоті очіпки мої потемніли, и поясі червоні полиняли... вона все добрò моє переводить! Все до Василя: »Продай та продай ті волі!« (що одъ мого батька). А я кажу: »Не хочу! на що продавати?« Василь, правда, такі й не повивъ їхъ у ярмарокъ, а вона на мене накинудась: »А, вража дочко! ти мене осиротила! Мій Василь »відъ мене одцурався! Подожді, подожді! я тобі добре »оддякую!«

»Покорись, Галю«, кажуть їй моя мати. »Що жъ робіти!«

»На що я маю їй корітись!« крикнула Ганна, »не хочу! Якъ хто чкає, кажуть, такъ и одікується!

III.

Одніі ночі не спітця матері. Чують — у сусідчиному садочку щось шепоче; відчиніли вони віконець — прислухаютьця.

»Галю, моє серце!« каже Василь, »чогó се ти зновъ заплакана?«

Не кйдай менé саму, Василю! Я не тямлю, якъ безъ тебе й переднювала! Тяжко та сумно мині!«

»Щó жъ тобі, моя рйбочко? Мóже, ма́ти? Я іі прохавъ, якъ вибйрався, щобъ тебе не смутйла.«

»Вона́ мині й словéчка не промóвила, Василю, цілісйнький день у вйчи не глянула. Смўтно, сумно будó вь хаті!«

»Щó та Орліха виробляе!« подумали собі ма́ти. »А здаётця, й розсўдлива людйна.«

IV.

Надйшли жнивá, достйгла Василéва пшениця — така гáрна, кóлосъ у кóлосъ! Нáша нйва коло їхъ, и ма́ти разомъ зь Гáнною вь пóле вихóдили. Одногó ранку ждáли, ждáли, да й самй пішли. Гáнна надйшла вже по обіді и така блйда—хитаётця; ма́ти ажъ злякались; щó се ій стáлося?

»Чогось мині коло сёрця печé, якъ огнёмъ«, каже Гáнна, »и встóяти не мóжу! Лéдві до нйви доплелáся.«

»А щó свекрўха?« питають ма́ти.

»Ой тйточко моя любéнька! сёгóдні вь-ночі, я іі ба-чила вь нáшій комбрі. Прокйнулася, а вона́ стоїть про-

ті місяця, біла така, росхрістана. Я крикнула — вона съ комбри.»

»Се тобі такъ здалось, моя дитино! чого бъ то вона въ-ночі прийшла?»

»Ні, ні, бачила я її добре.»

»И Василь бачивъ?»

»Василь не почувавъ дома, виїздівъ... И вінъ не йме міні віри... Не нажну я й снопка сьгодні; нездужаю й рукъ підняти. Виглядату Василя: казавъ прийде надъ вечір, то й доведе мене додому.»

V.

Мати пішли жати. Надъ вечіръ придивляютьця — не відно Ганни, чи не додому пішла? Питаютьця другихъ жнічокъ, — не бачили, щобъ ишла; гукують — не озиваетця; до того місця, де вона була — нема. Що за диво! Коли жъ, ходячи поміжъ копами, и найшли... Лежить вона, ниначе спить, хороба й свіжа, якъ квітка. У головахъ снопокъ пшениці, ручки нахрестъ зложила... Вечіръ Господь давъ такий ясний, тихий; лежить, якъ жива у пшениці, ажъ колосьсе надъ нею похилилось...

Побігли до Василя: вінъ недалечко й бувъ, косівъ; стріли ёго, — иде такий веселий до неі! Якъ-же побачивъ свою Галю неживу, піднявъ косу та черкъ себе! ніхто не вспівъ и бкомъ змигнути... тутъ коло неі и впавъ.

VI.

Кинулись до старбі Орліхи. Стріла вона мою паніматку ище на воротяхъ, ниначе ждала. Мати кажуть: »Невістка ваша вмёрла!»

Старá сціпила зúби и вдáрилась у пóли рука́ми:
»Що жъ робі́ти! суди́лось!« ка́же. Не запла́кала, нічо́го,
тільки бі́ла сто́йла, якъ лі́пина.

Ма́ти зляка́лись и не зна́ють, якъ про си́на сказа́ти;
а тутъ і́хъ и несúть... »о́тъ, обóхъ несúть!« ка́жуть
ма́ти.

Вона́ якъ кри́кне: »Якъ обóхъ?

»Бабу́сю, и Васи́ль вашъ не жи́вий!«

Якъ вона́ кінетця, якъ побі́жить! ма́ло зъ рукъ у
люде́й мерця́ не ви́била; схопи́ла ёго́ за го́лову и кри-
чи́ть надъ нимъ... Да й стра́шна жъ вона́ бу́ла! Безъ
хúстки, сіві́ ко́си тріпаю́тця по плéчяхъ, росхри́стана,
уся́ вь крові́; хóдить, хóдить коло́ си́на и все кричи́ть,
мовъ Госпо́дь і́й рóзумъ одібра́въ.

Убра́ли молоді́хъ, положи́ли пóручъ на сто́лі; хтó
пішо́въ до́дому, хтó оста́всь на́ нічъ. Дівля́тця,— нема́
старо́і Орлі́хи, якъ у зéмлю ввійшла́! Да вже на дру́-
гий де́нь знайшли́ підъ тіно́мъ неживу́: си́ня, си́ня,
якъ бу́зина.

Молоді́хъ у-кúпці похováли; стару́ оддалі́к. Ха́та
і́хъ такъ и розва́лилась пúсткою; ніхтó не купи́въ, бо,
ка́жуть, що-вéчора, якъ місяць зйде, по то́му двóрищу
тиня́етця молодá Орлі́ха. У глúпу-нічъ сяде́ проти
місяця, злóжить бі́лі рúки, піджида́е свекру́хи, та й
докора́е і́й: »Ти мене́, молодú, зъ світу звела́, старá
Орлі́хо!«

ОТЕЦЬ АНДРІЙ.

(ЗНАЙ, ЛЯШЕ!).

ОТЕЦЬ АНДРІЙ.

(ЗНАЙ, ЛЯШЕ!)

I.

»Охъ, Бóже мій, Бóже, щó та любóвъ мóже!« якъ то у пісні співають.

У нашому селі бувъ чоловікъ Петрó Самійленко. Вінъ мині й рóдичъ доводився. Чоловікъ бувъ дýже добрий, до своїхъ щірий, зъ рóду-віку нікого не скривдівъ. А весéлий бувъ! Якъ коли въ прáзникъ зберúтця лóде до ёго хáти, почне вінъ точítъ: якъ Жидь на війнóу íхавъ, абó якъ копитáнъ зóрі лічívъ, абó про Ляхівъ. Отъ, Ляхівъ тілько не любívъ дýже. И въ вiчи Ляхові не подівитця. Їкось змóрщитця, да все чмíхае, абó чхае. Панъ нашъ, оконóмъ, и питáвсь такі ёго: »Щó се тобі, Самійленку, такé?« А вінъ ёму: »Такó, пáне, натóру маю: абí побáчивъ такóго пáна, якъ ви, зáразъ и чхáти. Мáбуть, якáсь врáжа відьма такъ мині починíла, якъ ще малéнькимъ бувъ.« Оцé, бувáло, якъ идúть пізно лóде по селóу, та регóчутця, то хочъ и не питáй—одъ Самійленка. Жінку вінъ мавъ

добрю, роботящю; діточокъ Богъ давъ тільки дівчинку, Оксану. Росла вона, якъ утя на воді, и пещена була така! бо сказано—єдиначка. Идє маїти на городъ, абб до сусіди,—и Оксана за нею, якъ клубочокъ, котитця. Треба старому въ поле,—дочка ввѣжетця за татомъ. Цокотуха така! весела якъ рибка, а про-тє, розумне и слухняне дитятко.

II.

Зрівнялось їй дванадцять годочківъ; помєрь старій Самійленко, нехай царствуйє! Дуже зажуривъ вінъ жінку! Хочъ вони й заможнєнки були, мали хату гарну и худобу, та все безъ єго зостались, якъ сироти.

Прихобжу до їхъ: дочка въ садку, мовъ та зозулька кує, стара журигця, поглядає по дворі та й каже: »Голубонько моя! ниначе мині світъ завязаний! Сумно мині! нудно мині! великая моя туга!«

»На те воля Бѣжа, моя любко«, кажу я. »Плачємъ лиха не поправите. У васъ дочка ростє.«

Вона тогді й каже: »Передъ смєртю Петро казавъ мині, що підъ старою черешнею, въ садку, вінъ срібні гроби закопавъ. »Нехай«, каже, »нашій Оксані будє; и не викопуй їхъ, жінко, бо вражихъ Ляхівъ не встережєсся. Абб отцю Андрию оддайте.«

Ми зразу такі й пішли викопувати ті гроби. И справді знайшли глєчикъ, височєнький собі, півєнь гробшей, а гроби все срібні, все карбованці. Полічили, та й однесли до отця Андрия.

III.

Хутко по тихъ часахъ и мій чоловікъ померъ. Пішла я на заробітки въ гóродь; стала въ одніхъ панівъ за наймичку. Була я тамъ чотірі роки; и добре міні було, поки панічъ не оженився. Узівъ вінъ молоденьку панночку и на лічко дуже гáрну. Вона зàразъ усé перевернула по свóему; нічимъ їй не вгóдишь. »Ти гóворишь не такъ! на тобі хустка погána! та надінь сукню! яку отсе одéжину почепіла!« А я, якъ и теперъ, у плахті и въ запáсці. И стару панію почне муштровати було зъ самого рáнку: »Що се ви, мамінько, безъ чіпчика вийшли? Хто жъ то видавъ! отсе, якъ мужічка, ходите!« Старá ввійде собі въ хату до мене, аббъ въ садокъ заберётця, та плаче-плаче! Покінула я їхъ, пішла въ своé село.

Якъ побáчила я Оксáну, ажъ рúченьками сплеснула. Вігналась висóка дівчина, ставна, хорóша; косá їй ажъ до пояса; и така ласкава, привітна, ввiчлива!

А що хлопці дуріли! Яка вона молодесенька, а вже сваті не переводились у хаті. И хорóші все люде свáтали, багáті—не хотіла.

Полюбівся їй одінь пáробоць, Тимішь Кряжъ. Вінъ бувъ не пáнський, казéнный. Кохавъ и вінъ її дуже. Де бóде одно, и другé туди бiжить. На вечорніцяхъ, на úлиці—все въ пáрі, якъ ті голубьята. Дожидали вони бсени, думали вже побратись. Вже й барвінку на вінокъ набрали, и рушникі наготовили. И такі веселі були, щасливі! любо було їй подивітьця, помість самъ одмолодіешъ.

IV.

Отъ же не думали, не гадали — накинудось лихо: побачивъ Оксану нашъ панъ оконómъ, та й увязався за бідною дівчиною. Нема їй стéжки вільної; и ўлицею не переїде, щобъ вінъ не догнавъ та не почавъ підмовляти... Далі велівъ її силомиць узяти до покóбівъ.

По селу ниначе хмара найшла — зашуміло. Громада зібралась, якъ нічъ, сумна; молодіці кричять, плачуть; а мати — якъ нежива ходить. Рáдились цілий ранокъ. Положили, щобъ Оксану одбити въ Ляха того жъ самого вéчора.

Тимішъ зібравъ паробківъ: »Братіки мої, товариші мій, допоможіть мині!« Засіли вони недалéко панських будинокъ, за могíлою, а якъ смéркло, прикрáлись підъ самі вікна; дівлятця — стоить Оксана и рúченьки опустила; біла, якъ смерть, а панъ оконómъ увязвся въ бóки и сміётця, и заговóрюе, далі за рúку її... Вона якъ ухопіла стóликъ, що тутъ стоявъ, підняла надъ нимъ, та такъ подивилась сумно, що, хлопці кажутъ, ажъ намъ сéрце похолóнуло.

Панъ оконómъ погрíмавъ и вийшовъ, а Оксану зновъ замкнувъ. Паробки наші кинулись, тільки дзвиніло склò въ вікнахъ, вскóчили въ ту кімнáтку, вхопіли Оксану, та й помчáли до отця Андрія.

V.

Я тоді служила въ ёго за наймичку. Вінъ удовецъ, старій-старій; борода довга, біла якъ молоко. Сидівъ

вінь, читавъ Святе Пісьмó, свічечка горіла, якъ убігли хлопці зъ Оксаною. Вінъ устáвъ та: »Бóже благій! Бóже мій милостивий!« ка́же, »де Твоя правда въ світі! Діти мої любі! звінчаю я васъ; идіть до цѣрки.«

Повівъ їхъ, та й звінчавъ з́аразъ. Поблагословивъ и казавъ не бо́ятись нічо́го: »Я самъ б́уду одка́зъ держати!«

А паробкі тїі — скáзано, вітеръ у голові, мóлодь — відрали десь музїки и повелї молодїхъ по селу, гукаючи, співаючи; пішли танці, регіть... Цїлу ніч гуляли и молодїхъ одъ себе не пускають; оступїли їхъ, якъ військомъ.... Ранкомъ одвели до Тимошевого бáтька, а самї розїйшлись на пánщину, якъ и не було їхъ.

VI.

За Оксаною, якъ її вїкнали, то з́аразъ панъ збїгався, кричавъ и бївсь у дворї д́уже, — да за ворóта не вїйшовъ; ищ́е казавъ замкн́ути їхъ и сторожу поставивъ.

Якъ дознався жъ, що Оксана вже звінчана — мáло слуги зъ свїту не зїгнавъ и усъ собї обїрвавъ зъ сѣрця; а людѣй, то д́уже обїжавъ. Побїгъ до отцá Андрия, якъ зъ гильлі зїрвавсь; дверїма ст́укає, грюкає, ногáми тупоче, — такъ храбр́ує!

Отець Андрий вїйшовъ до ёго. Вінъ з́аразъ и крикнувъ...

Отець Андрий пїднiвъ р́уку, та ёму: »Бушовати въ моїй хáтї не годїтця. Я старїй чоловїкъ и служу Господѣві; утихомїртесь!«

Той и стїхнувъ до-р́азу.

»Хотіли ви бідну дівчину погубіти... Чи въ васъ же не було сестри, або матері рідної? Схаменітця! Богъ не попустівъ великого гріха, такъ ви метнѹлись тоді старόго чоловіка обіжати! А любите, якъ люде величають добримъ чоловікомъ. Горе вамъ! Не обіжайте біднихъ людѣй! Я сѣго не поущу, поки живъ. Я найдѹ судъ и росправу! Идїть собі зъ Богомъ!«

Панокъ нашъ верть за двѣри, якъ опарений. Съ того часу и будінки отця Андрія обминае.

МАКСИМЪ ГРИМАЧЪ.

МАКСИМЪ ГРИМАЧЪ.

I.

Не за васъ се діялось,—давно колись, якъ пановала на Україні въ двійзі Польша и Московщина. Московщина обладувала Україною сѣгоббчнєю. Застави хочъ и стояли, та не густо; сторожа не пильновала такъ, якъ отъ теперъ по Збручеві, чи що, то Дніпромъ ручіші люди перевозили всяке добро, не оплачуючи: шовки, оксаміти, парчі-сутозлоти, пахуч шафраній й крамі до-рогій, въ барильцяхъ щіре золото й срібло.

Саме проти Черкасъ, нижче Дбмонтова, сидівъ ху-торомъ надъ Дніпромъ Максимъ Гримачъ; то сей и довгенько кохався въ томۇ. Такий-то багатір! Ходівъ у жупанахъ та въ сапьянцяхъ та увъ атласахъ. И хо-рощий бувъ: повновідий, чорнобрівий, чорноусий; а веселий, а жартовливий! Було, якъ вийде въ неділю по-міжъ люде, то такъ ёго и оступлять. Дуже ёго лю-били.

»Отъ«, каже було хто зъ громади, »ти, брате Мак-симе, зовсімъ у пана вбрався.«

»Эге жъ, братіку, вбрався. Вбірайтесь лишень и ви,

добрі люде. Добре панамъ жити, катъ їх не взявъ! Уже теперъ годі за васъ підставляти шию, годі! Бүду істи та піти, та хороше ходіти, — звісно, такъ, якъ панові вельможному г_ойтця.»

А такий бувъ: нехай тільки станетця кому зъ нашого села пригода — головою ляже, а вірятуе; нехай зачепить хто чужій, то й не збүдетця ліха: налетіть, якъ той віхоръ нагальний; до-щенту викорчуе. Колись шляхтичъ да занявъ козаچه поле, то вінъ и хату єго спаливъ, и попель розвіявъ, и самого протурівъ за Дніпрѳ. Коли живъ, то, мѳже, й-дѳсі памъятае, які нагайки-дротянки плелися въ пана Максима Гримача.

Бувъ Максимъ удовецъ, мавъ дві дочкі. Одна — Катрею звали — вже дівчина дорѳсла, а хороша та пішна, якъ королівна; друга Тетяна, такъ собі підлітокъ, невеличечка; звиваетця булѳ въ двѳрі, абѳ въ вікѳнце виглядае, якъ ясочка. Жилі вони въ батъка у рѳс-кѳшахъ.

Отѳ булѳ, якъ о-півночі, то й пливуът човні Дніпрѳмъ, та й пристаюът підъ старою вербѳю; а панъ Максимъ їх веде до світлиці та приймае щѳ треба. Забулась, якъ на имъя того пана, щѳ пересилавъ єму човнами все те добрѳ. Вінъ держався въ камъяній пещері поміжъ гѳрами, надъ Дніпрѳмъ, и ніхтѳ про те не знавъ, окрѳмъ кѳпки вірнихъ козаківъ.

II.

Найчастіше припливавъ молодій козакъ Семѳнъ, уродливий парѳбокъ, хисткій, якъ очерѳтина, смілий,

якъ сѣкіль, — и щіро покохала ёго наша гордовата Кáтря.

Свáтають її багаті люде й хорóшого рóду, одíнь и другий, и трéтій. »Не хóчу, не підú.«

»Слúхай, дóчка«, каже Максímъ: »багацько ти гордúешь, рíбочко! Свáтають тебе пёрші люде въ селі, паробкі все молоді й хорóші, — чомú не йдешь?«

»Мині байдужé, що вони молоді и хорóші, коли моé сёрце не до нихъ гóрнетця.«

»А до ко́го жь, дóню? Слúхай лишéнь, моá дитíно: я тебе не бúду за íхъ сíловати, та й за бурлаку не віддámь; нехай вінъ хоть и мiсяця зь нéба схóпить. Не оддámь, дóчка! якъ тобі кажú, такъ и бúде. Слóво въ мéне батьківське, крiшке, самá знáешь.«

»Знáю, тáту. А яко́го бь ви собі зiятя бажáли?«

»Вiльного козакá, дóчка, щобь самь собі пáномь бувь, нiкóму не клáнявсь, — óть яко́го!«

»А якъ бúде самь собі пáнь?«

»Тогдi зь Бóгомь!«

»Ну, я бúду дожидáти.«

»Дождiдай, моé сёрце, не бороню. Хто жь вінъ такий? Я щось примiтивь.«

»Нá що вамь знáти, тáточку! Нехай пёрше вiзволитця, тогдi й знáтимете.«

»Дóбре, моá люба дитíно, нехай!«

Якъ почúвь Семéнь, то й каже: »Щó жь робiти, Кáтре моá кохáна! трéба ждáти! Я въ свогó пáна вже трéтій рiкь добуваю, остáнній. Якъ послúжить дóля, то сéгó рóку бúде велика дóбичь. Отáмань менé не скривдiть: чоловiкь вінъ шанóвний... Подáкую ёму за хлiбь, за сiль, наглéжу де хуторóкь красний, та й по-

клонюсь тоді твоєму батькові... Тільки люби мене вірно, моя дівчино!»

Ждуть наші голуб'ята. Не плаває, літа Семєнь Дніпромъ, тільки човенъ сіню хвілю розбиває.

Ладятця козаки въ дорогу; Семєнь изъ ними. Виряжаютьця козаки на здобутокъ.

«Сóколе мій, козаче!» каже Кáтря, пригортаючись до ёго, «коли жъ ти вёрнешся? чи хúтко?»

«Хúтко, моя рибчино, хúтко! Зацвіте перша вишня у твоєму садóчку, закуе сiва зозúля — я припливú до тебе, припливú не наймитомъ, вiльнимъ козакомъ, Кáтре!»

Рухали козаки въ-осенi, казали дожидати на весну.

III.

Сидить Кáтря въ свiтлицi, вишиває пóвкомъ рукава та рушники, та все въ вiкóнце поглядає, чи крúтить завируха, чи вже снiгъ тaне, чи хúтко-то теплómъ повiне.

Скрéсла крiга, пройшла. Шумить Днiпрó, сивiе й чорнiе, и плескає въ береги; розвиваєтця верба, зеленiють очерети. Весéла наша Кáтря ходить собi та поглядає.

Зацвилi вишнi, прокувала сiва зозúля. Крaсно въ садóчку! Послaвся зелéний барвинокъ, гóлубо зацвiвъ; червонiе зiрка; повiвся горобiний горóшокъ; вóвча ступá попустила ширóке лiстъя; цвiте-процвiтає макъ пóвний, и сiвий, и бiлий, и червóний; роскiнувся по землi сiний рястъ; розрослaсь зелéна рúта. Помiжъ

тимъ квітомъ самá, якъ найкращий квітъ, похожає Кáтря, похожає, та зъ синього Дніпра́ яснихъ очей не зводить, а тільки зйде місяць та посипле іскорцями у темну воду, Кáтря вже й підъ старою вербю́ю въ березі. Пільно дивитця вона́, придивля́етця, чи не пливе́ хибкий чо́вентъ, чи не пра́вить тимъ човно́мъ ставний та любий коза́къ.

Мина́е тїждень, мина́е й дру́гий... Яко́сь сидіть вона́ підъ вербю́ю, а нічъ збрешлива та тїха; тільки соловейко́ свїще, та гуде́ Дніпро́. И замигтіло щось оддалікъ, ніби чо́рна ча́ечка... бліжче... Се чо́вентъ! Летіть, мовъ на вітро́вихъ кри́лахъ. Вона́ ажъ рúченьки до ёго простягла́... Який же то коза́къ пра́вить човно́мъ?... Се не Семёнъ... Отъ уже́ вінъ и коло́ бере́га, схили́вся на весельце, свїсну́въ разъ и дру́гий. Съ ха́ти вийшовъ ба́тько. Кáтря припа́ла за вербю́ю.

Вийшовъ старій Гри́мачъ, та й пита́е: »Які́ вістки?«

»Лїхо, па́не Макси́ме«, ка́же коза́къ, »лїхо!« *

»А що́ тамъ таке́?«

»Позавчо́ра передъ бу́рею, о-півно́чі, горі́ла береза́ (а коза́кі, бу́ло, якъ треба́ да́ть звістку, що́ йдуть, то й запáлять березу́, або́ дру́ге яке́ дере́во надъ Дніпро́мъ); отъ ми приміча́ли, та вчо́ра й ви́їхали назу́стрічъ... Нема́ нікого́... тільки Дніпро́ потро́чени човні́ но́сять...«

»А вели́ка бу́ла бу́ря?«

»Я й изъ-ро́ду тако́ї не ба́чивъ! Дубі́ такъ съ ко́рени́я й виверта́е; дощъ коми́ші поссіка́въ, якъ ша́блю; Дніпро́ — ажъ пісо́къ зо́ дна́ викида́е... Нічъ те́мна-те́мна, тільки бли́скавка бли́скае. А якъ грі́мъ грі́мне́, то на́че всі го́ри надні́пря́нські́ лúснуть.«

»И ніякої чутки?«

»Нема́ чутки, па́не Макси́ме. Ми вже міркова́ли, та й отама́нъ зъ на́ми розсуді́въ, що всі на́ши хлисну́ли Дніпрові́ вѣ́лі.«

»А жва́ві бу́лі хло́пці, бра́те! о, жва́ві хло́пці! Ну, ході́мъ до ха́ти.«

»Тепе́рь уже́ вільний коза́къ мій же́ніхъ, та́ту! вільного собі зя́тя дожда́ли!«

Старі́й — зиркь! се є́го Ка́тря стоі́ть проти́ місяця, біла-біла!

»Госпо́дь Богъ изъ тобо́ю, моя́ дити́но!« кри́кнувъ вінъ, ухопі́вши її за холо́дну ру́ку.

Вона́ гля́нула є́му вѣ́чи, визволи́ла ру́ку и пішла́, не промѣ́вила словѣ́чка.

IV.

Пові́въ вінъ козака́ у світли́цю, пошано́вавъ, ви́провадивъ, та й зно́ву до дочкі́.

Вона́ сиді́ть у садѣ́чку та вінѣ́къ плете́ зъ черво́ного та зъ білого ма́ку, зеле́нимъ барві́нкомъ переви́вае. А об́нце са́ме схѣ́дить зъ-за Дніпрові́ кру́чи.

»Дити́но моя́, Катру́сю!« ка́же старі́й, сіда́ючи коло не́ї, »посла́въ тобі́ Госпо́дь вели́кую ту́гу на се́рце! Зведі́ жъ бо голо́вку, до́ню, та глянь на старо́го ба́тька!«

Вона́ извелá голо́вку, гля́нула на є́го.

»О до́ню! яка́ жъ ти старá ста́ла!«

»Ні, та́ту, я ще́ молодѣ́нка«, зітхну́ла вона́, та́ й зно́въ за вінѣ́къ.

Якъ уже вінъ іі розважа́въ, якъ умовля́въ! а вона́ знай плетé свого́ вінка́ и словéчка ё́му не міркне.

Пішовъ старій, покликавъ мѣншу дочку́: »Тетя́нко, иди́, мой ри́бко, до сестри́ці; вона́ у вели́кій печалі́,— розважа́тимешъ іі.«

»А що тамъ? А де жъ вона́?«

Прибігла въ садочо́къ: »Сестри́це! Катру́сю се́рдечко! чо́го ви суму́єте? Отъ уже́ й літечко надвóри...« А сама́ обхопи́ла іі за ши́ю рúчечками.

»Сестри́чко мой ма́лая! щебету́шечко мой нерозу́мна!« жа́луе Ка́трыя ма́лу.

»О, да який же вінóкъ вашъ краси́й, се́стро! да який же краси́й! Се́стронько-любо́нько, коли́ жъ ви ё́го візьмете?«

»Ввечері́ візьму́.«

Повисила вінка́ надъ водо́ю, та й гуля́є по садку́, вóдячи сестри́чку за рúчку; а ся щебече собі.

Клі́че ба́тько обідати. Прийшла́ й сі́ла кінéць стóла; своїми́ білими рука́ми ме́ду ба́тькові налива́ла й розмовля́ла. Тільки́, якъ старій ни заходивъ, нічо́го не говори́ла про се́бе.

У-вечері́ ввійшла́ до ба́тька и поцілова́ла ё́го въ рúку. Старій схопи́въ іі за го́лову: »Ка́тре, дóчка мой нещасли́ва! нехай тебé Мати́ Бóжа помилу́є!«

И ма́лу сестру́ прийшла́ обня́ла и пригорну́ла до се́рця.

Вийшла́ зновъ у садочо́къ. Та́къ-то га́рно убра́лась! Сорóчка тонéнька и пла́хта шовко́ва, по́ясъ — срі́бломъ цвіткóваний, череві́чки висóкі; дрі́бно, дрі́бнэсенько рúсу́ ко́су заплелá, и золотій пéрстень бли́щить на пра́вій руці́.

Прийшла надъ воду и зняла свого вінка, що сплела ранкомъ, зняла, та й каже: »Не зов'яв ти, мій маковий вінку!« и наложила той вінокъ собі на голівку. А на самому березі верба — ажъ геть попустила віти на воду. Вона й сіла коло вербового кореня дуплиного, схилила голівку на білу ручку; взяла її думки та гадки. Тамъ, підъ кучерявою вербою, и освітивъ її місяць, хоробу и смутну, у маковому вінку.

Якъ зайскрився місяць у воді — »Вже ясний місяць зійшовъ«, каже, (ато було, якъ любились изъ Семеномъ, місяць зійде — вінъ и пливé до неі), та й ступила на вербову віть... Зійшла, якъ на хибку кладку, поглянула на всі сторони, та й кинулась на самій глибъ.

V.

У-ранці гомінъ та тривога по дворі. Тетянка плаче, старій Гримачъ безъ шапки ходить розхристаний, та все питає: »Де моя Катря? Де моя дитина люба?«

Кинулись до воді — тільки вінокъ маковий плаває, кружить.

Зачинівся старій Гримачъ, ажъ пять роківъ не виходивъ за свої ворота. Одцурався й отамана, и здобичи. Посівивъ, якъ той голубъ сівий.

Давъ Господь дождати другі дочкі видання. Висока та ставна, та чорнобрива! Висватали її хоробі люде, — сѣтникъ молодій и на лиці дуже гарний. Бучне весілья справили: одъ її двору, ажъ до церкви, червоною китайкою вислали; срібними кубками гостей частували. Да й понаходило жъ їхъ чимало! въ хаті и надворі,

и коло брами — ажъ усю ўлицю вдовжъ закрасили. Цілий тїждень гуляли.

По весільї, поблагословивъ старій молодятъ, випровадивъ на госпѡду... Сумно старѡму Максимѡві самѡму въ хатї; глянувъ тогдї на Днїпрѡ, та й згадавъ старшу дочку, а слѣзи ѡму на сївий усъ покотїлись...

»Катре! Катре! дитино моя хорѡша! загубивъ я твій вїкъ молодѣнький!«

ДАНИЛО ГУРЧЪ.

ДАНИЛО ГУРЧЪ.

I.

Коза́че село́ Гли́бове при са́мому Дні́прі, та обля́гли ёго́ височѣнні го́ри. Їхати́мешъ, то шля́хъ то́бі зви́аєтця ббро́мъ гу́стимъ та́кимъ, що́ й не прогля́нути; тілько́ надъ то́бою сві́тъ Бо́жий, оку́ргі имла́ паху́ча; зда́лека щось гу́чить-гу́чить; ко́лі, отъ, опахну́въ сві́жєнький вітере́ць — и заси́ніє ста́рий Дні́про́ помі́жъ зе́лєнихъ коми́шівъ та че́рво́ного вербо́лозу, и повста́ють кру́ті сі́ві го́ри. Тутъ и село́ якъ разъ. Бі́ліють ха́ти, цвіту́ть горо́ди. Отъ, му́рвана це́рква зъ високко́ю дзві́ницею, да́вня вже; му́р а́жъ зазе́ленівъ; ви́мощений цві́нтаръ прорі́сь тра́вою.

Са́ме за це́рквою сто́яла со́бі ко́лісь ха́та сла́вна, и садо́къ, и горо́дъ при і́й бувъ до́брый! Жи́вь у тій ха́ті Охри́мъ Поли́щукъ изъ жі́нкою. Во́на бу́ла зда́лека взя́та, и та́ка-то вже хоро́ша, чернобрі́ва, а го́рда та пі́шна — Ма́ти Бо́жа! Иде́ бу́ло со́бі — якъ ма́лєвана: о́чи у зе́млю спу́щені и не дівитця.

Перво вони дуже багаті були. Що є найкраще намісто, або очіпокъ, або-що, то вже 'Івга собі почéпить. Мали всякого добра, що й не злічити. Та не довго роскошували. Окрімъ бувъ чоловікъ такий добрячий; аби когò побáчивъ у біді, зáразъ вірятує, хоть тамъ якъ утрáтитця. Роспозичáвъ грóши то томú, то іншому, ще до того й погуляти любівъ, та й не схаменúвся, якъ подвір'є спустило и кóвані скріні спорожніли.

Зажурилась тяжко 'Івга, ажъ красá її зовъяла; зстáрилась, хóдить похмура, и дитинка її не втішає. Що вже якá була въ її дівчинка хороша! »Вродилась«, каже, »моє дитино, на гóре та на ліхо! Вікъ бідюю збáвишъ, дóчка; бідú и въ домовину зъ собою полóжишъ.« Усé було сумúє та сумúє, а дитиночка дивитця матусі въ вічі любéнько й веселéнько та въ долóнечки плéще — не розуміє.

II.

Часъ не спинаєтця. Чимáло лiтъ минуло. 'Івга хоть и привикла трóхи, та вже не та стáла, щó перше була! А дівчина виходилась у неї хороша, якъ мáківочка повнéнька, свіжа якъ ягода луговá, а весéла мовъ та птáшка співóча; а що вже правдiва та щiра душа! Зъ рóду-вiку не чули, щóбъ когò обмóвила, чи осудiла; такá вже любiча истóта була! Щóбъ тамъ посварiтьця съ кимъ, якъ дрúгi, то нi въ свiточку! Чи на вечорницяхъ, чи въ танкú, чи дóма — до всiхъ привiтна й веселéнька, якъ ясочка.

Сватає Наталю Михайло Бруї, паробокъ добрий и рѳду хорѳшого, а що вже кохавъ її щиро, то всі те бачили. Люде було любують на нихъ, якъ зйдутця де на весільлі, абѳ въ танку докूपи. Обѳе молодѳнки й хорѳпші, якъ пѳвні квіти. »Отъ, коли бъ Господъ звівъ до пари!« було кажутъ.

Отѳ жъ пославъ Михайло сватівъ; дівчата вже въ дрѳжки прибираются та мїркуютъ, якѳ-то весільля въ Наталі бѳде; ажъ тутъ сваті изъ своїмъ хлїбомъ повернѳлись: не отдають Наталі! Батько й радъ би, та мати й слѳхати не хоче, що не багатий. Зажурівся Михайло, плаче Наталя, та нічого робити! Попрощались молодята, пішовъ Михайло чумаковати. Така, бачъ, дѳмка була: »Запрацюю щось, підможѳся, та візьмѳ такі Наталю.«

III.

Пѳки жъ вінъ ходівъ по дорѳгахъ та чумаковавъ, наvernѳвся інший, багатъ великий, Данило Гурчъ. Вінъ такі сѳ козаківъ бувъ, та живъ собі паномъ, мавъ свій хѳтіръ и степі, й пѳле, тїлько що ходівъ у свїті, въ сївій шапці, — не хотівъ у інше вбїратись. Якѳсь ѳмѳ крамарі, що наїздїли до ѳго дѳ-що купувати, то й кажутъ: »Братіку Данило! всімъ би ти чоловікъ, та коли бъ ти отѳ свитїну закінувъ та ходівъ по нашому — у каптані.«

»А, щобъ ви того не дїждали, вражі сині!« гукнѳвъ на їхъ. »Коли маєте мою одѳжину ганити, геть зъ мого двора!« То въ-сїлу бїдолахи втекли одъ ѳго.

Такий бувъ яросливий, що Бóже бороні! якъ розлю-туетця, ажъ ёму огнёві йскри зъ очей скáчуть и побіліе, якъ крэйда. А бувъ хорóший изъ себе дýже: ви-со́ке чолó гетьма́нське, брóви такъ и говорять, óчи карі, ясні якъ зóрі, и всміхнётця бу́ло такъ ласка́во, да ра-зомъ и гóрдо й смúтно, що ажъ за сёрце вколупне...

Винъ оста́всь изъ-ма́лку сиротóю: ма́ти молодóю вмёр-ла, а ба́тька вб́ито на войні. Роска́зовали старі лю́де, що бу́ла ще вь ёго сестра́, хорóша дівчина, та злюбі-лась изъ Ляхóмъ, братъ тогó й не знавъ, тільки зна́ла старá бабúся, щó вь їхъ жилá и в́ипестила обóхъ. Щó вже старá напоумля́ла Ка́трю — не послúхала дівчи́на, та якъ бра́та не бу́ло до́ма, и помандрова́ла зъ Ляхóмъ у Пóльцу. Приїжджа́е до госпóди, та й пита́е стару́: »А де сестра́? чому́ мене не стріча́е?« А винъ сестру́ такъ жа́ловавъ, якъ свою́ рідну дити́ну; тільки й на думци́ вь ёго, що Ка́трю, чимъ би то вт́ішити сетри́цю, якъ звеселі́ти.

Пита́е винъ, а старá запла́кала, та й ка́же: »Ніхтó вже не стріча́тиме тебе́, мій со́коле я́сний, окрómъ мене старóі!«

»А щó такé? Яка́ напáсть? Де́ сестра́?«

Старá й одпові́стила ёму́, якъ злюбі́лась Ка́трю зъ Ляшкóмъ, якъ не слúхала ні ви́ови її, ні прóзьби, ні грóзьби. »Вчóра«, ка́же старá, »у-вечері́ приїхавъ із-де́ць, вона́ вийшла, а я за нею́ побігла. Зв́існо, моло-де́ — ху́тче добігла, ніжъ я. Схопíвъ винъ її на рúки, та й помча́въ. Тілько́ й ба́чила!«

»Чи не той се́ Ляхъ, щó вь Ма́ксíмчи́ному ху́торі́ прожива́въ?«

»Той сáмний, голубчику! Усе було, куді підемо, вінъ на́ очи наvertsáетца.«

Ничóго бiльшъ не сказа́въ Дани́ло. Білий, якъ той білочокъ, спустивъ́ очи до землі й думае. А-делі: »Прощава́й, стара́!«

»Куді́ жъ ти, мій брле? Покида́ешъ мене́ у лихий тўзі́ та въ печа́лі! Чи хўтко́ жъ тебе́ дожида́ти?«

»Хўтко́ бўду.«

Впавъ на коня́, та й полинў́въ, и не було́ ёго́ місяцьв́ зо́ два. Стара́ вигляда́е та пла́че: «Вiкохала, вiпестила, та й обóе поки́нули!« Ко́ли такъ, одно́го вéчора, затупо́тило въ двóри; ви́бігла стара́, а Дани́ло коня́ прив'я́зуе.

»Ой си́ну мій! квіте́ мій! Де́ жъ се ти и-дóси бувъ́? Чи не чувъ́ про сестру́? Де́ вона́, моя́ пта́шечка? Якў́-то і́й дóлю Госпо́дь давъ́!«

А вінъ́ мовчи́ть, ні па́ри зъ устъ́.

Увела́ ёго́ въ ха́ту, та ажъ зляка́лась: та́кий вінъ́ ставъ́!

»Дани́лечку́ мій! та який́ же ти стра́шний! Нездў́жавъ́, ма́бiть? чи тебе́ до́рога стоми́ла?«

»Утомíвсь«, ка́же, »хо́чу одпочи́ти.« Та хму́рий, не-весéлий та́кий.

Потў́пала стара́ коло ёго́ — усé мовчи́ть, та й оди́шла.

Живў́ть вони́ у-двiйзи́. Дани́ло й не зга́дуе про сестру́, на́че зъ ро́ду і́й не було́, а стара́ вéльми жу́ритца́ та й ка́же одно́го ра́зу, ва́жко зітхну́вши:

»Де́ тепéренька́ Ка́тры́ моя́ ми́ла? Хоть́ бí ще ми́ни побáчити́ мою́ лю́бку! Якъ́ то вона́ на чу́жині́ про-жива́е?«

Дани́ло такъ́, якъ́ и не чу́е.

»Данілочку! чи ти одцуравсь сестрі, чи тобі не жалко, що ти й не здагаєшь про бідну дівчину? а я заговорю, то ти съ хати йдешь. Скільки вже благала тебе поїхати пошукати, де вона. Може, той Ляшбък іі покінувь; може, нещаслива де тиняетця, та боїтця вернутись. Чи ти жь своє рідне покінешь у наругу людямь!»

»Не турбуйся, старá, не буде твоá Катруся въ наругі!»

»Де жь вона? Де жь вона? Ти іі бачивь?

»Помьяні іі душу!»

»Бóже мій, Бóже! Се ти сестру зь світу згубівь! Катрусенько моá нещаслива! пропáвь твій вікъ, якъ маківь цвітъ! Даніло! великий тобі гріхъ!»

»Годі«, каже, »бабусю, плакати: не помóжетця!»

»А *сінъ* же де?»

»Спитáй чóрного вóрона, що ёго кість розношуе.»

IV.

Оттакій-то женихъ бувъ Даніло Гурчъ, що посвãтавь Натáлю; а Ївзі не щó въ голові, якъ зять багáтий.

Бідну дівчину náче блискавка опалила; самá не при собі. »Мáмо моá!» плаче, »не губіть менé, молодбі, не топіть за Гурчемь. Лúчче мині вмёрти, якъ за нимъ бúти!»

Не слúхае Ївга дочкі, присїловала. Повінчáли, одбулі весілья, випровãдили молодїхъ на госпóду. Стрїла Натáлю старá хлїбомъ-сїльлю: »Господїне моá молодáя!

нехай же тебе Господь щастить долею й здоров'ямь! Щобь була здорова, якь вода, а багата, якь земля, а хороша, якь рожанка! Ти нашу хату звеселишь и мене, стару, одмолодишь!» Такъ-то вже стара витає молоду та радіє, ажь плаче.

И Данило інший ставъ, якь одружився: вже не на-суплені чорні брови, и на устахъ ласкавий усміхъ. Полюбивъ щиро молоду жінку. Тільки молодá полохлива, якь пташеня зъ гаю: заговорить вінъ—вона й очей не зведе; візьме її за руку—побіліє на личку, и рука тримить.

Живуть ужé съ півроку; все молодá не привикає. Ставъ сунити зновъ чорні брови Данило, и пильно й гризно часомъ дивитця на молоду жінку.

Поховали стару; ще смутніше въ хаті стало. Тó було стара й заговорить, и спитає, й пошуткує, бо дуже любила Наталю; а теперъ інший разъ, то цілосинький день Божий сидять, не промовлять и словечка: вона що-небудь робить, а вінъ, підперъ рукою кучеряву голову, не выпускає її зъ очей, да такъ пильно та невесело дивитця, що ажь сэрце холоне.

Одногó разу прósитця вона до матері въ гóсті, бо давненько не бачилась. Данило мовчить. Підняла óчи, а вінъ білий-білий, тільки óчи блищать... Мовъ опаливъ її своїмъ поглядомъ, ажь одхитнулась. Вінъ усміхнувся.

»А чи не прийшли Глибівські чумаки додому?» проговоривъ, та такъ глухо, мовъ не своїмъ гóлосомъ.

Наталя ледви встояла. Хóче сказати, й не вимовить словечка. Вінъ устáвъ и вийшовъ съ хати.

V.

А чумаки справді вернулись додому; вернувся й Михайло. Тільки Наталія того не знала и не відала; а коли вже вінъ, и якъ, и одъ ко́го довідався, що вона любилась изъ Михайломъ, то Господь ёго святий знае.

Съ того часу такъ-то вже пильнувавъ Наталю, що й ступня съ хати не пускае. Чи робить вона де въ садку та розважае себе, співаючи тихенько, чи въ дворі господарюе, — вінъ усюди вродитця и очей блискучихъ не зведе зъ Наталі, ажъ їй и страшно й сумно.

Вибіраетця якось вінъ до міста. Наталія проважае ёго, стоить бліда й смутна, ажъ вінъ самъ жахнувся, якъ поглянувъ. Обнявъ її кріпко й щіро: »Горе моє, Наталю! не любий я тобі! Загубивъ я й тебе и себе!«

Вона хотіла щось промовити, та тільки заплакала. Упавъ Данило на коня и помчавсь, не оглядаючись.

Зосталась Наталія сама, опорядила все на господарстві, вийшла въ гай (а хутіръ їхъ у гаю въ самому). Тихо й пу́сто округі. Шляхъ звиваетця гаємъ... Тільки шумлять лістя, щечечуть и джерготя́ть пташки та шурхають ящуркі въ траві. А зéлено и пахучо й свіжо! Зъ ліпового зру́ба молоді паростки пустились, вигналась високо берéза, и шелестить осі́ка тонкімъ листомъ; зъ-за тёмного дуба то калинова вітка витягнетця и червоний кетягъ я́гідъ горить, якъ жаръ, то колюча гаєва рожа покаже дрібні листочки, й пахучу квіточку; вино́сятця хвоїнки, якъ стрілочкі, прямосенькі, и горобіна роскінула зелений наметъ, и рісно на їй я́гідъ червонозлбтихъ. А усякого зілля, квітокъ!

и копитникъ хрещатий, папороть розрослась кўпою; пахўча берізка коло сухого дуплинатого пенька пови-
лась, и синій живокість, и кружало червоної смілки...
Ажъ въ очяхъ мигтїть!... Звѣрху сонце такъ и сіпле
тѣплимъ проміньямъ у тѣмну гущовину, а зъ гущовини
паше на тебе холодкомъ...

Поглядає Наталія округі, та й облилі її дрібніі слѣ-
зи: »Ой світе мій ясний, світе мій прекрасний!« про-
мовила піснею, »який мій таланъ нещасний!«

Схилила голову на білу рўку, плаче та згадує своє
дівованья: якъ то весело було й вільно! И спомьянўсь
їй яснобкий Михайло... який вінъ тихий бувъ, лю-
бїчий...

»Підў я хоть одвідаю свою матўсю«, дўмає. »Да-
нило вѣрнетця хибá заўтра — не знáтїме. Мѳже, вѣ-
остáнње попрощáюся... Хочъ побáчу своє село, пройду́
ўлицею. Спізнюся, то мáти проведуть.«

VI.

Схопїлась та й побїгла шляхомъ; а вже вечорїло и
росá пáла. Бїжїть, бїжїть Наталія, сѣрце бѣѣтця, якъ
не вїскочить... Мїсяць зїйшовъ; нїчъ тѣпла й тїха..
Отъ и Днїпрѳ блищїть синїєю фїлею, и човнї по бѣ-
резї роскїдани, а тамъ и перевїзъ; за малў годїнку
перебїгти мѳжна — недалѣчко.

Колї чўє Наталія — за нею женўтця. Озирнўлась —
се Данило мчїтця... Наганяє вже... Не памѣятаючи
себѣ, кїнулась Наталія вѣ воду й поплила Днїпромъ,
якъ та рїбочка.

Пригнавъ Данило... »Не втечешъ!« крикнувъ, »не втечешъ!« Скинувъ човна на воду и попливъ за нею; нема весла — гребё гострою шаблею. Човенъ летить... та все не нажене Наталі. Вже вона й далеченько. Червона хўстка пішла бистрѣю; довга коса распустїлася по воді. Данило и вловивъ її за ту косу шовкѣву... Якъ замахнўся блискавою шаблею, тїльки кровъ тѣпла счервонїла сїву фїлю Днїпрѣву.

Загубивъ Данило жінку, да й самъ погїнувъ... чи самохїттю, чи такъ ужé Господь ёго покаравъ. Найшли обѣхъ рибалки вт-ранці. Вона змўчена й сумна, а вінъ гнївний, та грїзній, Бóже! Якъ ухопивъ мїцною рукою за довгу косу, до такъ рука й звелася навїки. Укупї такъ и знайшли обѣхъ. Колибъ такú горду дўшу та на добре Господь напутивъ! Бо бувъ вінъ щїрий и правдївий. Самъ нікого не обїжавъ зъ-рѣду, тїльки себе занапастивъ передъ Бóгомъ.

СЛОВАРЬ.

SŁOWNIK.

- Абѣ**—лишь бы; *aby tylko*.
Абѣ—или; *albo*.
Ажѣ-жѣ—разумѣется; *rozumie się*.
А-дали, а-делѣ—наконецъ, далѣе; *nakoniec, dalej*.
Ажѣ, ажѣ-жѣ—вѣдь, вѣдь же; *przecie, wszakże*.
Баба—старушка; *staryszka*.
Бабуся—бабушка, старушка; *staryszka*.
Багачирь—богачъ; *bogacz*.
Багато, багачько—много; *wiele*.
Багачья—огонь; *ogień*.
Базарь—базарь; *rynek*.
Бажати—сильно желать; *pragnąć*.
Байдуже—нипочемъ, все равно; *mniejśja o to, wszystko jedno*.
Барвінокъ—могильница, любящѣйшее народомъ растеніе, не теряющее зимой зелени; *barwinek, (vinca perivinca)*.
Баритись—мѣшкать, медлить; *opóźniać się*.
Батенько—батюшка; *tatunio*.
Батько—отець, батька; *ojciec, tato*.
Бачу, бачити—вижу, видѣть; *widzę, widzieć*.
Бджілочкѣ—пчелки; *pszczółki*.
Бджола, бжолá—пчела; *pszczola*.
Безкраій—безбрежный, безпредельный; *bez granic*.
Безодвій—бездонный; *bezdeny*.
Бѣникѣ—банкетъ, пирушка; *bankiet*.
Берѣза—береза; *brzoza*.
Берізка—берѣзка; *brzózka*.
Беріака—павилка; *kanianka (susuta)*.
Бѣги—бѣжать; *biedz*.
Бідкатись—безпokoяться о чемъ, принимать къ сердцу, озабочиваться; *troszczyć się, kłopotać się*.
Бідолаха—бѣдовикъ, бѣдняжка; *biedak, nieszczęśliwy*.
Бікѣ—бокъ,—сторона; *bok,—strona*.
Білий—бѣлый; *biały*.
Білочокъ—бѣлокъ; *białko w jajku*.
Більшѣ—больше; *więcej*.
Білі—подлѣ; *podle, przy*.
Білявий—бѣлокурый; *blondyn*.
Бірѣ—борь; *bór*.
Благати—умолять; *błagać*.
Благий—немошный; *bezsilny, słaby*.
Благодатно—безбѣдно, мирно, благословенно; *żyjno, szczęśliwie*.
Благоподобно—какъ должно, прекрасно; *z przyzwoitą godnością*.
Благословити—благословить; *błogosławić*.
Близенько—близѣхонько; *blizutko*.

- Блискáвий** — блестящій; błyszczący, lśniący.
Блискáвка — молнія; błyskawica.
Блискати — блистать, сверкать; migotać się.
Блискучий — блестящій; błyszczący.
Блнщати — блестятъ; błyszczeć.
Блндий — блѣдный; błady.
Бо — ибо, потому что; bo.
Бодáй — пусть бы, если бы, дай Богъ, чтобъ.... bodaj, dałby Bóg.
Бóжа Мáти — Божя Матерь; Matka Boska.
Бóже — Богъ; Bóg (зв. пад., przyp. ріа́т).
Бóжий — Божій; Boży, boski.
Бóки — Бікъ.
Бóлезний — болѣзненный; schorzały.
Болáти — хворать, болѣтъ, — страдать, терпѣть; chorować, — cierpieć.
Болячка — вередъ; wrzód.
Болякый — пугливый, робкій; bojaźliwy, trwożliwy.
Бóязно — бояливо, робко; bojaźliwość.
Брама — ворота; brama, wrota.
Братікъ — братецъ; braciszek.
Братовá — невѣстка (жена брата); bratowa.
Брншáти — выражаетъ впечатлѣніе, производимое на зрѣніе красками еще не совсѣмъ развернувшихся цвѣтовъ; wyraża wrażenie, które sprawniają na oko kolory nierozwiniętych zaprawdę kwiatów.
Брóви — брови; brwi.
Брякъ — звукъ отъ бряцанья; brzęk.
Бубликъ, бубличокъ — крендель, баранокъ; obwarzanek.
Бубонáти — выражаетъ частый говоръ, густые звуки котораго сливаются и дѣлаются невнятными; bełkotać, bełnić.
Бубонъ — бубны (инструментъ); beben.
Бувъ — былъ; był.
Буде — будетъ; będzie.
Буднóкъ, буднóчокъ, будннкн — строеніе, зданіе, домикъ, комнаты въ смыслѣ дома; budynek.
Бузнá — бузь; bez (sambucus nigra).
Буйнйй — сильный, роскошный (о растеніи); bujny, rokoszny (o roślinie).
Було — было; było.
- Бурлáкъ** — холостой, сирота бездомный; nieżonaty, bez przytułku, niebogi.
Бути — быть; być.
Бучно — пышно, шумно; pysznie, szumnie.
Вáжко — тяжело; ciężko (o rzeczy), smutno (o osobie).
Вáлка — партія чумаковъ; kompania wieśniaków, jadąca na wołach po sól lub po rybę do Krymu, a także wioząca pszenicę do kupieckich portów Czarnego morza.
Варити — варить; gotować.
Вбáратись — одѣваться; ubierać się.
Ввáйти — войти; wejść.
Ввчлнвий — предупредительный; uprzejmy.
Ввзáтись — привязаться, прицѣпиться; przyczepić się.
Ввгомáти — усмирять, унять; uspokoić, ująć.
Ввглáднти — увидѣть; ujrzeć.
Ввгоднти — угодить; dogodzić.
Ввдвство — вдовство; wdowi stan.
Ввднати — сдѣлать; uczynić, zrobić.
Ввлкнйй — большой, великій; wielki.
Ввлкнчнйй — величавый, величественный, представительный; okazały, wspaniały, wielki.
Ввльмн — очень, слишкомъ; bardzo, nader.
Вврбá — верба; wierzba.
Вврболáзъ — ракитникъ, талажчаникъ; witwina (salix viminalis).
Ввредлнвий — капризный; kapryśny.
Ввредннця — капризница; kapryśnica.
Ввредовáти — капризничать, перебирать; kaprysić się.
Вврвчнтьсь — возвратиться; powrócić, wrócić się.
Ввртнтьсь — вертѣться; kręcić się.
Вврхоглáдка — поверхностная; powierzchownie sądząca rzeczy.
Вврхоумка — Вврхоглáдка.
Ввселнйй, ввселнйкнйй — веселый, веселенькій, рѣзвый; wesoły, gaźny, gzieżywy.
Ввселнти — увеселять; cieszyć, weselić.
Ввслнля — свадьба; wesele.
Ввстн, ввдѣ — вести, ведетъ; prowadzić, prowadzi.

- Весь, весь**—весь; **wszystek, cały**.
Вечера—ужинъ; **kolasya**.
Вѣчирь, вѣчорь—вечеръ; **wieczór**.
Вечорниці—вечернія зимнія сходки молодежи обоого пола для увеселенія и работы; **zebranie młodzieży w zimowe wieczory, dla uprzyjemnienia pracy**.
Вже—уже; **już**.
Вживати—употреблять; **używać**.
Взяти—взять; **wziąć**.
Вибачати—извинять, прощать; **przebaczać**.
Вибігти—выбѣжать; **wybiedz**.
Вивести—вывести; **wyprowadzić**.
Вивірити—протѣрить, убѣдиться; **przekonać się, sprawdzić**.
Вигадувати—выдумывать; **wymyślać**.
Вигадлициця—разборчивая, выдумщица, затѣйница, переборщица; **wymyślna**.
Вигинути—пропастъ (о скотѣ); **wyginąć, wypaść**.
Вигладити—выглядить; **wyprasować**.
Вигладати (кого)—высматривать, поджидать кого; **wyglądać, oczekiwać kogo**.
Вигнати—выгнать, прогнать; **wypędzić**.
Вигнатись—вырости, подняться; **wybujać (o roślinie), wyrosnąć**.
Видання, — издание, —пора выдачи замужъ; **edycja, — wydanie (osoba na wydaniu)**.
Видимий — видимый, явственный, очевидный; **widoczny**.
Видно—видно; **widać**.
Видумати—выдумать; **wymyślić**.
Видумка—видумка, затѣя; **wymyśl**.
Видь—лице, образъ; **twarz, oblicze**.
Визирати—высматривать; **wyglądać**.
Визволити — освободить, избавить; **wybawić, wyzwolić**.
Вихохати—выростить, воспитать съ любовью; **wychować w pieczyotach, — wypielegnować**.
Вимовити—вымолвить, —высказать —сдѣлать выговоръ. —выговорить въ условіи; **przemówić, — wypowiedzieć, — wymówić, — obwarunkować się**.
Вимощений — вымощенный; **brukowany**.
Вино—вино; **wino**.
Випадохъ — происшествіе, случай; **wypadek**.
Випестити—взлелѣять, воспитать; **wypieścić, wychować**.
Випроважати — провожать; **przeprowadzać**.
Виряжати—собираться, готовиться въ дорогу; **zbierać, gotować się w drogę**.
Вирятovati — спасти; **wygatować, ocalić**.
Вислати—услатъ (устылатъ); **usłać**.
Високоверхий — высокий; **wysoki, wzrosły**.
Виходитись—вырости, —оправиться; **wyrosnąć, — porząwić się**.
Вихопити — выхватить; **wychwycić**.
Вишенье — вишенъе, вишневыя деревья; **wisnie**.
Вишникъ—вишневый садъ, вишнѣвникъ; **ogród wiśniowy**.
Вишня—вишня; **wisnia**.
Вишукати—выискать, отыскать; **wyszukać, odszukać**.
Вишче—выше; **wyżej**.
Віда—извѣстіе; **wiadomość**.
Відатись — выйти замужъ; **wyjscь za mąż**.
Відчинити—отворить; **odemknąć**.
Відь—отъ; **od**.
Візь — возъ, телега; **wóz wieśniaczy**.
Віка—вѣки; **powieki**.
Вікно, віконце — окно, окошечко; **okno, okienko**.
Вікъ—вѣкъ, жизнь, лѣта; **wiek, życie**.
Вільно—позволятельно, можно, вольно; **wolno**.
Віно—приданое; **wiano**.
Віночкь, віночокъ—вѣнокъ, вѣночекъ; **wianek, wianeczek**.
Вінчати—вѣнчать; **dawać ślub**.
Вінчатись—вѣнчаться; **brać ślub**.
Вінъ—онъ; **on**.
Віра—вѣра; **wiara**.
Віри няти, віри йме — вѣрить, вѣрять; **wierzyć, wierzy**.
Вістка—вѣсть, извѣстіе; **wieść, wiadomość**.
Висити—висеть; **wisieć**.
Вітати—привѣтствовать; **witać**.

- Вітерэцъ, вітрэць**—вітерокъ; wie-
trzyk.
- Віти, вітъ**—вѣтви, вѣтвь; gałęzie,
gałąź.
- Вклонитисъ**—поклониться; pokłonić
się.
- Вкупі, вкупці**—вмѣстѣ; razem,
wespół.
- Владика**—архіерей, владыка; biskup.
- Власне**—собственно, точно, именно;
właśnie.
- Вмивати**—умывать; umywać.
- Вміе, вміти**—умѣть, умѣть; umie,
umieć.
- Вмирати**—умирать; umierać.
- Вмовляти**—уговаривать; wmawiać.
- Вовкъ**—волкъ; wilk.
- Вовча ступа**—цыгникъ; roślina ly-
corus exaltatus.
- Водити**—водить, оттягивать дѣло,
завлекать въ обманъ; wodzić, za-
wodzić, uwodzić.
- Вона**—она; ona.
- Вонó**—оно; ono.
- Волошки**—василѣкъ, синецвѣтка;
blawatek (centaurea cyanus).
- Ворогъ**—врагъ; wróg, nieprzyjaciel.
- Ворогувати**—враждовать; nie sprzy-
jać.
- Ворота**—ворота; brama.
- Ворухаються**—пошевеливаться; poru-
szyc się.
- Впадае**—слѣдуетъ, должно быть;
wypada, powinno być.
- Впливати**—остановить, удержать;
zatrzymać, powściągać.
- Вповати**—уповать, надѣяться, полага-
ться на кого; spodziewać się, po-
legać.
- Впоратисъ**—покончить дѣло, заня-
тія домашнія, хозяйственныя и
т. п., отдѣлаться по дому; skończyć
zajęcie się gospodarskie.
- Врадити**—посоветовать, —удалить
препятствія; poradzić, — usunąć
przeszkody.
- Вражий**—вражескій, —бѣсовскій;
nieprzyjacielski, —djabelny.
- Вродити**—уродить (о хлѣбѣ и т. п.);
urodzić (o zbożu, i t. p.)
- Все**—всѣ; wszystko.
- Вселити**—вселить, поселить; osa-
dzić, wprowadzić.
- Встояти**—устоять, выдержать; wy-
trzymać, ustać.
- Всякий**—всякій, каждый; każdy,
każden, wszelki.
- Втихомирити**—усмирить, успокоить;
uspokoić, ukoić.
- Втиха**—утѣшеніе, увеселеніе, удо-
вольствіе; pociesza, radość.
- Втипати**—утѣшать, развеселять; po-
cieszać, rozweselać, zabawiać.
- Втратити**—утратить, потерять, —из-
расходовать; stracić, —wyekspen-
sować.
- Входити**—входить; wchodzić.
- Вхопити**—схватить, ухватить; schwy-
cić, uchwycić.
- Вчити**—учить, наставлять; uczuć,
nauczac.
- Въ гнѣву**—въ гнѣвъ, въ ссорѣ; w
gniewie, w waśni.
- Въ день**—днемъ; we dnie.
- Въ-завороті**—по пути; po drodze.
- Въ-ночі**—ночью; po noc, w nocy.
- Въ-подóвжъ**—въ длину; wzdłuż.
- Въ-останье**—въ послѣдній разъ;
ostatni raz.
- Въ-ростичъ**—въ разсыпную, въ раз-
ныя стороны; w różne strony.
- Въ ряді-годи**—рѣдко (о времени);
rzadko (o czasie).
- Вьянути**—вянуть, увядать; więdnąć,
usychać.
- Га́ва**—ворона; wrona.
- Га́ви-ловить**—воронъ ловить; bąki,
strzelać, gawronić.
- Га́вкнуги**—залаять; zaszczekać.
- Гада́ти**—гадать, помышлять; myśleć.
- Га́дка**—мысль, помышленіе; myśl.
- Га́й, га́йкъ**—роща, рошица; gaj, gaik.
- Га́лонька**—галочка; kaweczka.
- Га́нати**—порицать; ganić.
- Га́птовати**—вышивать (золотомъ и
т. п.); haftować.
- Га́рдаль**—какъ слѣдуетъ, вполне, —
хорошо, —очень, много; jakpowinno
być, zupełnie, —dobrze, —bardzo,
wiele.
- Га́рний**—красивый, хорошій; ładny,
piękny.
- Га́рно**—красиво, хорошо; ślicznie,
pięknie.
- Га́ятисъ**—мѣшкать, медлить; zоста-
wać gdzieś długo.

- Гвоздикъ — гвоздика; gwoździk ogrodu.
- Геть — прочь; przez.
- Геть — геть — далеко — далеко; daleko — daleko.
- Гіллястий — вѣтвистый, развѣсистый; gałęzisty, rozłożysty.
- Гіркий — горький; gorzki.
- Гіршъ, гірше — хуже; gorzej.
- Гість — гость; gość.
- Гледіти, глядіти — смотреть; patrzeć.
- Глечикъ, глечичокъ — гладышка, кувшинчикъ; dzbanek.
- Глибъ, — глубь, глубина; głębina.
- Глуздъ — расудокъ, сознание; rozsądek, przytomność.
- Глумливий — насмѣшливый, издѣвающийся; szydzący.
- Глу́на-нічъ — глухая ночь, полночь; głęboka noc, północ.
- Глухий — глухой; głuchy.
- Гнати — гнать; pędzić, gnać.
- Говіркий — говорливый, говорунъ; gaduła, gadatliwy, wielomówny.
- Говорити — говорить, разговаривать; mówić, rozmawiać.
- Година-нка — часть, часокъ, — погода; godzina, nka, — pogoda, czas.
- Годити — угождать; dogadzać.
- Годитися — рядиться, условливаться; godzić się, umawiać się.
- Годитця — слѣдуетъ; przystoi.
- Годі — довольно, полно; dość, dosyć.
- Годувати — кормить, воспитывать; karmić, wychowywać.
- Годячи, — угождая; dogadzając.
- Гомже — хорошо, прилично; ładnie, przyzwoicie.
- Гомий — голый, нагой, бѣдный; goły.
- Голова, головка, головошка — голова, головка, головушка; głowa, główka.
- Голодати — терпѣть голодь; cierpieć głód.
- Голось, голосокъ, — голосъ, голосокъ; głos, głoszek.
- Голубий — голубой; błękitny.
- Гоминъ — говоръ; gwar.
- Гомонити — говорить, разговаривать; gwarzyć, gawędzić.
- Гонта — дубовыя дощечки въ формѣ назацовъ, употребляемая для крышъ; gonta.
- Гордый, гордоватий — гордый, надменный; dumny, hardy, pyszny.
- Гордувати — гордиться, презирать; być hardym, pogardzać.
- Горе — горе; biada.
- Горілка — водка; wódka, gorzałka.
- Горіти — горѣть; gorzeć, palić się.
- Горница — горенка, комната; pokój.
- Горнутись — льнуть къ кому; tulić się do kogo.
- Горобецъ — воробей; wróbel.
- Горобина — рябина; jarzębina.
- Горобиний горбошокъ — изъ рода горошковъ; vicia angustifolia, rodzaj groszku.
- Городокъ — городокъ; miasteczko.
- Городъ — огородъ; ogród warzywny.
- Горювати — горевать; być w niezczęściu, troszczyć się, biedzić się.
- Господа — свой дворъ; gospoda.
- Господарство — хозяйство; gospodarstwo.
- Господарювати — хозяйничать, распоряджаться; rządzić gospodarstwem.
- Господиня — госпожа, хозяйка дома; gospodyni, pani.
- Господь — Господи; Pan Bóg.
- Гостинець — гостинець; prezent, podarunek.
- Гострий — острый; ostry.
- Готувати — приготовить; przygotowywać.
- Гратись — забавляться, играть; bawić się.
- Грэбля — гать, плотина; grobla.
- Грѣчка — грѣчника; gryka.
- Грѣбочокъ — грабокъ; grzybek.
- Гриць, Грицько — Григорій; Grzegorz.
- Гримати — покривлять на кого; gdywać.
- Грозьба — угроза, строгость; groźba, srogość.
- Громада — миръ, мірское общество; gromada, gmina.
- Громаський — общественный; polity, do gminy należący, społeczeński.
- Гроши — деньги; pieniądze.
- Грюкати — стучать, гремѣть; grzmić, kołatać, stukać.
- Губити — терять; tracić, gubić.

- Гуде́, густи́—гуде́тъ, гудѣтъ; huczy, huczyć.
 Гу́дзикъ—пуговка; guziczek.
 Гу́дяти—порочить, неодобрять; ganić.
 Гука́ти—звать громко, кричать (въ лѣсу, въ степи, на воздухъ); wołać, krzyczeć.
 Гула́нки, гула́ньячко—гулянье; zabawa, przechadzka.
 Гуля́ти—гулять; bawić się—спрагегова́ć.
 Гурба́—топа, гурба; tłum.
 Гурбо́чекъ, гиро́чокъ—огурчикъ; ogórek.
 Да—да, и,—но; i, a,—ale, lecz.
 Давни́й—прежній, давни́й, старинный; dawny.
 Дакъ—то, такъ,—но; tedy, to,—ale.
 Далёко́сть—даль; dal.
 Дали́—далѣе; potém.
 Дарма́, дармо́, даромъ—напрасно, ничего, пускай; deremnie, nic to nie znaczy, niech sobie.
 Дарова́ти—простить, извинить,—дарить; przbaczyć, darować.
 Дати́, дава́ти—дать, давать; dać, dawać.
 Двадцѣ́тка—гривенникъ (въ Подолин и на Волини); dwadzieścia groszy (na Podolu i Wołyniu), dwudziesiątówka.
 Двѣри́—дверь; drzwi.
 Двирський—дворовый; dworowy.
 Двирь—дворъ,—дворъ господскій; dziedziniec,—dwór.
 Дво́е—два, двое; dwa, dwoje.
 Двойко́, дво́ечко—Дво́е (умень., zdrobn.).
 Двораки́—дворовые люди; dworowe ludzie.
 Двори́ще—Двирь (увелич., powiększ.)
 Дворка́—дворовая дѣвушка; dworowa dziewczyna.
 Де—гдѣ; gdzie.
 Де-небу́дь—гдѣ-нибудь; gdziekolwiek.
 Дѣрево—дерево; drzewo.
 Десь—гдѣ-то,—никакъ, чай; gdzieś, widać.
 Джергота́ти—чирикать; świergotać.
 Джерело́—ключъ, струя; źródło.
 Дзвеня́чий—звенящій; dzwoniący.
 Дзві́ница, дзвони́ца—колокольня; dzwonnica.
 Дзві́нъ—колоколь; dzwon.
 Дзвоно́къ, дзвони́ки—колокольчикъ; dzwonek.
 Дзвя́къ—звонъ, брякъ; dźwięk.
 Дзе́ркальце—зеркальцо; lusterko.
 Дзига́ри—стѣнные часы; zegar.
 Дзвѣтѣ́сь—смотримъ; patrzeć.
 Диво́—чудо, диво, удивленіе; dziwo, dziwnie.
 Дивова́ти—дивиться; dziwować się.
 Ди́тина, ди́тинка, ди́тиночка—дѣтя, ребѣнокъ, ребѣночекъ; dziecko, dziecko.
 Ди́тя, ди́тятко, ди́тяточко—дѣтя, дѣтятко; dziecko, dzieciątko.
 Ди́хати—дышать; oddychać.
 Дивова́нья—дѣвичество; panienstwo.
 Дивова́ти—жить дѣвическую пору жизни; żyć w panienstwie.
 Диво́чка—дѣвочка; dziewczątко.
 Дивова́ти—жить дѣвическую dzwieszę.
 Дивчи́на—дѣвица, дѣвушка; dziewczyna.
 Ди́дъ, ди́дусь—старикъ, дѣдушка; dziad, dziadek.
 Ди́ждати́—дождаться; doczekać.
 Ди́мъ (до́му)—домъ; dom.
 Ди́твора—дѣти, ребятишки; dziatwa, dzieci.
 Ди́ти—дѣти,—дѣвать; dzieci,—rodzić.
 Ди́тись—дѣваться; podziąć się.
 Ди́тки, ди́точки—Ди́тя (множ. число, уменьш.; liczba mnoga, zdrobn.).
 Ди́тись—происходить; dziać się.
 Дму́хну́ти—дунуть; dmuchnąć.
 Дви́прó—Днѣ́пръ; Dniepr.
 До—до, къ, по, подъ; do.
 До́ба—пора; doba, pora.
 До́бре—хорошо,—крѣпко, очень; dobrze,—bardzo.
 До́бридень—здравствуйте, добрый день; dzień dobry.
 До́брый—добрый, ласковый,—хорошій; dobry.
 До́брѣти—хвалить, благословлять; chwalić, błogosławić.
 До́бро—добро, благо,—добро, имущество; dobro, —dobra.
 До́броді́й—благодѣтель,—милостивый государь; dobrodziej,—pan dobrodziej.

Доброхіть—по доброй волѣ, добровольно; *dobrowolnie*.
Добрѣйшій—добрѣйшій; *łagodny, dobry* (st. *najwyż.*).
Довгий—длинный, долгій; *długi*.
Доводитись—приходиться (о родствѣ); *godzić się* (*pokrewień.*).
Доводитця—случается, приходится; *zdarza się, bywa*.
Доволи—достаточно, вдоволь; *dosyć, dostatecznie*.
Доглѣдити—присмотрѣть; *dopilnować*.
Догodne—хорошенько, удовлетвори-тельно; *dogodnie*.
Догождати, **догодити**—угождать, угодить; *dogadzać, dogodzić*.
Долому—домой, *do domu*;
Дождати—дождаться; *doczekać*.
Дождати—ожидать; *czekać, oczekiwać*.
Доказати—договорить, —доказать; *dokonać (mowę), —dowieść*.
Докорати—укорять; *wyrzucić (co komu)*.
До-ладу—хорошо, какъ слѣдуетъ; *dobrze, jak się należy*.
Долинка—небольшая долина; *dolinka*.
Долова—ладно; *dłoni*.
Доля—судьба, рокъ, доля; *przeznaczenie, dola*.
Домовина—гробъ; *trumna*.
Домочокъ—дѣмъ (ум., *zdr.*).
Допикати—наскучать, донимать; *dopiekać, narzućkać się*.
Доплестися—дотащиться; *dowlec się*.
До-разу, —спразу; *odrazu*.
Дорикати—корить, упрекать; *naganiąć, wyrzucić (co komu)*.
Дорости—возрасти, вырости; *dogo-ścić, wzrość*.
До сіи—доселѣ, до сихъ поръ, по сю пору, о сю пору; *dotychczas, dotąd*.
До сонця—до разсвѣта; *przed świtem*.
Доєтатокъ—довольство, изобиліе; *dość, statek*.
До-схочу—въ-волю; *do zadosyćuczynienia, do woli*.
Доожати—ходить за кѣмъ, —при-служивать, —приближаться; *dozogować, —bliżyć się*.
Дочка, **доня**—дочь, дочечка; *córka, córeczka*.

До-шенту—до основанія, съ корнемъ, вполнѣ, совершенно, рѣши-тельно; *doszczętu, z korzeniem, zupełnie*.
Дперти, **олперти**—оттолкнуть, —отпереть; *oderpchnąć, —odemknąć*.
Дрібний—маленькій, мелкій, —час-тый; *drobny, —grzesisty*.
Дріжджі, **дріжчі**—дрожжи; *drożdże*.
Другий—другой, иной, —второй; *drugі, inny, inszy*.
Дряпати—царапать; *drapać*.
Дубъ—дубъ; *dąb*.
Дуже—очень, крѣпко; *bardzo, silnie*.
Дужий—сильный; *silny*.
Думати—думать, —предполагать, хотѣть; *myśleć, —zamierzać, zamyślać*.
Думка—мысль, размышление, —предположение, желаніе; *myśl, duma-nie, —zamysł, chęć*.
Дупливатий—дуплистый; *wyróchniały*.
Дурити—обманывать, надувать; *oszukiwać*.
Дурити—сходить съ ума, шалѣть, дурачиться; *szaląć*.
Дурно—напрасно, даромъ, по-пусту, *daremnie*.
Душити—нести сильнымъ запахомъ; *wydawać silny zapach*.
Душогубецъ—душегубецъ, убійца; *złoczyńca, zbrojca*.
Дякувати, **дяковати**—благодарить; *dziękować*.
Дякъ—дьячекъ; *kościelny*.
Единѣчка—одна (единственная) дочь; *jedynaczka*.
Единий—единый, единственный; *jedyny*.
Единъ—одинъ; *jeden*.
Еднати—соглашать; *jednać*.
Жадати—желать, горѣть желаніемъ, жаждасть; *pragnąć*.
Жалобний—жалобный; *żałobny*.
Жалко—жаль, жалко; *żał, szkoda*.
Жалковати—жалѣть, раскаиваться, сѣтовать, —*żałować*.
Жалувати—ласкать, жалѣть, —ску-питься; *pieścić, —żałować*.
Жаль—досада, горестъ; *grzyzota, zmartwienie*.

- Жаркий**—горячий, жаркий; gorący.
Жарты—шутки; żarty.
Жартовливый—шутливый; żartobliwy.
Жаръ—раскаленные угли; żag, węgle rozżarzone.
Жахаться—пугаться, ужасаться; przestraszać się.
Жахъ—ужасъ, испугъ; strach, przestrasz.
Ждати—ждать; czekać.
Жевé, гнати—гонить, гнать; pędzi, pędzić.
Женихъ—женихъ; narzeczony.
Живонієгъ—красъ, сальный корень; ostróżka polna (symplytum officinale).
Жити—жить; żyć, — mieszkać.
Жито—рожь; żyto.
Житьте', жити́я—жизнь, житье; życie, sposób życia.
Жінка—супруга, женщина; żona, kobieta.
Жонки—Жінка (мн. ч., l. mn.).
Журавель—журавль; żogaw.
Журавина—клюква; żogawina.
Журба—горестъ, грусть; żal, smutek.
Журити—печалить; smucić.
Журитись—горевать, грустить; troszczyć się, trapić się, biedzić się, smucić się.
- Забогати́ти**—разбогатѣть; zbogacić się.
Забаритись—опоздать, замѣшкаться; zatrzymać się, spóźnić się.
Забурчати—зашумѣть (о водѣ), поднять шумъ, ропотъ; zaszumić.
Забражчати—зазвенѣть; zabrzączycь, zabrzączyć.
Завѣтъ—завѣтъ, завѣщаніе; nakaz, testament.
Зави́що—за что; za co.
Загадати—приказать; rozkazać (co zrobić).
Загарбати—загрести, заграбастать, потащить; schwycić, powlec.
Загинути—погибнуть; zginąć.
Загорювати—съ-трудомъ-заработать; w pocie czoła zapracować.
Загримихти—загрѣмѣть; zagrzmić.
Загримати—забыть, затукать; zagłuszycь, przysłumić.
- Заджорчати**—зажурчать (о ручьѣ); zabrzączycь (o strumyku).
Задивитись—засмотрѣться; zarządycь się.
Задумати—задумать, затѣять; zamyslić.
Зазнати—испытать, узнать, — помнить; doswiadczycь, — pamiętać.
Зажджжй—пріѣзжй; przyjezdny.
Займати—затрогивать; zaszczerpać.
Закрѣчуватись—сворачиваться, свертаться; zakręcać się.
Залюбки—охотно, съ удовольствіемъ; z chęcią, chętnie.
Замигтати—замелькать; zamigotać się.
Заміжя—замужество; zameżcie.
Занапастити—погубить, испортить; zgubić, zepsuć.
Занедбати—оставить безъ вниманія, бросить на произволь судьбы, пренебречь; zaniedbać, zaniechać.
Занедужати—занемочь, zachorować.
Занепастити—упасть въ здоровьи; zapaść na siłach.
Запамјати—удержать въ памяти; zatwierdzić w pamięci.
Запасака—родъ юбки, передника; rodzaj spodnicy, fartucha.
Запропастити—Занапастити.
Заразомъ—вмѣстѣ, разомъ, вдругъ; zarazem.
Заразь—тотчасъ, сію минуту; zaraz, w ten moment.
Зарани—рано съ утра; z rana, ganiutko.
Заробітки—заработки; zarobek.
Заробляти—заработывать; zarabiać.
Засвѣтаний—просватанный; swatać (wyswatany).
Засниати—засыпать; zasypiać.
Заслабти—заболѣть; zachorować.
Засмутити—опечалить; zasmucić.
Засунутись—залѣзть, скрыться; zaleźć, skryć się.
Застукати—захватить въ расплохъ, попасть на чью нибудь продѣлку; zejść kogo nagle.
Затуляти—закрывать, затыкать, заслонять; zakrywać, zatykać, zasłaniać.
Заходити—пытаться; pokusać się.
Замішка—щеколда, защѣлка; klamka, haczyk.

- Зірка, зірки** — барская спіль, кукушкіно мыло; roślina lychnis chalcidonica.
Зірка, зіронька — звѣзда, звѣздочка; gwiazda—zdka.
Зітхнути—вздохнути; westchnąć.
Зламувати—ломать; załamywać.
Зледашіти — разлїтнись, распуститься; zlepiwić, rozwydrzyć.
Зліти (зілляти)—облїть; oblać.
Злѳтій—пятиалтынний; złoty.
Злічіти—сочснать, счесть; zrachować, policzyć.
Злякаться—испугаться; zleknąć się.
Змагаться—не уступать, спорить, тягнуться; sprzezać się.
Змигнути—мигнуть; mignąć.
Зміцнати—укрѣплять; wzmacniać.
Змѳвни—сговоръ; umowa przed zaręczynami, zmѳwiny.
Змовляти—сговаривать (о свадьбѣ); robić umowę przed zaręczynami.
Змогти—быть въ силѣ, мочь; być w stanie, móc.
Знати—знать; wiedzieć.
Знатимуть — **Знати** (буд. вр., cz. przysz.).
Знахарь—знахарь; leczący ziołami i tajemnemi środkami.
Зневажати—лишать уваженія, унижать; znieważać.
Зникти — исчезнуть; zniknąć.
Знімати, знати — снимать, снать, — поднимать, —нять; zdejmować, zdjąć.
Зновъ, знову—опять, снова; znowu, powtѳrnie.
Зодягати—одѣвать; odziewać, ubiegać.
Зозуля—кукушка; kukułka.
Зорешлива ніч — звѣздная ночь; noc gwiazdzista.
Зѳри—звѣзды; gwiazdy.
Зѳря—заря, —звѣзда; zorza, — gwiazda.
Заставаться, вистаться—оставаться, остаться; zostawać się, zostać.
Зрадїти — обрадоваться; ucieszyć się.
Зробїти—сдѣлать; zrobić.
Зрозумїти—понять, уразумѣть; zrozumieć, pojąć.
Зряжати — снаряжать; przygotowywać.
Зь-малку — съ-дѣтства, съ младенчества; od lat dzieciennych.
Зь-неназнімка — внезапно, вдругъ, неожиданно; nagle.
Зь-рѳду—отъ роду; od urodzenia.
Зь-рѳду-віку не...; — никогда не... nigdy nie...
Зьубожїти — обдѣлать, обнищать; zubożać, zbiednieć.
Збігтися—сбѣжаться; zbiedz się.
Збірати—собирать; zbierać.
Збудовати—построить; zbudować.
Звести—поднять; podnieść, podjąć.
Звестися — встать, — разориться; wstać, —zniszczyć.
Звиватися—вертѣться, хлопотать (о хлопотливыхъ хозяйкахъ); uwijać się, krzątać się.
Звикли, звикнути—привыкли, —кнути; przywykli, —knąć.
Звичайний—обыкновенный, — привычный; zwyczajny, — przyzwyczajony.
Звичайно—обыкновенно, — привычно, вѣжливо; zwyczajnie, zwykle, — przyzwyczajenie, grzecznie.
Звіся—Звестися (пр. вр., cz. przesz.).
Звіковати—Извѳковати.
Звісно—извѣстно; wiadomo.
Звістка—извѣстїе; wiadomość.
Звітки, — дки—откуда; skąd.
Звітти, — дти—оттуда; stąd.
Зворухнутися—тронуться, двинуться, пошевелиться; ruszyć się z miejsca.
Звьляти—измучить; znużyć.
Згадувати—вспоминать; wspominać, przypominać.
Зганїти—неодобрить; zganić.
Згланутися—сжалиться, опомниться; zlitować się, opamiętać się.
Згїрє—покатость; wzgórze.
Згодїтися—согласиться, договориться; zgodzić się, umówić się.
Злаєтця—кажется; zdaje się.
Здалєка, здалік—издали; zdaleka.
Здобўти—получить, добыть; dostać, zdobyć.
Здрїгнутися — вздрогнуть; zdrzść, wstrząsnąć się.
Здужати—быть здоровымъ; być przy dobrém zdrowiu.
Злужати — вспомнить, —вообразить; wspomnieć, —wyobrazić.

- Зѣлена недѣля**—Сошествіе Св. Духа; zielone swiátky.
Зелѣпочокъ—почка, завязь; zawiązek, pączek.
Землякъ—землякъ; ziomek, rodak.
Зирнути—взглянуть; spojrzeć.
Зійде—Схобити (взіхобити),—(буд. вр., cz. przysz.).
Зілье—Злити (зільяти),—(буд. вр., cz. przysz.).
Зілья, зілья'—трава, — травы; trawa, — ziele, ziółka.
- Идѣ**—идеть; idzie.
Ивѣковати (вѣкъ) — провесть всю жизнь; całe życie przepędzić.
Изгляднудься—Згляднудься.
Извѣтитьця—сѣѣжится, принять униженный видъ; zmniejszyć się, unizować się, spłoszczyć się.
Извѣянути—увянуть; zwiędnąć.
Икъ—Къ.
Имла—мгла; mgła.
Иншій—иной, другой; inny, inszy.
Иржа—ржавчина; rdza.
Истота—существо, природа; istota, przyzrodzenie.
Ищѣ—Щѣ.
И—и; i.
Идѣ—Идѣ.
Имѣ—Нѣти (наст. вр., cz. terażn.).
Ивга—Евгенія; Eugenia.
Ити, ити, ийти—идти; iść.
Иде—Ихати (наст. вр., cz. terażn.).
И—Вона (род. и вин., przyp. 2 i 4).
Издѣць—ѣздокъ, путешественникъ; jeździec, podróżny.
Исти—ѣсть; jeść, jadać, —gruć.
Ихати—ѣхать; jechać.
- Кагавецъ**—родъ плашки съ тонкимъ фитилемъ; rodzaj glinianej lampy.
Каже—Казати (н. в., cz. ter.).
Казати—говорить,—велѣть; mówić, —казаć.
Калитка—кожаный кошелекъ; warkiewka.
Капати—капать; parać.
Капле—Капати (наст. вр., cz. ter.).
Карбѣванецъ—рубль серебромъ; rubel srebrem.
Карность—кара; kara.
Карѣбий—карими глазами; z piwnemi oczyma.
- Картати**—бранить; łajać.
Катъ—палаць; kat.
Качанъ—капустная кочерыжка; kaczan.
Каятьця—каяться, раскаиваться; kajać się, żałować, pokutować.
Квѣрта—мѣра жидкостей, $\frac{1}{8}$ часть ведра; kwarta.
Квѣточка—цвѣточекъ; kwiatek.
Кѣтягъ—кисть (ягодъ); grono.
Кидатця—бросаться; rzucić się.
Кияньскій—Кіевскій; Kijowski.
Кілочокъ—колочекъ; kołek.
Кілько, кільки—нѣсколько,—сколько; sokołwiek, nieco, —kilka, ile.
Кимната—комната, —гостинная; pokój, —pokój bawialny.
Клопотатця—хлопотать, беспокоиться; kłopotać się.
Клуботатця—клубиться—катиться клубкомъ; kłębić się, —kulić się.
Ключочокъ—кулечекъ; kłóмок.
Ключаръ—ключникъ; szafarz.
Коваль—кузнецъ; kowal.
Кожекъ—каждый, всякій; każdy.
Кожухъ—тулукъ; kozuch.
Кѣитця—совершаться, твориться (о дурномъ); dziać się (coś złego).
Колѣ—когда,—если; kiedy, —gdy.
Колѣска—люлька; kolebka.
Колодязъ—колодезь; studnia.
Колоситця—колоситься; wypluwać w kłosy.
Колупати—долбить; dłubać.
Комашнѣ—муравейникъ,—насекомые; mrówki,—insekty.
Комѣра—кладовая, амбаръ, клѣтъ; szpiżarnia, skład.
Копѣ—50 к., въ исчисленіи другихъ предметовъ 60; кора, — 50 kop.
Копитникъ—подорѣшникъ, земляной ладонъ; roślina asarum europaum.
Копшитця—копшиться; gruć się, gmerać się.
Корѣль—король; król.
Корѣмисель—коромысло; nosidła.
Корѣтця—покоряться; korzyć się.
Кохати—любить; kochać.
Крамаръ—лавочникъ, также разнощикъ краснаго товара; kramarz.
Крамниця—лавка съ краснымъ товаромъ; sklep z kramarszczyzną.

Краще—лучше; lepiéj.
 Краший—красивѣйшій, лучшій; ładniejszy, lepszy.
 Крейда—мѣлъ; kreda.
 Крепакъ—крѣпостникъ; poddany.
 Кривдити—обижать; krzywdzić.
 Крии́ Бо́же—сохрани Богъ; ucho-
 waj Boże.
 Криница — ключевой колодезь; studnia kryniczna.
 Крити—прятать, — сохранять, покрывать, заступать; chować, kryć, — pokrywać, zastępować.
 Кропива—крапива; pokrzywa.
 Кружляти—кружиться, — рѣять въ воздухъ кругами; krążyć.
 Круча — высокий, обрывистый берегъ, береговая скала; brzeg urwisty.
 Куняти—дремать; drzymać.
 Күрява—пыль; kurz, pył.
 Күтъ, кутокъ—уголъ, уголокъ; kąt, kątek, — węgiel, róg.
 Кучерявий—кудрявый; kędzierzawy.
 Кущь—кустъ; krzak.
 Къ, — къ; do.

Лава—скамья; ławka.
 Лавка—скамейка; ławeczka.
 Лавочка—Лавка (ум., zdr.).
 Ладити—приготавливать, прилаживать; gotować, sporządzać.
 Ладнати—Ладити.
 Ладъ—порядокъ; porządek.
 Ласкаво — ласково, обходительно; uprzejmie, łaskawie.
 Ластівка—ласточка; jaskółka.
 Ледви—едва; ledwie, zaledwie.
 Ліпина — липовое дерево, — бѣлая кожа на лпѣ под корой; lirowe drzewo, — biała skóra pod korą na lipie.
 Листъ—листъ, письмо; liść, — list, pismo.
 Лихий—зловный, злой; złośliwy, zły.
 Лихо—горе, бѣда, несчастье; biada, nieszczęście, лихо.
 Лшпéвъ—ка; po.
 Лотоки—шлюзъ у мельницы; szluz przy młynie.
 Лошя, тля—жеребенокъ; zrzębieć.
 Лунá—эхó, отголосокъ; echo.
 Лунáе—отдается эхо; oddaje echo.

Лүснути — трѣснуть, лопнуть; pęknąć.
 Лүчче—лучше; lepiéj.
 Любёнько — спокойно, безъ ссоры, согласно, хорошо; spokojnie, zgodnie, bez kłótni, mile.
 Любѣчий—любящій; kochający.
 Людїна—человѣкъ; człowiek.
 Лүлька—трубка; fajka.
 Лүтовати—злиться, сердиться, выходить изъ себя; złościć się, nieposiadać się z gniewu.
 Лягти—лечь; położyć się.
 Ляховка—Полька; Polka.
 Любити—любить; kochać, — lubić.
 Лүбка—милая; miła.

Мабіть — видно, вѣроятно, должно быть; jak widać, zapewne.
 Мабуть—Мабіть.
 Мавъ, ма́ти, ма́тиму—имѣлъ, имѣть, буду имѣть; miał, mieć, będę miał.
 Мага́би—Богъ въ помощь; Boże dopomóż.
 Маки́вникъ — маковый коржикъ съ медомъ; makówka miodowa.
 Марніти — увидать (о чело.); uszychać, wiadnąć.
 Марно — безъ пользы, безъ слѣда, глубоко напрасно; marnie.
 Ма́ти, ма́тери — мать, матери; matka, — tki.
 Ма́тинка—маменька; mama.
 Ма́ятись—маяться (по свѣту); wataęsać się (наст. вр., cz. teraźn.).
 Мерéжані (я́рма) — съ рѣзными украшеніями; gzeźbione.
 Мёрлий—мертвый; umarły.
 Мёрти—умирать; umierać.
 Метати́сь—метаться; rzucać się.
 Мерця́—Мрѣць (род. п., prz. 2).
 Метнутись—броситься; porwać się.
 Мечутця — Метати́сь (наст. вр., cz ter.).
 Мигати́сь—мелькать, мерещиться—живо представляться; migotać się, — żywo przed oczyma stawać.
 Міжъ—между, межъ; między.
 Міський—городской; miejski.
 Місто — городъ, рынокъ, — мѣсто; miasto, rynek, — miejsce.
 Містце—мѣсто; miejsce.

Місяць — луна, мѣсяць; księżyc, miesiąc.
Місячно — помѣсячно; miesięcznie.
Міцкнй — крѣпкій, мощный; mocny, — silny.
Мова — мольв, рѣчь, — языкъ; мова, — język.
Мовчки — молча; milcząc.
Мовъ — будто; powiedziałbyś, iakby.
Могила — могила, — курганъ; mogiła, — kurhan, kopiec.
Могучий — сильный, мощный; silny.
Молодѣ — невѣста, — новобрачная; — narzeczona, panna młoda.
Молодица — молодая замужняя женщина; męzatką młoda.
Молодь, **молодѣча** — молодежь; młodzież, młódź.
Моторный — видный, — ловкій, — живой; kształtny, — zgrabny, — żywy.
Мрець — мертвецъ; umarły.
Мугиръ — мужикъ (презрительно), неотѣса, деревенщина; cham, drab.
Мурованый — строенный изъ кирпича или камня; murowany.
Муштровый — боевой, фурутовый; szeregowy, frontowy.

Навертати — рѣдко появляться; nawiedzać (dom).
Навіжений — сумазбродный; wagały, szalony.
Навісмі — послѣ, вполѣдетвія; później.
Навстрічь — на встрѣчу; na spotkanie.
Нагальний — внезапный, бурный, разрушительный; nagły, gwałtowny.
Нагавяти — доганять; dopędzać.
Нагодитись — кстатѣ случиться; przytrafić się.
Наготовати — наготовить; przygotować.
На добрий-день дати — поздороваться; oddać dzień dobry.
Надро — лоно, нѣдро, — пазуха; łono, — zanadrze.
Назиркомъ — не выпускака изъ виду; nie spuszczać z oka.
На зору не займалося — не разсвѣтало; na brzask nie zabierało się.
На-зустричь — Навстрічь.
Наймичка — служанка; służąca.
Найшлѣсь дитинка — родилось дитя; dziecko urodziło się.

Наляати — обругать; wyłajać, zfu-kać.
Накинуться — напасть, накинуться; rzucić się na kogo), przyczerić się.
Налякати — напугать; nastraszyć.
Намѣтъ — памѣтъ; namiot.
Намісто — монисто, ожерелье; naszyjek, kanak.
Намітка — длинный кусокъ простой кисейной матеріи, которымъ женщины покрываютъ головы; szalik u kobiet na głowie z grubego muslinu.
Напоумляти — вразумлять, научать; objaśniać, wujaśniać.
На-пречудо — на удивление; nad podziw.
Нараяти — присовѣтовать; poradzić.
Наруга — обида, поругание, — насиліе, krzywda, pośmiewisko, — gwałt.
Натрапити — попасть на слѣдъ; wpaść na trop.
Наче — какъ будто, словно; jakby, jak gdyby.
Небожата — племянники и племянницы, — бѣдняжки; — bratanek, — nka, siostreniec, — nica, — niebogiek.
Невеличкий — небольшой; niewielki.
Невістка — невѣстка; bratowa.
Невмісне — неумышленно, нечаянно; nie chęć.
Не-врѣку — не сглазить-бы; абуm nie zuroczył.
Невспіющий — неусыпный; nieuśpiący.
Невірний — злой, жестокий; okrutny.
Недуга — болѣзнь, недугъ; słabość.
Недужий — больной; słaby, cierpiący.
Нежурбливий — беззаботный; nie-troszczący się o nic.
Незвичайний — непривычный; nie-przyzwyczajony.
Недужати — быть больнымъ; хворать; chorować.
Незрячий — слѣпой; niewidzący.
Неначе — Наче.
Ненька — матушка; mama.
Необачний — безразсудный; nierozsądny, nierozmyslny, niebaczný.
Непомилешао — безошибочно; nieomylnie.
Нерухомий — неподвижный; nieruchomy.

- Несподіванно — неожиданно, нежданно; niespodzianie.
 Нести — нести; nieść, — prowadzić.
 Низъ — низъ, удолие; padoł, nizina.
 Ниначе — Наче.
 Нити — нить, изнывать; tęsknić.
 Нишкомъ — въ тихомолку; po cichu.
 Нибі — будто; jakby, niby.
 Ні-впроку — не-впроку.
 Нікчёмний — никуда негодный; nikczemu.
 Нудьга — скука, тоска; nuda, tęsknota.
 Нятись — браться (за что); brać się (do czego).
 Няти віри — вѣрить; wierzyć.
- Обачний** — расудительный; rozsądny, baszny.
Обділити — надѣлить, подѣлить (между всѣми); podzielić.
Обдіати — обидѣть, оскорбить; skrzywdzić, znieważyć.
Обійме — Объяти — (будущ. вр., cz. przysz.)
Обладувати — владѣть, обладать; władać, gzażdzić.
Обминати — обходить; omijać.
Облячя — лице; twarz.
Обмовляти — злословить, чернить; obmawiać.
Обноси́ти — Обмóвляти.
Обня́ти — обнять; ogarnąć, objąć.
Обхопити — схватить, — обнять, схватить въ объятія; schwycić.
Огріти — ударить; uderzyć, skropić.
Огрядний — полный, толстый; pełny, pełnego ciała.
Обду́ти — отбить; odbyć.
Одвічати — отвѣчать; odpowiadać.
Оддалекі — издали; zdaleka.
Оддати́ся — выйти за мужъ; wyjść za mąż.
Одинокий — одинокій; samotny.
Одка́з — отвѣтъ; odpowiedź.
Одмагати — оттягивать, отнимать; odbiegać.
Одмовля́тися — отговариваться; odmawiać się.
Одмовля́ти — отвѣчать, — отбивать, отговаривать; odpowiadać, — odmawiać.
Оповідати́ти — рассказать; opowiedzieć.
- Одпочи́ти** — отдохнуть; odpościć.
Одправля́ти — посылать, отправлять; odbywać.
Одпра́ва — богослужение; nabożnośćwo.
Одрізня́тися — отдѣляться; odłączać się.
Одружі́тися — вступить въ бракъ, жениться; zaślubić się.
Одужати — выздоровѣть; wyzdrowieć.
Одцурати́ся — отречься, отказаться; wyrzec się.
Одъ — Відъ.
Око́лиця — окрестность; okolica.
Оксами́тъ — бархатъ; aksamit.
Опові́стати — рассказать, объявить; opowiedzieć.
Опові́мати — рассказывать, объявлять; opowiadać, ogłaszać.
Оскіра́тися — усмѣхаться презрительно; uśmiechać się pogardliwie.
Оста́нокъ — остатокъ; ostatek.
Оста́нній — послѣдній; ostatni.
Ось — вотъ; oto.
Отсе́ — Оце́.
Опахну́ти — обвѣять; owionąć.
Оповідання — рассказъ; opowiadanie.
Отара — стадо (овець, козь); stado (owiec, kóz).
Оце́ — вотъ, вотъ это; oto.
Очере́тъ — тростникъ, камышь; trzcina.
Очіпокъ — круглая шапочка, которую женщины носятъ под платкомъ; rodzaj kapturka, który kobiety noszą pod chustką.
Ошарпаний — оборванный; obdarty, obszarpany.
Ошпарений — опаренный, горячей водой облитый; oparzony.
- Павичъ, барчукъ** — холостой баринъ; panicz, — kawaler.
Паві́матка — мать (почтѣт.), госпожа, попадя; mama (grz.), pani, małżonka kapłana.
Павщина — барщина; pańszczyzna.
Павъкати́ся — ухаживать, возиться; karessować się (z kim).
Па́нський — господскій, помѣщичій; pański, obywatelski.
Папі́ръ — бумага; papier.
Па́пороть — папоротникъ; paproć.
Па́робокъ, па́рубокъ — дурень; parobek.

- Паровий** — пара воловъ, чумацкій возъ съ водами; para wołów, wóz szumaski o dwóch wołach.
- Підроски** — ростки, поросль; rostki.
- Пахарський** — земледѣльческій; rolniczy.
- Пахучий** — душистый, ароматный; pachnący, wonny.
- Пекучий** — жгучий, жаркій; palący.
- Первістка** — перворожденная; (сѣрка) pierwotna.
- Перѣкупка** — торговка; przekupka.
- Перемѣгуватись** — перемигиваться; mrugać się wesoło.
- Перевѣсти** — остановить, забѣжавъ спереди; zabiedz komu drogę.
- Переставитись** — перейти въ другой мѣръ; przemieścić się do wieczności.
- Перенести** — перенести, перенести; wycierpieć, przemieścić.
- Перехилитись** — перевѣситься; przegiąć się.
- Перехожий** — проходной; przechodzień.
- Перехрестити** — перекрестить; przezegnać.
- Перстень** — перстень, кольцо (ум.); pierścionek, obrączka.
- Перше** — прежде; wprzód, przed tem.
- Печаловитий** — печальный, удрученный печалью; smutny, rogzężony w smutku.
- Пещений** — дѣлянный, нѣжинка; pieszczony, wuchuchany.
- Пікати** — толсторожий, широколицый; pękaty.
- Пильно** — пристально, старательно; pilnie, troskliwie.
- Пильнувати** — стараться, стеречь; pilnować, usiłować.
- Питима** — родная (о матери); rodzona (o matce).
- Пихкати** — курить (трубку); pykać (fajkę).
- Півверста** — полверсты; pół wisty.
- Пивень** — пѣтухъ; kogut, kur.
- Підвести** — поднять, помочь подняться, — надуть, обмануть, подвести; podnieść, pomódz wstać, — oszukać, namówić.
- Підданий** — крѣпостной; poddany.
- Підждати** — поджидать; oczekiwać.
- Підждати** — подождать; zaczekać.
- Пісочаний** — песчаный; piaszczysty.
- Плаття** — платье; odzienie, suknia.
- Плахта** — шелковая или шерстяная яркоцвѣтная юбка (націон. празд. одежда); jedwabna albo wełniana jasnokolorowa spódnica (narodowa święteczna suknia).
- Плѣскати** — въ ладоши бить, — толковать; klaskać, — gadać.
- Плімья** — племя; plemię.
- Плохий** — смиренный, тихий; cichy, spokojny.
- Побачити** — увидѣть; zobaczyć.
- Побачитись** — повидаться, увидѣться; zobaczyć się.
- Побиватись** — бѣдствовать; biedzić się.
- Побратись** — сочтаться бракомъ; zaślubić się.
- Повиливати** — повилить; powylewać.
- Повістити** — повѣстать; opowiedzieć.
- Повіяти** — уйти, уѣхать (през.); wynieść się.
- Повновидий** — полнолицый; okrągłej, pełnej twarzy.
- Погляд** — взглядъ; wejrzenie.
- Поглянути** — взглянуть, поглядѣть; spojrzeć.
- Погодитись** — согласиться, условиться, помириться; zgodzić się, pogodzić się.
- Подароватись** — простить другъ другу; przebaczyć wspólne winy.
- Подвірье** — дворъ, подворье; dziedziniec, podwórzec.
- Подивитись** — посмотреть, взглянуть; spojrzeć.
- Подія** — случай, происшествіе, — порча (кода.); zdarzenie, wypadek, — czyn (czarod.)
- (Подобаріть) не подобаріть — неумѣстно, неприлично; nieprzystwoicie, nie w miejscu.
- Подружка** — подруга; przyjaciółka.
- Подружья** — супруги другъ для друга; małżonek, — nka, przyjaciele.
- Подяковати** — поблагодарить; podziękować.
- Пожаліти** — пожалѣть; pożałować.
- Пожалувати** — пожалѣть, доласкать; pożałować, popieścić.
- Пожартувати** — пошутить; pożartować.

- Поживання**—польза, житье; użytek, byt.
- Позичити**—занять, дать въ займы; pożyczyć.
- Поківомъ**—неспѣша; powoli, rozmału.
- Покіннути**—оставить, бросить; zostawić, porzucić.
- Покій**—комната; pokój.
- Покійникъ**—покойникъ; nieboszczyk.
- Покірливость**—покорность, смиреніе; pokora, poddanie się.
- Покликати**—позвать; zawołać.
- Полѣгшати**—облегчиться; ulżyć.
- Половій**—свѣтло-буланый; jasno-buiany.
- Половити**—желтѣть, желтѣться; wrapać w blade-żółty kolor.
- Полудновати**—поднячать, ѣсть полдникъ; jeść podwieczorek.
- По любви**—по любви; z miłości.
- Помогачъ**—помощникъ; pomocnik.
- Помандровати**—уйти, убѣжать; uciec, zbiedz, powałasac się.
- Помість**—будто, словно; jakby.
- Помістя**—мѣсто, служба; obowiązek, służba.
- Поміяти**—замѣтить; zauważyć.
- Помічь**—помощь; pomoc.
- Помієленно**—ошибочно; mylnie.
- Помолодшати**—помолодѣть; odmłodzić.
- Понурій**—унылый, угрюмый; posępny, ponury.
- Понурити**—опустить, склонить (голову); uchylić (głowę).
- Понятися**—вступитъ въ бракъ; zaślubić się.
- Попівна**—дочь священника; córka pora.
- Попрошати**—проститься; prosić się.
- Попустъ (божій)**—позупеніе (божье); dopuszczenie (boze).
- Порядити**—посоветовать, научить, утѣшить; poradzić, ukoić.
- Порати**—отдѣльваться по дому, хозяйничать въ избѣ и около избы, заниматься стрянней; krzątać się około gospodarstwa domowego.
- Порватися**—броситься, ризкнутъ; porwać się, targnąć się (na coś).
- Порігъ**—порогъ; próg.
- Поручъ**—рядомъ, около, рука объ руку; gzędem, obok.
- Посагъ**—приданное; posag.
- Посваритися**—поссориться, побраниться, —погрозить; pokłócić się, rogniewać się, powasnić się, —pogrozić.
- Посумовати**—потосковать; potęsknić (po kim).
- Потала**, на поталу — въ добычу, на позоръ и гибель; na łup, na pastwę.
- Потиха**—развлеченіе, удовольствіе; rozragnienie, pociesza.
- Потопнитися**—протиснутъ; przecisnąć się, przebić się.
- Потопляти**—Потопнитися (буд. 3 л. множ., cz. przysz. 3 os. l. m).
- Потомлені**—утомленные, ослабѣвшія, упавшія (вѣки); zapadłe (powieki).
- Потрѣху**—по немногу, мало-по-малу; potrosze, zwolna.
- Потрощені (човні)**—изломанные, разбитые въ щелки (челны); robite, potrzaskane (łozdie).
- Потурати**—поблажать, мирволить; pobłażać.
- Похирити**—похворать, поболѣть; przeciępieć, —pochyłać.
- Похатати**—покачать; potrzasać, rokiwać (głową).
- Поховати**—похоронить, —припрятать; zagrześć, —sprzątnąć.
- Походити**—походить, быть похожимъ; podobnym być do kogo.
- Поцінно**—за сходнуюцѣну; za umiarkowaną cenę.
- Почати**—пачать; zacząć, rozpocząć.
- Почановати**—почтить, угостить; uszanować, uczcić, poczęstować.
- Правити**—отправлять богослуженіе, требовать, взыскивать, на своемъ стоять, все тоже толковать; odprawiać nabożeństwo, pozyskać, prawić swoje.
- Праиввати**—трудятся; pracować.
- Престоль**—престолъ; ołtarz.
- Привиджатися**—представляются, видѣться, грезяться; przedstawiać się w umyśle.
- Привіть**—привѣтъ; przywitanie.
- Пригадати**—вспомниться, припомниться; przyjąć na pamięć.

Прига́тись — прибі́жати, приска-
кати; przypędzić się.

Приголу́бити — приголуби́ть; popieś-
cić.

Пригорну́ти — обня́ть; uściskać.

Придба́ти — приобрѣ́сть, зарабо́тати;
nabyć.

Прийти́ти до місця — оста́ться непо-
движнимъ на мѣстѣ; zostać wgu-
tym, przykutym do miejsca.

Прикра́стись — подкра́стись, бли́зко
подойти незамѣченнимъ; podkraść
się.

Приміча́ти — замѣча́ть, примѣча́ть,
обра́щать внима́ніе; uważać.

Примхи — капризы, выдумки, фанта-
зія; kaprysy, fochy.

Припини́тись — остано́виться; zatrzy-
mać się.

(При собі) не при собі — самъ не
свой; zdetenowany.

Приста́ркувати — пожи́лой, въ лѣ-
тахъ; podstarzały, podtatusiały.

Притоми́тись — приу́стать, поу́стать;
sfatygować się.

Приціня́тись — торго́ваться, узна́вать
дѣлу, приці́нваться; targować
się, wywiadywać się o cenę.

Проважа́ти — провожа́ть; przepro-
wadzać.

Проміж — между; pomiędzy.

Промінья — лучи; promienie.

Промови́ти — сказа́ть; промови́ть;
przemówić.

Просто — прямо, противъ; wprost,
prosto, naprzeciw.

Протури́ти — прогна́ть, загна́ть; ppe-
dzić, przepędzić.

Проха́ти — проси́ть; prosić.

Проча́не — богомо́льцы; pielgrzymi i
pielgrzymki.

(Проща), на про́щу — къ святымъ
мѣстамъ, набогомо́ле; pielgrzym-
ka, на pielgrzymkę.

Пруча́тись — барахта́ться, не пода-
ваться; pasować się, wywiązać
się.

Прясти — прѣсть; prząść.

Пташеня́та — пташки; ptaszęta.

Пустова́ти — шалѣ́ть; swawolić.

Пучка — палецъ; palec.

Пуща — большой дремучій лѣсъ;
puszcza, las.

Ра́да — совѣтъ, совѣщаніе, — вѣче,
мірская сходка; rada, pogada,
schadzka (włoscian).

Ра́дний — радъ; kontent.

Раденький — Ра́дний (ум., zdr.).

Ра́днн (кого) — совѣтывать (кому);
radzić.

Ра́днись — совѣтоваться; radzić się.

Ра́днн — радоваться; cieszyć się.

Ра́но, ра́неько — рано, съ утра,
утречкомъ; rano, raniutko, poran-
kiem.

Ра́йти — Ра́днн.

Рѣгіт — громкій смѣхъ, хохоть; głoś-
ne śmiechy.

Регота́тись — хохотать; śmiać się głoś-
no.

Рѣчи — рѣчи, слова, разгово́ръ, толкъ;
mowa, słowa, rozmowa, pogada-
nie.

Рибалка — рыба́къ; rybak.

Ринути — хлыну́ть; buchnąć.

Рипіти — скрипе́ть; skrzypieć.

Рівно — равно, одинаково; jednakowo,
równie, a także.

Рі́дко — рѣ́дко; rzadko.

Рі́дь — родъ, поколѣ́ніе, родственни-
ки; pokolenie, ród, krewni.

Рі́дний — родной, свой; pokrewny,
rodzony.

Рі́зннись — отдѣля́ться; rozdzielać się.

Рі́къ — годъ; rok.

Рі́чка — рѣ́чка, рѣ́ка; rzeczka, rzeka.

Рі́чь — рѣ́чь, дѣло, вещь; rozmowa,
sprawa, gęsz.

Робити — дѣла́ть, работати; robić.

Робота́щий — трудолюбивый; pra-
cowity.

Родичь — родственникъ; krewny.

Ро́жа — роза, розовый кустъ; róża,
krzak różany.

Роже́вий — розовый; różowy.

Розбі́тись — разбѣ́жаться, рассѣ́ять-
ся; gosproszuć się.

Розбрести́сь — разо́йтись по разнымъ
направленіямъ; rozejść się.

Розважа́ти — развлекать, резѣ́вовать,
утѣшать; rozweselać.

Розва́жити — развлечь; rozweselić.

Розду́матись — пере́мѣнить намѣре-
ніе, раздумать; rozmyśleć.

Розжива́тись — разжива́ться, бога-
тѣть; wzbogacać się.

- Розвмчати — разнести; rozwłuczycь, goznieść.
- Розлютоватись — впасть въ бѣшенство, разозлиться; wpaść w paszycь, gozłoscić się.
- Розведужатись — разболѣться, расхвораться; wpaść w chorobę.
- Розраювати — отговаривать, отсовѣтывать; odradzać.
- Розраяти — отсовѣтовать; odradzić.
- Розумити — понимать; rozumieć.
- Росада — рассада; gozsada.
- Роскішь — роскошь, собств. и иноск.; obfitość, goskosz.
- Роскоши — Роскішь (им. и вин. мн. ч., prz. 1 i 4 l. mn.)
- Роспитатись — распросить; rozpytać się, wywiedzić się.
- Росповідати — рассказывать; opowiadać.
- Роспукуватись — развиваться (о деревьяхъ), развертываться (о листьяхъ); rozpękać się, gozwijać się.
- Роспристаний — распахнутый (о рубахъ); rozpięty (о koszuli).
- Рундукъ — крыльце со ступеньками; ganek, krůżganek.
- Руса (коса) — русая (коса); (kosa) ruda, rusowata.
- Рута — ruta graveolens.
- Рухъ — движение, волнение; ruch, poruszenie ogólne.
- Ручяй — ловкій, проворный, оборотливый; zwinny, rączy.
- Руччиший — Руччий (срав. ст., st. wyższy).
- Рухати — тронуться въ дорогу; ruszycь w drogę.
- Рухвиль — полотенце, утиральникъ, съ обрядовымъ значеніемъ при свадьбахъ; ręcznik, — ręcznik, należący do pewnego obrzъdku w godach małżeńskich.
- Рясний — густой, сильный (о цвѣтахъ и подахъ); gęsisty, gęsty.
- Рястъ — растение, цвѣтущее весной, обрядовое; roślina, kwitnąca na wiosnę, należąca do gusłw ludu.
- Рятувати — спасать; ratować.
- Садовитись — садиться; siadać.
- Сапьянци — сапьянные сапоги; safia-nowe bóty.
- Сарана — саранча; szarańcza.
- Сварка — ссора, перебранка; kłótnia, wasnia.
- Сварливий — сварливый; kłótniwy, sierpki.
- Свататись — свататься; starać się o rękę.
- Свекруха — свекровь; matka męża, świekra.
- Свѣта — верхнее платье; siermiega.
- Село — село, деревня; sielo, wieś.
- Селючка — деревенская (презр.); wieśniaczka (pogardl.).
- Семьянинъ — семьянинъ; familijny.
- Сердитий — сердитый, злой; zły, złośliwy.
- Серѣжки — серѣжки; kółczyki.
- Сиви-полови (волы) — сѣрые, буланные (быки); siwe, płowe (woły).
- Сила — сила, насиліе, множество; siła, przemoc, mnóstwo.
- Силovati — принуждать; przmuszać, zniewalać.
- Силмиць — насильно; gwałtem, przemocą.
- Сильне — очень, сильно; bardzo, nader.
- Синица — синица; sinogarlica.
- Синій — синій; szaflrowy, siny.
- Синь, синятко — сынъ, сынокъ, сыночекъ; syn, synek, synaczek.
- Силь — село — (род. мн., l. m. prz. 2).
- Сильський — сельскій; wiejski.
- Сквица — название кладбища въ Киевѣ; nazwanie cmentarza w Kijowie.
- Сказано — извѣстно ужъ; rzecz wiadoma, naturalna rzecz.
- Скарбець — зарытая въ землю гладышка съ деньгами; paczynie z pieniędzmi zakopane.
- Скільки — сколько, какъ; ile, jak.
- Склясти — сложить; ułożyć.
- Скликати — кликать, сзывать, соби- рать; zwoływać, zbierać.
- Скляо — стекло; szkło.
- Скóитись — произойти, съдѣаться (о дурномъ); stać się, wypiknąć (na konto złego).
- Скрéсла крига — тронулся, пошелъ ледъ; połamał się lód.
- Скривдиги — обидѣть; skrzywdzić.
- Скриня — сундукъ; skrzynia, kufer.

- Скрипка—сундучекъ, ларчикъ, шка-
тулка; skrzynka, szkatułka.
- Скрѣпати—закрѣчать; krzyknąć.
- Слѣза—слеза; łza.
- Слѣзъ, слѣзми—род. и тв. п. мн. ч.,
пр. 2 і 6 licz. mn.)
- Служка—служанка; służąca.
- Сміття—сорь; śmieci.
- Сподобати, до сподоби—полюбить,
по душѣ; prosić, do prosić.
- Сподіватись — ожидать, надѣяться;
spodziewać się.
- Слухнявий—послушный, покорный;
posłuszny, pokorny.
- Смішки—шутки; żarty.
- Смутній — грустный, печальный;
smutny.
- Сонечко—солнышко; słońeczko.
- Соромитись — стыдиться, краснѣть;
wstydzić się, rumienić się, rónać.
- Соромлявий—стыдливый, конфузливый,
застѣнчивый; wstydlivy.
- Соромъ—стыдъ; wstyd.
- Сорочка—рубашка, сорочка; koszula.
- Спасибі—спасибо; dzięki.
- Спершу—сперва; pierwей.
- Спинатись—тянуться къ чему-нибудь
вверхъ, стараться взобраться на
что; wspinać się, wzbierać się.
- Спинитись—остановиться; zatrzymać
się.
- Спитати—спросить; zapytać.
- Співати—пѣть; spiewać.
- Спіанитись — запоздать, опоздать;
oróźnić się, spóźnić się.
- (Сповиточокъ), у сповиточку—въ пеленкахъ,
въ младенчествѣ; w pieluszkach,
w niemowlęciu.
- Сполюхнути—всполюшить; spłoszyć,
przestraszyć.
- Спостигнути — постигнуть; stać się,
przytrafić się.
- Спочивати—отдыхать; odpoczywać.
- Справдѣвий—дѣйствительный, на-
стоящій; prawdziwy, istotny.
- Справді—въ самомъ дѣлѣ, неужели,
дѣйствительно, взаправду; do-
prawdy, w samęj rzeczy, zaiste.
- Справдливий — настоящій, истин-
ный, дѣйствительный; prawdziwy,
rzeczywisty.
- Спячатись—распиться; rozpić się.
- Ставий — стройный, видный; ugo-
dziwy.
- Ставъ, ставокъ — прудъ; staw, sa-
dzawka.
- Старосвітній—старосвѣтскій; staro-
świecki.
- Стѣжка—Стѣжка (ум., zdrobn.).
- Стѣжка—тропинка; ścieżka.
- Стілѣнь—столъ, столикъ; stół, sto-
lik.
- Стільки—столько; tyle, tak.
- Стільчикъ—стулъ; krzesło, krzeselko.
- Сторожа—стража; warta, straż.
- Стота—Истота.
- Страждати—страдать, терпѣть, му-
читься; cierpieć.
- Страхати—пугать; straszyć.
- Стрівати—подождать, — стерпѣть, —
встрѣчать; zaszekać, —przenieść, —
napotykać.
- Стрѣха — край соломенной крыши;
kraj strzechy.
- Стрепетитись—вдрогнуть, встре-
петаться; wstrząsnąć się.
- Стрѣчка — узкая ленточка, тесемка;
wstążeczka.
- Струминь—ручей, струя; strumień.
- Струмочокъ—ручеекъ, струя, струй-
ка; strumyk.
- Струснитись — содрогнуться; strzą-
snąć się, wzdrygnąć się.
- Ступинь—шагъ; krok.
- Ступи́я—Ступи́я (род. п., prz. 2).
- Сченитись—взяться за руки; pobrać
się za ręce.
- Счеплютиа.—Счепнитись — (буд. вр.
3 л. мн. ч., cz. przysz. 3 р. l. mn.)
- Сувора—внушение; przekonanie.
- Суворий—суровый, строгій; srogі,
surowy.
- Судилось—суждено; przeznaczono.
- Сумовати—тосковать, горевать; tęs-
knić, smuć się.
- Сумъ—грусть, тоска, печаль, уны-
ніе, предчувствіе дурного; smutek,
tęsknota, ponurość, przeczucie złego.
- Супити — хмурить, морщить; zasępić,
zachmurzać.
- Схаменитись — спохватиться, омон-
ниться, прити въ себя; zmić, go-
wać się, opramiętać się, przyjść do
siebie.
- Схопитись—вскочить, ухватиться; (за

- что); **zegrwać się**, —schwycić, porwać (za co).
- Сіати, сіяти**—сіять, блестять; błyszcząć, świecić, lśnić.
- Та**—да, и, но; i, także, ale.
- Таланъ** — счастье, судьба; szczęście, przelaznaczenie.
- Танокъ**—хороводъ; koło.
- Танути**—таять; topnieć, tajeć.
- Темный** — темный, слѣпой; ciemny, niewidomy.
- Тепереньки, тепередики** — теперъ (ум. zdr.).
- Теперъ** — теперъ; teraz.
- Тиждень** — недѣля; tydzień.
- Тивъ** — заборъ; płot.
- Тиняться** — слоняться, бродить; błąkać się.
- Тихесенько** — тихохонько; cichutko.
- Тиша** — тишь; cisza.
- Тільки, тільки** — только; tylko.
- Тинокъ** — тѣнь; cień.
- Титка** — тѣтка; ciotka.
- Товаръ** — рогатый скотъ; bydło.
- Товкачъ** — толкуша; stepog.
- Толока** — помощь (бесплатная по просьбѣ нуждающагося полевая работа миромъ, за хлѣбъ—соль и доброе слово; łośka).
- Томиться** — уставать, утомляться; fatygować się, znużyć się.
- Точокъ** — название рынка въ Кіевѣ; nazwanie rynku w Kijowie.
- Трапяться** — случаться; zdarzać się, przytrafiać się.
- Треба** — нужно, надо; trzeba, potrzeba.
- Тримтяти** — дрожать; drżeć.
- Трѣхи** — мало, немного; trochę, mało, niewiele.
- Трѣшечки** — Трѣхи (ум., zdr.).
- Труситься** — дрожать; trząść się.
- Туга** — тоска; zgrzyzota, zmartwienie.
- Трушюся** — Труситься (наст. вр., cz. ter.).
- Тулиться** — прислоняться; tulić się.
- Тулюся** — Тулиться (наст. вр., cz. ter.).
- Тупати** — ходить, хлопотать; tupać, kłózać się.
- Турбоватися** — беспокоиться; troszczyć się, fatygować się.
- Тухнуть** —дохнуть, вздохнуть; odechnąć.
- Тѣмтити** — понимать, — знать; pojmować, —wiedzieć.
- Тямлю** — Тѣмтити (наст. вр., cz. ter.).
- У, увъ** — въ, у; w, u.
- Убожити** — бѣднѣть; biednieć.
- Убрання** — платье, одежда; odzienie, strój.
- Увага** — внимание; uwaga.
- Увесь** — весь; wszystko.
- Увійти** — войти; wejść.
- У-двіізі** — въ двоѣмъ; we dwójgu.
- У-друге** — вторично, во второй разъ; powtórnie, drugi raz.
- Узликъ** — узелокъ; węzełek.
- Узяти** — врать; wziąć.
- Уквічана** — украшенная цвѣтами; upiękniiona kwiatami.
- Унука, унучка** — внучка; wnuczka.
- У-обідню добу** — въ полдень; w południową porę.
- Уранці** — утромъ, поутру; zrana.
- Уродиться** — родиться; narodzić się.
- Уручити** — поручить, отдать на сохранение; poruczyć, oddać na opiekę.
- Усѣ** — все, постоянно, всегда; wszystko, ciągle, zawsze.
- Усі** — всѣ; wszyscy, wszystkie.
- Усміхатися** — усмѣхаться; uśmiechać się.
- Усякій** — всякій; każdy.
- Утикати** — уходить; uciekać.
- У-трѣте** — въ третій разъ; po raz trzeci.
- Утя** — утѣночекъ; kaczciczka (niewłaśc.).
- Учепитися** — привязаться; przyczepić się.
- Філя** — волна; fala.
- Хазяїнъ** — хозяинъ; gospodarz.
- Хата** — изба; chata, chałupa.
- Хвилина, хвилиночка** — мгновение; chwila.
- Хвиля** — Філя.
- Хворити** — хворать; chorować.
- Хиба** — развѣ; chyba.
- Хибке (серце)** — слабое (серце); miękie (o sercu), słabe.
- Хибкий** — гибкій, —шаткий; giętki, zęczny, —wahający się.

Хибну́ти — склониться; przycylić się.

Хи́жий — хищный; drapieżny.

Химерува́ти — капризничать, — мечтать; karysić się, — marzyć.

Хисткий — гибкий; giętki.

Хита́ти — качать; hustać, kołysać.

Хліборо́бъ — хлебопашецъ, земледѣлецъ; rolnik.

Хло́пцеъ — мальчикъ, паренекъ; chłopiec.

Хлопья́ — мальчикъ; młec.

Хмара — гуча; chmura.

Хму́рий — мрачный; chmurny, zępnopny.

Хова́тись — прятаться; chować się.

Ходя́ти — ходить, — приходиться (на зовъ), — пойти (во 2 лицъ повел. накл.); chodzić.

Холодо́къ — тѣнь; cień.

Хорува́ти — болѣть; chorować.

Хоро́ший — хороший, красивый, порядочный; — ładny, piękny, porządny.

Хочь, хоть — хоть, хотя; choć, chociaż.

Храбрува́ти — храбриться; udawać walecznego.

Хреста́, — Хрестъ — (род. и вин., 2 i 4 prz.).

Хрестъ — крестъ; krzyż.

Хрещати́й — крестовидный; w kształcie krzyża.

Хрестить — Христѣти — (наст. вр. cz. ter.).

Хреще́ний — окрещенный; ochrzczony.

Хрещи́къ — названіе игры; nazwanie zabawy gminnej.

Хрестѣти — крестить, — оствѣтять крестомъ; chrzcić, — żegnać.

Худо́ба — скоть, имущество; bydło, dobra.

Хуте́нько — скорѣе; prędeј.

Хути́ръ — хуторъ, выселокъ, село́къ; wioska, folwark, futor.

Ху́тко — скоро; prędko, żwawo.

Ху́тче — скорѣе; prędeј.

Цѣнта́рь — церковный дворъ, паперть; podwórze kościelne.

Цвѣтъ — цвѣтъ; kwiat.

Цѣлий — цѣлый, весь; cały, wszystek.

Цокотѣти — болтать; sakotać, gadać.

Цура́тись — чуждаться, отказываться; opuszczać, wyrzekać się.

Цуце́ня — щенокъ; piesek.

Цѣмрѣня — срубъ въ колодцѣ; cembgyna.

Ча́рка — рюмка; kieliszek.

Ча́сомъ — иногда; czasami.

Часова́ти — подчивать, угощать; częstować, traktować.

Ча́хнути — сохнуть, вянуть; schnąć, więdnąć.

Чепу́рный — чистоплотный, ловкий, изящный; ochędobżny, zwinny, okazały.

Черво́ний — красный, алый; czerwony.

Черевѣки — башмаки; trzewiki.

Черешня — черешня; trześnia.

Черни́ця — монахиня; zakonnica, mniszka.

Чи́сто — чисто, совершенно, со всею точностію; czysto, zupełnie.

Чого́ — отчего? что? dla czego? jak?

Чомъ — почему? dla czego?

Чорня́вий — бронеть, — смуглый; czarniawy, — sniady.

Чува́ти — слыхивать; słyszeć.

Чужесторо́ний — съ чужой стороны; z cudzyj strony.

Чужѣна — чужбина; obce strony.

Чужина́ — чужіе; cudze.

Чума́къ — украинець, который ѣздитъ въ Крымъ и на Донъ за рыбой и солью; czumak, ukrainiec, jeżdżący do Krymu i nad Don po rybę i sól.

Чу́ти — слышать, чувствовать; słyszeć, czuć.

Чу́тка — слухъ, молва; wieść, pogłoska.

Чуть, чу́ти, чу́тво — слышно; słysząc.

Ша́бля — сабля; szabla.

Шанува́ти — почитать, уважать, угощать; szanować, częstować.

Шанува́тись — поддерживать прежную добрую славу, или поправлять дурную, исправляться; szanować się.

Швидко — скоро; skoro, prędko.

Шко́да — жалко; szkoda, żal.

Шкода́ — вредъ, — жаль; szkoda, — żal.

Шкодá—напрасно, пустое! nadaremnie.

Шляхъ—дорога; droga, trakt.

Шматокъ—кусокъ, ломтикъ; kawałek, szmatek.

Шмигнути — шмыгнуть, ударить; uciec, zemknąć.

Шпáрко — быстро, шумно; bystro, wartko.

Шпировáти—драть, мучить; dręczyć.

Штанй—шаровары; majtki.

Штовхати — толкать; trącać, poruścać.

Шукáти—искать; szukać.

Шуліка—коршунъ; jastrząb.

Щебетáти—щебетать; szczebiotać.

Щйрий—искренній, вѣрный, — прилѣжный; szczerzy, serdeczny, — nieleniwy.

Що—что; co.

Щобъ—чтобы; żeby, aby.

Эгé—да! такъ! вотъ что! tak! to tak!

Юпка—кофта; kaftan kobiecy, kaptanka.

Якійсь—какой-то; jakiś, niejakiś.

Яковó—каково; jak, jako.

Я́кось—какимъ-то образомъ; niejakoś.

Яко́сь — какъ-то, когда-то; kiedyś, jakoś.

Якъ—какъ; jak.

Якъ-мога—изо всѣхъ силъ; z całej mocy.

Янгелáтко — Янголь (ум., zdr.).

Янголь—ангелъ; anioł.

Я́росливый — бѣшеннаго нрава; złośnik.

Яръ—долина; dolina.

Я́сочка—ласточка (иноск.); jaskółeczka (niewłaśc.)

Українське и вимовляється не такъ твёрдо, якъ Руське ъ и абó Пóльське у, и не такъ м'ягко, якъ Рус. и абó Пол. і.

Укр. е вимовл. якъ Пóльське, твёрдо; тільки зъ почíну слова, та після а, е, і, о, якъ Руське, м'ягко.

е вимовляється якъ Руське ѣ абó Пóльське ie, je.

Українське і, ю, и м'ягчіші одъ Руськихъ.

На і трéба нава́жувати гóлосъ, коли немає знака надъ иншою літерою, а коли увъ однімъ слові два абó три і, то на томۇ і, що має знакъ замість тóчки.

